

Наталія Матвеева

**ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА:
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ**

Матвеева Н.О.

**ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА:
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ**

Івано-Франківськ

2015

ББК 74.04

УДК 37.011.31:371.14

Матвеева Н.О.

Інклюзивна освіта: навчально-методичний супровід самостійної роботи студентів/Н.О.Матвеева. – Івано-Франківськ, 2015. - 160 с.

Навчально-методичний супровід самостійної роботи студентів до курсу «Інклюзивна освіта» передбачає розв'язання завдань за алгоритмом; частково-творчу самостійну роботу студентів; є джерелом накопичення загальних прийомів, умінь і способів розумової праці студентів, а зокрема навчає виокремлювати і формулювати проблеми, самостійно їх вирішувати, перевіряти набуті знання у практичній діяльності з дітьми з особливими потребами; сприяє розвитку творчої активності майбутніх учителів.

Посібник містить задачі трьох рівнів підготовки студентів до практичних занять, включаючи опорні поняття та схеми; тестові завдання до кожної теми; вправи для самоконтролю якості набутих знань з курсу «Інклюзивна освіта»; словник термінів і список рекомендованих джерел.

Посібник може прислужитися не лише студентам вищих навчальних закладів, а й учителям загальноосвітніх шкіл, вихователям групи продовженого дня, педагогам-організаторам, вчителям-консультантам, батькам учнів з особливими освітніми потребами.

Рецензенти:

Стражнікова І.В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки імені Б.Ступарика Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Петришин Р.А., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Рекомендовано до друку Вченою радою Педагогічного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 7 від 26 лютого 2015 р.).

© Матвеева Н.О., 2015

ЗМІСТ

Передмова

1. Інклюзивна освіта як модель соціальною устрою: генезис, основні принципи, нормативно-правове забезпечення
2. Корекційна освіта в Україні та модернізація освітньої галузі
3. Соціально-педагогічний супровід учнів з особливими потребами у загальноосвітньому навчально-виховному закладі
4. Проблеми родинного виховання дітей з особливими освітніми потребами.
5. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі
6. Освітні технології та їх роль у наданні спеціальних освітніх послуг дітям з особливими потребами

Додатки

Список рекомендованої літератури

Тести самоконтролю якості знань студентів

Методичні рекомендації

Словник термінів (глосарій)

ПЕРЕДМОВА

Освіта – це те, без чого не можна бути ані щасливою, ані успішною особистістю. Але задля того, щоб освіта була якісною, необхідно використовувати всі можливі види діяльності майбутніх фахівців, які дозволятимуть розширити їх світогляд, формуватимуть людину нової епохи – особистість освічену, висококультурну, духовно багату, морально стійку, професійно досконалу, конкурентоспроможну.

Чільне місце у навчанні та вихованні майбутніх фахівців відіграє самостійна робота – та ділянка діяльності, яка потребує наявності особистісних рис та якостей, як-от: відповідальності, цілеспрямованості, впевненості у собі, потреби у самовдосконаленні та самоосвіті, подальшої самореалізації як висококваліфікованого спеціаліста. Самостійна робота студентів є обов'язковим доповненням до лекційного курсу, практичних занять, бо продовжує їх у різних видах індивідуальної (чи колективної) роботи. Працюючи індивідуально, майбутні фахівці поглиблюють свої знання з предмету, знайомляться з новими літературними джерелами, формують навички та уміння, але, головне, мають змогу приймати власні, нестандартні рішення у розв'язанні поставлених перед ними завдань.

Самостійна робота з вивчення дисципліни «Інклюзивна освіта», зокрема, має на меті організацію пізнавальної діяльності студентів, розширення їх знань, формування навиків самостійної навчальної діяльності, умінь самоконтролю, самоаналізу, самовдосконалення. Ефективність її залежить від уважності майбутніх учителів під час лекційних занять, самостійності, активності у навчанні, допитливості, прагненні якісно засвоїти навчальний матеріал. З іншого боку, самостійна робота вимагає чіткого розподілу часу, ведення записів, конспекту лекцій тощо.

Алгоритм з курсу «Інклюзивна освіта» складений по темах навчальної дисципліни, винесених на самостійне опрацювання і слугує формуванню навичок та умінь наукової організації навчальної роботи. Слід зазначити, що у процесі вивчення курсу, з метою кращого засвоєння матеріалу слід організувати індивідуальну, індивідуалізовану і колективну самостійну роботу. Так, при організації *індивідуальної* самостійної роботи студентам пропонують такі види завдань:

– фронтальні – усі студенти отримують однакові завдання;

– групові – кожній групі студентів пропонуються різні (не однакові за складністю) варіанти завдань;

– індивідуальні – окремим студентам або всій групі дають різні, але однакові за складністю завдання.

При організації *індивідуалізованої* самостійної роботи студентам пропонують завдання з урахуванням індивідуальних відмінностей у їхніх здібностях до навчання.

При *колективній* самостійній роботі завдання розподіляють по групах. За таких умов посилюється фактор мотивації, підвищується пізнавальна активність й ефективність навчальної діяльності студентів шляхом посилення взаємоконтролю.

Так, виконання завдань до лекційного матеріалу передбачають:

– репродуктивну самостійну роботу (опрацювання лекційного матеріалу, вивчення нового матеріалу за вказаним джерелом інформації, використання теоретичного матеріалу для розв'язання задач за алгоритмом тощо);

– частково-творчу самостійну роботу (вивчення або використання матеріалу за поданими запитаннями, підготовка до практичної роботи, розв'язання завдань);

– творчі завдання (ознайомлення з додатковою інформацією з теми лекції, підготовка доповіді, наукових повідомлень, рефератів, розв'язання завдань нестандартними методами, виконання наукових робіт тощо).

Самостійна підготовка студентів до практичного заняття поєднує у собі опанування трьох рівнів, як-от:

1. Репродуктивний рівень включає в себе складання бібліографічного списку до даної теми, добирання цитат, міркувань видатних педагогів, офіційних документів.

2. Частково-пошуковий рівень – написання рефератів і повідомлень; складання анотацій, розв'язання педагогічних задач і ситуацій.

3. Творчий – підбір, проектування і моделювання педагогічних ситуацій і педагогічних задач, опорних схем, наочних посібників, кросвордів; складання словника педагогічних термінів з даної теми на основі аналізу літературних джерел; конструювання власних дефініцій.

Загалом ефективність самостійної роботи студентів залежить від дотримання наступних *вимог*:

- Організація самостійної роботи на всіх етапах навчального процесу з чіткою постановкою завдань й обґрунтуванням їх значення; організація підбору алгоритму і методів виконання роботи; комплексний підхід до організації самостійної роботи студентів за всіма формами аудиторної роботи.
- Поєднання всіх рівнів (типів) самостійної роботи. Організація накопичення студентами загальних прийомів, умінь, способів розумової праці. Формування активної позиції студентів, підвищення їх пізнавальної активності.
- Підготовка завдань для самостійної роботи, спрямованих не лише на засвоєння окремих фактів про інклюзивну освіту, а й на формування умінь та навичок розв'язання проблем, які виникають у роботі з дітьми з особливими потребами.
- Формування умінь виокремлювати і формулювати проблеми, самостійно їх вирішувати, використовуючи для цього набуті знання, вміння і навички; аналізувати власні рішення та результати діяльності.
- Активізація розумової діяльності студентів шляхом залучення їх до розв'язання різного роду завдань, що потребують неординарного, нестандартного, швидкого рішення й творчого підходу.
- Диференціація та індивідуалізація самостійної роботи. Визначення видів консультаційної допомоги студентам. Управління самостійною роботою студентів і надання їм своєчасної допомоги щодо подолання труднощів та усунення недоліків.
- Визначення критеріїв оцінювання навчальних досягнень студентів. Забезпечення контролю за якістю виконання самостійної роботи студентів та урізноманітнення їх видів і форм.
- Створення необхідного методичного матеріалу для організації самостійної роботи студентів з курсу «Інклюзивна освіта».

У процесі самостійної роботи студентів слід використовувати завдання різних видів. Це слугуватиме кращому засвоєнню навчального матеріалу, підвищить пізнавальну активність майбутніх учителів, розвиватиме їх творчий потенціал. Так, при виконанні відтворюючих завдань у ході

самостійної роботи студенти мають уважно прослухати (або розглянути), запам'ятати й відтворити певний обсяг інформації. Реконструктивно-варіативні завдання забезпечують відтворення не тільки окремих функціональних характеристик знань, але й їх структури у цілому.

Під час виконання евристичних видів самостійної роботи пізнавальна діяльність студентів спрямована на розв'язання проблемних ситуацій, заданих педагогом. Характерно, що за таких умов у студентів формуються вміння й навички спостерігати, виокремлювати проблему, самостійно виявляти причину її виникнення, розробляти план її розв'язання, підбираючи основні форми, методи та шляхи вирішення.

При виконанні завдань пошуково-дослідницького характеру студенти опановують нові сторони досліджуваних явищ, об'єктів, подій, що пов'язані з навчанням та вихованням дітей з особливими освітніми потребами; вчать аналізувати поставлені перед ними завдання та ситуації, що виникли, висловлюють своє бачення та формують навички й вміння відстоювати власну точку зору.

Виконання представлених тестових завдань потребує від студентів вивчення основної та опрацювання додаткової літератури, ознайомлення зі статистикою та педагогічною пресою, досягненнями у медицині, галузі корекційної педагогіки та психології, сфері соціальної роботи з людьми з особливими потребами. Зокрема самостійна робота передбачає різні форми діяльності: спостереження, дослідження, пошук, аналіз, вивчення літератури, творчу роботу.

Основна мета використання тестів для контролю та самоконтролю – перевірка та самоконтроль рівня знань, їх якості з дисципліни.

Загалом, самостійна робота студентів з вивчення курсу «Інклюзивна освіта» має на меті закріплення раніше вивченого, засвоєння нових знань; формування вміння розв'язувати проблеми і педагогічні ситуації; формування навичок роботи не лише з дітьми з особливими освітніми потребами, а й їх батьками, колегами-спеціалістами, вчителем-консультантом, психологом, медичним персоналом навчально-виховного закладу тощо.

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ЯК МОДЕЛЬ СОЦІАЛЬНОГО УСТРОЮ: ГЕНЕЗИС, ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ, НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Опорні поняття: інтеграція, мейнстрімінг, інклюзія, інклюзивна освіта, особливі потреби, інвалідність

Список джерел:

- 1.Акопов Г.В. Социальная психология образования/Г.В.Акопов. – М.: Флинта, 2000. – 295 с.
- 2.Аналитические материалы Комитета ООН по правам ребенка. Российские НПО и права детей в России. – М., 2000. – 246 с.
- 3.Біленька Г. Сертифікація суспільства та діти в ньому/Г.Біленька//Дошкільне виховання. – 2005. - № 6. – С. 10 – 12.
- 4.Бюлетень Бюро інформації Ради Європи в Україні. – К., 2002. – 92 с.
- 5.Бут Т.И. Политика включения и исключения в Англии: в чьих руках сосредоточен контроль?/Т.И.Бут//Социальная инклюзия в образовании. – М., 2003. – С. 17 – 25.
- 6.Василюк А., Корсак К., Яковець Н. Нариси з порівняльної педагогіки/А.Василюк. – Ніжин: РВВ НДПУ, 2002. – 119 с.
- 7.Вашуленко М.С. Нові підходи до шкільної освіти/М.С. Вашуленко//Педагогічна газета. – 2000. - № 10 (76). – С. 4.
- 8.Введення у соціальну роботу: Навч. посібник/Упор. Т.В.Семигіна, І.М.Грига, О.С.Шевчук та ін. – К.: Фенікс, 2001. – 288 с.
- 9.Выготский Л.С. К психологии и педагогике детской дефективности/Л.С.Выготский//Основы дефектологии. – Санкт-Петербург, Москва: Изд-во «Лань», 2003. – С. 101 – 106.
- 10.Гончарова Е.Л., Кукушкина О.И. Понятие «ребенок с особыми образовательными потребностями»/Е.Л.Гончарова//Интегративные тенденции современного специального образования. – М.: Полиграф сервис, 2003. – С. 39 – 42.

11. Гриценюк Л.І., Обухівська А.Г., Панок В.Г. та ін. Психологічна служба та психолого-медико-педагогічні консультації системи освіти в Україні (показники розвитку за підсумками 2004 – 2005 навчального року)/Л.І.Гриценюк. – К.: «Ніка-Центр», 2005. – 30 с.

12. Діти з особливостями розвитку в звичайній школі [автор-укладач Л.В.Турищева]. – Х.: Вид. група «Основа», 2011. – 111 с.

13. Довідник матері особливої дитини: правова інформація. – К., 1999. – 75 с.

14. Діти державної опіки: проблеми, розвиток, підтримка: Навчально-методичний посібник в 2-х кн. – К.: Міленіум, 2005. – 286 с.

15. Дьяченко В.К. Основные направления развития образования в современном мире/В.К.Дьяченко. – М.: Школьные технологии, 2005. – 180 с.

Опорні схеми

Рис. 1.1. Інклюзивна освіта та її місце у суспільстві

АРГУМЕНТИ НА КОРИСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНИХ ПРОГРАМ

Рис. 1.2. Переваги інклюзивної освіти

Табл. 1

Етапи розвитку інклюзивної освіти

№ n/n	Період еволюції	Етапи становлення	Хронологічні межі
I	Від агресії та зневаги до усвідомлення необхідності піклування про дітей з ООП	Формування передумов виникнення національної системи спеціальної освіти	966 – 1715 рр.
II	Від усвідомлення необхідності піклування до усвідомлення необхідності навчання дітей з ООП	Формування передумов виникнення національної системи спеціальної освіти	1715 – 1806 рр.
III	Усвідомлення доцільності навчання дітей з порушенням зору, слуху та розумово відсталих	Розгортання мережі СНЗ	1806 – 1927 рр.
IV	Розуміння потреби у навчанні всіх дітей з відхиленнями у розвитку	Удосконалення вертикальної та горизонтальної структур системи спеціальної освіти, її диференціація	1927 – 1991 рр.
V	Перехід до інклюзивного навчання дітей з ООП	Розвиток системи спеціальної освіти	1991 – донині

Основа інклюзивного навчання

Всі учні:

можуть навчатися по місцю проживання, у різний період часу, в комфортних умовах

мають індивідуальні здібності й особливості

хочуть відчувати рівність прав і свобод, шанобливе ставлення до себе

прагнуть, щоб їх відмінності поважали

прагнуть навчатися, брати активну участь у громадському житті школи і суспільства в цілому

Рис. 1.3. Ідеологія інклюзивної освіти

Завдання для самостійного опрацювання

I. Дайте письмові відповіді на запитання:

1) Розмежуйте поняття:

- розмаїття;
- гнучкість;
- трансформація освітнього середовища

Наведіть приклади розмаїття навчального середовища, гнучкості навчального процесу та трансформації освітньої системи.

2) як соціально-політичні процеси вплинули на освіту дітей з порушеннями психофізичного розвитку?

3) визначте, у чому полягає відмінність між термінами: «аномальні діти» та «діти з особливими освітніми потребами».

2. Заповніть таблицю «Основні переваги інклюзивного підходу для різних

учасників освітнього процесу»:

<i>Учасники освітнього процесу</i>	<i>Основні переваги</i>
діти з особливими потребами	
діти з типовим розвитком	
Педагоги	
Суспільство	

3. Складіть та заповніть таблицю «Основні ознаки сегрегативного та інклюзивного навчання»:

<i>Ознаки сегрегативного навчання</i>	<i>Ознаки інклюзивного навчання</i>

4. Дайте визначення понять:

- діти з особливими освітніми потребами –
- сегрегація –
- інтеграція –
- мейнстримінг –
- освітня інтеграція –
- соціальна інтеграція –
- інклюзія –
- інклюзивне навчання –
- інклюзивна освіта –
- педагог – консультант –
- інвалід –

5. На основі теоретичних знань визначте зобов'язання держав, які ратифікували Конвенцію ООН про права дитини, стаття 28:

«Держави визнають право дитини на освіту, з метою поступової реалізації цього права на основі надання рівних можливостей вони повинні ...».

6. Визначте, в якому міжнародному документі відображено основні принципи інклюзивної освіти?

7. Проаналізуйте та охарактеризуйте визначення, подане в Саламанкській декларації:

«У рамках інклюзивних шкіл діти з особливими освітніми потребами мають одержувати додаткову допомогу, яка потрібна їм для забезпечення їхнього повноцінного навчання. Інклюзивні школи є найефективнішим засобом, що гарантує солідарність між дітьми з особливими потребами та їхніми

однolitками. Зарахування дітей до спеціальних шкіл, спеціальних класів чи до секцій у межах будь-якої школи на постійній основі має бути винятком, рекомендованим тільки в тих випадках, коли цілком очевидне те, що навчання у звичайних класах може задовольнити освітні чи соціальні потреби певної (окремої) дитини, або, якщо це необхідно для благополуччя цієї дитини або інших дітей»

Дайте відповідь на запитання: Чи повною мірою законодавча база України відповідає Саламанкській декларації? Наведіть приклади.

8. Назвіть і проаналізуйте основні міжнародні документи в галузі прав осіб з порушеннями психофізичного розвитку.

9. Розкрийте завдання, які ставить ООН і Саламанкська декларація перед освітою осіб з особливими потребами та основні принципи інклюзивної освіти, задекларовані у Саламанкській декларації.

10. Назвіть і проаналізуйте нормативно-правові документи, які забезпечують корекційно-реабілітаційну допомогу дітям з особливими потребами в Україні.

11. Визначте шляхи, якими можна досягти рівного доступу до якісної освіти.

12. Занотуйте і охарактеризуйте основні негативні фактори, що створюють труднощі для впровадження інклюзивного виховання.

13. Заповніть таблицю «Характеристика основних міжнародних документів ООН і ЮНЕСКО в галузі прав осіб з порушеннями психофізичного розвитку»:

<i>Міжнародні документи</i>	<i>Зміст</i>
Загальна Декларація ООН про права людини	
Конвенція про права дитини	
Саламанкська декларація	
Принципи інклюзивної освіти	
Законодавча освітня база України щодо організації і впровадження інклюзивної освіти	

14. Підготуйте презентацію на тему: «Розвиток інклюзивної освіти в зарубіжній країні» (одна країна на вибір студента).

15. Підготуйте презентацію на тему: «Закони та нормативно-правові акти, які регламентують інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами в Україні».

16. Складіть розповідь та обґрунтуйте власну точку зору: «Чому саме батьки повинні мати визначальне право у виборі освітніх послуг для своєї дитини, контролювати, стежити за процесом навчання, брати у ньому участь?»

Тестові завдання

1. Назвіть дату, коли весь світ святкує Міжнародний день інвалідів:
  - 5 вересня
  - 3 грудня
  - 15 серпня
  - 1 квітня
2. Визначте, на чому ґрунтуються Міжнародні стандарти в галузі прав людини:
  - на ідеях свободи голосу
  - на участі людей в громадському житті
  - на ідеях участі кожного в суспільному житті на засадах рівності
  - на індивідуальному підході до кожної особистості
3. Що являється показником ступеня розвитку суспільства по відношенню осіб з особливими потребами:
  - рівень розвитку економіки
  - рівень підтримки, гуманізм, терпимість у ставленні до особливих людей
  - рівень освіченості людей
  - рівень конкурентоспроможності кожного
4. У чому полягає ідеологія інклюзивної освіти:
  - надання рівних прав участі у громадському житті всім людям
  - надання матеріальної допомоги людям з особливими потребами
  - залучення осіб з особливими освітніми потребами до різного роду заходів
  - виключення дискримінації, спеціальні умови для людей з особливими потребами
5. Визначте, що таке різноманітність між людьми:
  - особливості, риси характеру кожної особи
  - природне явище
  - наслідок спадковості
  - потреба в відстороненні таких осіб від суспільства
6. Оберіть правильну відповідь, яка визначатиме мету і завдання інклюзивної освіти в Україні:

- залучення дітей з особливими потребами в освітній простір
- навчання дітей з особливими потребами в спеціалізованих закладах
- підтримка фізичного здоров'я таких дітей
- створення спеціалізованих закладів закритого типу для дітей-інвалідів

7.Мейнстримінг – це

- підхід до надання освіти дітям з особливими освітніми потребами
- урочна форма спілкування
- назва виховних заходів для дітей з особливими потребами
- гурток для дітей з особливими освітніми потребами

8.Інтеграція – це

- важливий метод підготовки дітей з особливими потребами до самостійного життя
- надання послуг соціальними службами дітям з особливими потребами
- залучення громадськості до допомоги таким дітям
- робота з батьками після школи щодо формування навичок навчання і виховання дітей з особливими потребами

9.Назвіть форми (моделі) інтеграції:

- інфернальна, відкрита
- урочна, позаурочна
- повна, комбінована, часткова
- тимчасова, систематична

10.Упродовж інклюзивного навчання з дітьми з особливими потребами працюють:

- лише педагог та вихователь ГПД
- весь педагогічний колектив ЗОШ
- педагог, педагог-консультант
- педагог, педагог-консультант, медперсонал школи, психолог ЗОШ

11.Інклюзивне навчання – це

- гнучка, індивідуалізована система навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку
- допоміжний вид навчання дітей з особливими освітніми потребами поза школою
- навчання дітей з особливими освітніми потребами у спеціалізованих закладах
- міжнародна політика щодо навчання і виховання дітей-інвалідів

12.Інвалід – це

- особа, яка має зміни в розвитку
- особа, яка не може самостійно забезпечити повністю чи частково потреби нормального особистого життя через порушення вроджене

(набуте) фізичних чи розумових здібностей

- патологія, виявлена на ранньому етапі розвитку дитини
- певна кількість захворювань у похилому віці, які своєю сукупністю дають підстави стверджувати про інвалідність особи

13. Особливі потреби – це

- потреби, які стосуються осіб певної вікової категорії
- потреби, які стосуються всіх дітей і молодих людей, що залежать від різної фізичної чи розумової недостатності або труднощів, пов'язаних з навчанням
- потреби у молодших школярів, пов'язані з труднощами навчання
- потреби, що стосуються індивідуального розвитку кожної особистості

14. До категорії осіб з особливими освітніми потребами належать:

- діти-інваліди
- діти-інваліди, з незначними порушеннями здоров'я, з соціальними проблемами
- діти-інваліди, з незначними порушеннями здоров'я, з соціальними проблемами, обдаровані діти
- діти з ДЦП

15. Дайте визначення поняття «інклюзія» -

- процес збільшення ступеня участі всіх людей у соціальному житті
- процес включення дітей-інвалідів у громадську діяльність
- процес навчання і виховання усіх громадян
- це процес між людських відносин дорослого населення

16. Назвіть правильну відповідь, яка вказує на кількість етапів розвитку інклюзивної освіти:

- два періоди
- три періоди
- чотири
- п'ять періодів

17. В якій країні було вперше відкрито притулок для сліпих?:

- в Україні
- в Англії
- в Німеччині
- в Нідерландах

18. У яких роках в Росії було відкрито вперше спеціальні школи для глухих та сліпих?

- 1700 – 1750 роки
- 1806 – 1807 роки
- 1990 – 1925 роки

- 2000 – 2010 роки
19. Який з період визначаємо як перехідний до інклюзивного навчання
- 1715 – 1800 рр.
  - 1920 – 1990 рр.
  - 1990 – донині
  - 2010 – 1014 рр.
20. У чому полягають переваги інклюзивного навчання для здорових дітей
- ровесники відіграють роль моделі хворої дитини
  - діти вчаться співробітництву, взаємодопомозі, природному сприйманню інших осіб
  - залучення батьків до навчання як рівноправних партнерів
  - відчуття власної переваги й особливості перед дітьми з особливими освітніми потребами, підвищення самооцінки, вагомості; розвиток природних здібностей.

КОРЕКЦІЙНА ОСВІТА В УКРАЇНІ ТА МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Опорні поняття: корекційна освіта, педагог-консультант, спеціальні заклади, реабілітація, корекційно-реабілітаційні послуги

Список джерел:

1. Даниленко Л.І. Управління інклюзивною школою на засадах менеджменту освітніх інновацій / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально – методичний посібник/Кол. авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг. ред. Даниленко Л.І., - К., 2007. – 128 с.

2. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ ст.). – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.

3. Дети с ограниченными возможностями: проблемы и инновационные тенденции в обучении и воспитании/Сос. Н.Д.Соколова, Л.В.Калинникова. – М.: «Аспект», 2005. – 448 с.

4. Дятленко Н., Софій Н., Кавун Ю. Оцінка впливу інклюзивної моделі освіти на учасників проекту/Н.Дятленко. – К.: ВФ «Крок за кроком», 2005. – 11 с.

5. Закон України «Про спеціальну освіту» (проект)/Міністерство освіти і науки України.

6. Засенко В.В. Сучасні проблеми теорії і практики навчання дітей з особливими потребами/В.Засенко/Сучасні тенденції розвитку спеціальної освіти (україно-канадський досвід): Матеріали міжнародної конференції: Київ, 2004. - 25 – 26 травня /За ред. В.Бондаря, Р.Петришина. – К.: Наук. Світ, 2004. – С. 26 – 30.

7. Киричук О.В. Психолого-педагогічна діагностика розвитку учнів та колективу школи/О.В.Киричук. – К., 1998. – 280 с.

8. Концепція державного стандарту спеціальної освіти дітей з особливими потребами//Дефектологія. – 1999. - № 4. – С. 2 – 4.

9. Концепція спеціальної освіти осіб з особливостями психофізичного розвитку в найближчі роки та на перспективу. – К., 2003. – 36 с.

10. Кремень В.Г. Поступ до нової філософії освіти в Україні/В.Г.Кремень//Розвиток педагогічної і психологічної наук. – Харків, 2002. – Ч. 1. – С. 9 – 23.

11. Лавриченко Н.М. Соціально-культурні аспекти модернізації змісту базової освіти у західноєвропейських країнах/Н.М.Лавриченко//Педагогіка і психологія. – 2001. - № 3 – 4. – С. 167 – 175.

12. Методичне забезпечення діяльності педагогічних працівників дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів щодо роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку: Науково-методичний посібник/За ред..Н.І.Клокар, О.В.Чубарук. – Біла Церква: КОППОК, 2006. – 121 с.

13.Проект Положення про організацію інтегрованого навчання дітей з особливими потребами в загальноосвітніх (дошкільних) навчальних закладах. – К., 2002. – 16 с.

14. Саламанкская декларация: Рамки действий по образованию лиц с особыми потребностями, принятые Всемирной конференцией по образованию лиц с особыми потребностями: доступ и качество. – Саламанка, Испания, 7 – 10 июня 1994. – К., 2000. – 21 с.

15. Специальная педагогика/Под ред. Н.М.Назаровой. – М.: «Академия», 2001. – 400 с.

16. Таланчук П.М., Кольченко О.К., Нікуліна Г.Ф. Супровід навчання студентів з особливими потребами в інтегрованому середовищі/П.М.Таланчук. – К.: Соцінформ, 2004. – 128 с.

17. Тарасун В.В. Інтеграція дітей з особливими потребами в активне життя суспільства/В.В.Таласун//Дефектологія. – 2000. - № 1. – С. 21 – 27.

18.Таранченко О.М., Найда Ю.М. Загальні принципи здійснення адаптацій та модифікацій навчально–виховного процесу /Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник/Кол. авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. /За заг. ред. Даниленко Л.І., - К., 2007. – 128с.

Опорні схеми

Рис. 2.1. Класифікація дітей з особливими потребами

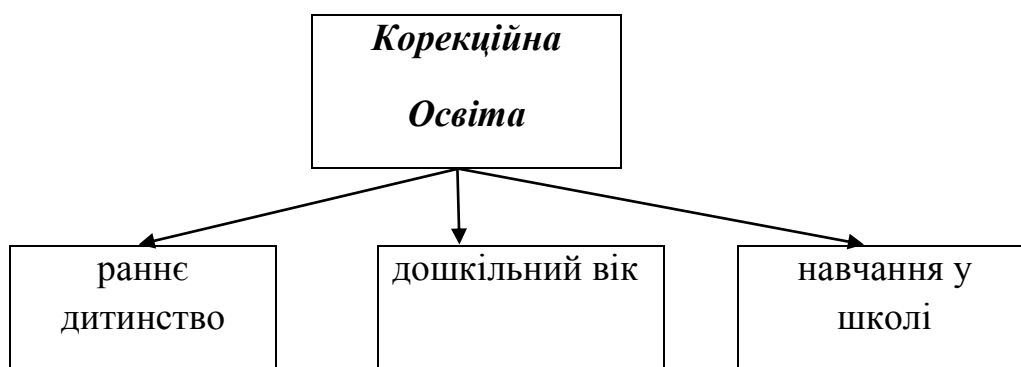
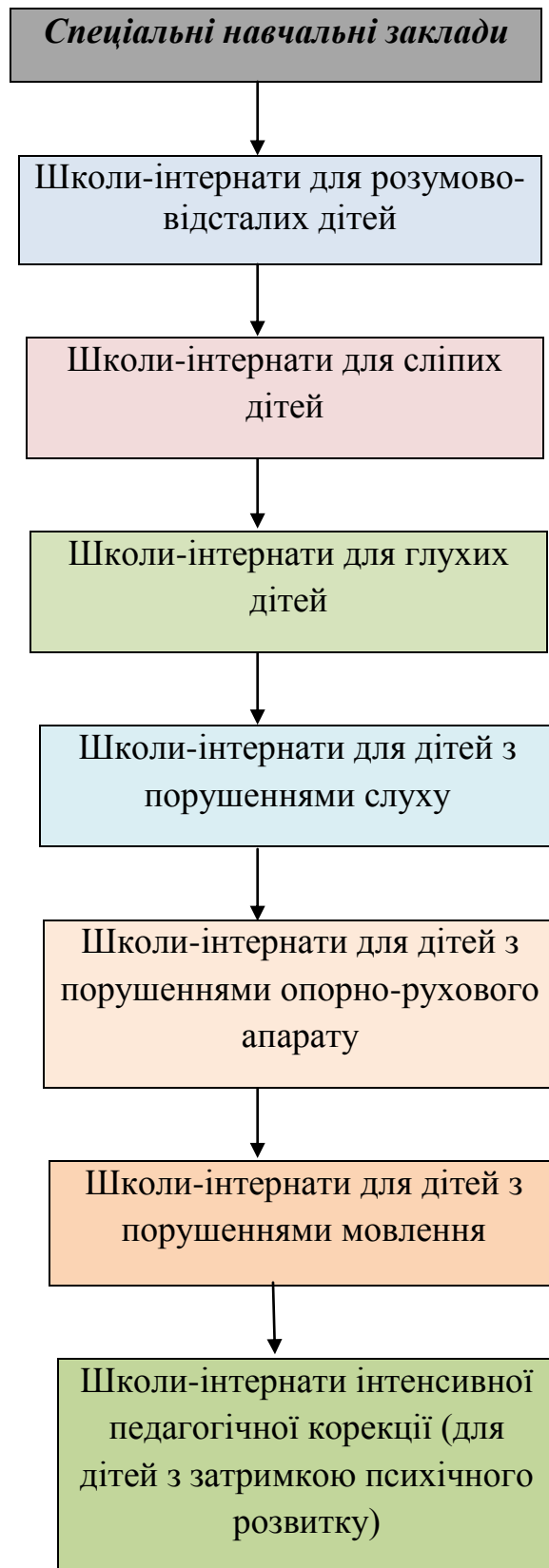

Рис. 2.2. Вертикальна структура спеціальної освіти в Україні

Рис. 2.3. Система спеціальних навчально-виховних закладів в Україні

Інтеграція - діяльність,
спрямована на введення дітей з
особливими освітніми потребами
у освітній простір

<i>Соціальна інтеграція</i>		діти з особливими потребами можуть брати участь разом з іншими дітьми у позакласній діяльності, як-от: харчування, ігри, екскурсії тощо (як у дошкільних навчальних закладах, так і в загальноосвітніх навчальних закладах), однак, вони не навчаються разом
<i>Функціональна інтеграція</i>		як діти з особливими потребами, так і їхні однолітки навчаються в одному класі
часткова інтеграція	діти з особливими потребами навчаються в окремому спеціалізованому класі або відділенні школи і відвідують тільки окремі загальноосвітні заходи	
повна інтеграція	діти проводять увесь час у загальноосвітніх класах	
<i>Зворотна інтеграція</i>		про такий тип можна говорити тоді, коли здорові діти відвідують спецшколу
<i>Спонтанна або неконтрольована інтеграція</i>		має місце тоді, коли діти з особливими потребами відвідують загальноосвітні класи без отримання додаткової спеціальної підтримки.

Рис.2.4. Інтеграція та її типи

Завдання для самостійного опрацювання

1. Дайте визначення понять:

- інтеграція –
- інклюзія –
- інклюзивна освіта –
- корекційна освіта –
- корекційна підтримка –

2. Змоделюйте вертикальну і горизонтальну структури системи спеціальної освіти в Україні.

3. Виокремте основні вікові періоди, що закладені в основі вертикальної структури спеціальної освіти. Занотуйте їх характеристики.

4. Поясніть роль спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів. У чому полягає їх мета і завдання?

5. Занотуйте основні особливості навчання і виховання дітей у:

- загальноосвітньому навчально-виховному закладі
- спеціалізованих класах ЗОШ
- навчально-реабілітаційних центрах.

Виокремте спільні та відмінні риси їх діяльності. Відповідь обґрунтуйте.

6. Заповніть таблицю «Заклади спеціальної освіти»:

	<i>Вікова періодизація</i>	<i>Заклади спеціальної освіти</i>							
А	раннє дитинство								
Б	діти дошкільного віку								
В	діти шкільного віку								

7. Зобразіть схематично систему спеціальної освіти в Україні. На які вади в розвитку дітей вказує така схема? Відповідь обґрунтуйте.

8. Перелічіть основні умови надання колекційної допомоги дітям з особливими освітніми потребами.

9. Визначте, на що направлена освіта у спеціальних закладах для дітей з порушеннями розвитку. Поясніть чому.

10. Визначте мету і завдання корекційних занять. Занотуйте їх.

11. Перелічіть основні недоліки сучасної системи спеціальної освіти в Україні. Виокремте основні чинники, що впливають на появу недоліків. Визначте шляхи їх подолання, поясніть власну точку зору.

12. Дайте визначення понять:

- корекційно-розвивальні заняття –
- психолого-педагогічний інструментарій –
- атипові порушення –
- корекційно-реабілітаційні послуги –
- особливі освітні потреби –

13. Проаналізуйте літературу і визначте проблеми сучасної спеціальної освіти.

14. Проаналізуйте систему надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами.

15. Визначте, які заклади на сьогодні є основними спеціальними освітніми закладами, що займаються навчанням і вихованням дітей з психофізичними порушеннями. Охарактеризуйте їх.

Поясніть, чи зумовлює навчання дітей з психофізичними порушеннями в спеціальних закладах певну ізольованість таких дітей? Чому? Поясніть.

16. Поясніть, які фактори слугують появі низького рівня компетентності, замкнутості дітей з особливими потребами.

17. Ознайомтесь з даними Департаменту медичної статистики МОЗ України. Занотуйте кількість існуючих на сьогодні:

- а) навчально-реабілітаційних центрів для дітей з порушеннями психофізичного розвитку;
- б) спеціальних дошкільних закладів;
- в) спеціальних груп при ДНВЗ;

На цій основі побудуйте діаграму «Реабілітаційні послуги в Україні».

Порівняйте отримані дані України з середньосвітовими. Поясніть, чи існує суттєве розходження у кількості осіб з особливими потребами в нашій та інших країнах. Спробуйте з'ясувати причини таких результатів. Відповідь обґрунтуйте.

18. Складіть таблицю, в якій буде продемонстровано кількість дітей з особливостями психофізичного розвитку по регіонах України. Проаналізуйте результати. На цій основі виокремте ті з регіонів, в яких:

- а) найбільша кількість дітей з особливими потребами;
- б) найменша кількість дітей з особливими потребами.

Визначте, з якими саме порушеннями розвитку дітей найбільша (найменша) кількість по регіонах. Спробуйте пояснити чому.

19. На основі власних досліджень і літературних джерел проаналізуйте, чому Івано-Франківська область має найбільше число дітей з особливими потребами.

20. Підготуйте доповідь чи реферат на означену тему.

Тестові завдання

1. Оберіть правильну відповідь:

Період раннього дитинства – це

- 1 – 6 років
- 3 – 6 років
- 0 – 3 роки
- 0 – 7 років

2. Які структуру являє собою система спеціальної освіти в Україні

- багаторівневу
- однорівневу
- горизонтальну
- горизонтально-вертикальну

3. Охарактеризуйте спеціальні дошкільні заклади –

- заклади, в яких перебувають діти-інваліди
- заклади, в яких навчаються діти-сироти

- заклади, що надають допомогу дітям з особливими потребами дошкільного віку
- заклади, що надають допомогу дітям з особливими освітніми потребами у позаурочний час

4.Що таке спеціальні класи –

- класи, в яких навчаються діти-інваліди
- класи при ЗОШ, в яких навчаються діти з освітніми особливими потребами
- класи при спеціальних навчальних закладах
- класи при навчально-реабілітаційних центрах

5.Що враховує горизонтальна структура системи колекційної освіти в Україні?

- розумовий розвиток дітей
- інвалідність дитини
- кількість захворювань у регіоні країни
- психофізичний розвиток, характер порушення дитини

6.На чому базується вертикальна структура

- на участі батьків у навчанні в вихованні дітей з особливими потребами
- на кількості закладів для дітей з особливими освітніми потребами
- на вікових особливостях учнів
- на нормативно-правовій базі щодо дітей з порушеннями розвитку

7.Спеціальні навчальні заклади мають на меті

- надавати освіту дітям з порушеннями розвитку
- забезпечувати відповідні умови розвитку, освіти та відпочинку; надавати корекційну допомогу
- організовувати виховні заходи для дітей з особливими освітніми потребами
- залучати громадськість, батьків таких дітей до навчання і виховання

8.Одним із негативних соціальних наслідків діяльності спеціальних освітніх закладів є:

- відчуження сім'ї від виховного процесу, інфантильність дітей
- погане матеріально-технічне забезпечення сімей, в яких ростуть такі діти
- недостатня укомплектованість спеціальних закладів

- використання природних ресурсів у надлишковій кількості
- 9.Хто започаткував рух за включення дітей з особливими потребами до загальноосвітніх закладів
- громадськість
  - батьки дітей з порушеннями розвитку
  - педагоги та психологи шкіл
  - Міністерство освіти та науки України
- 10.У яких закладах діти з особливими потребами мають змогу отримати найвищий рівень сформованості соціально-побутової компетентності:
- у спеціальних класах при ЗОШ
  - у спеціальних закладах
  - у навчально-реабілітаційних центрах
  - у ЗОШ
- 11.До яких наслідків може привести недостатня індивідуалізованість начально-виховного процесу дітей з особливими освітніми потребами:
- неадекватні уявлення про себе, емоційне напруження
  - низький рівень знань
  - відчуття поваги до себе з боку вчителів
  - відчуття того, що поряд теж живуть такі самі діти з вадами
- 12.Батьки дітей із порушеннями доволі часто
- негативно ставляться до ЗОШ
  - негативно сприймають здорових дітей, що відвідують разом із їх дитиною ЗОШ
  - упереджено ставляться до спеціальних шкіл та психолого-медико-педагогічної комісії
  - упереджено ставляться до індивідуального навчання їх дитини
- 13.Скільки асистентів вчителя повинно бути на інклюзивний клас
- 2 – 3
  - 1 – 5
  - один
  - жодного
- 14.Якою повинна бути кількість учнів інклюзивного класу

- до 25
- 10 – 15
- до 35
- не більше 10

15.Хто вперше запровадив термін «інклюзія»

- С.Русова
- О.Савченко
- М.Уїлл
- А.Дістервег

16.Принципи «нормалізації» закріплені низкою документів, а саме:

- Конституцією України, Закон «Про освіту»
- Декларація ООН про права розумово відсталих, Декларація про права інвалідів
- Державний стандарт освіти
- Програми, підручники, посібники

17.Інклюзивна школа – це

- заклад освіти, в якому навчаються діти різного віку, статі, національностей і на рівних правах здобувають знання
- заклад освіти, який забезпечує систему освітніх послуг, адаптує навчальні програми та плани, середовище, форми й методи навчання, співпрацює з фахівцями для надання спеціальних послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей
- заклад освіти, який залучає дітей-інвалідів до різного роду виховних заходів
- заклад освіти, що створює позитивних клімат навчання і виховання дітей з порушенням слуху

18.Назвіть автора «...невже гадаєш, що пре милосердна й дбала матір наша природа зачинила їм двері до щастя, ставши для них мачухою?» («Розмова п'яти подорожних про істину щастя в житті»)

- Платон
- С.Русова
- Л.Виготський
- Г.Сковорода

19. Гасло «Освіта для всіх, школа для всіх» символізує собою навчання і виховання дітей з особливими потребами у

- ЗОШ
- школах-інтернатах
- навчально-реабілітаційних центрах
- спец класах шкіл

20. Корекційна освіта передбачає навчання і виховання дітей у різних типах спеціальних закладів, а саме:

- для дітей з порушенням слуху та зору
- для дітей з порушенням мовлення
- для дітей з порушенням опорно-рухового апарату, розумово відсталих, слабозорих
- для дітей з порушенням слуху та зору, порушеннями мовлення, опорно-рухового апарату, розумово відсталих та затримкою психічного розвитку.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ У ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ЗАКЛАДІ

Опорні поняття: інвалідність, порушення розвитку, діти-інваліди, психічний інфантилізм, затримка психічного розвитку, аутизм, гіперактивність, дефіцит уваги, психолого-педагогічний супровід

Список джерел:

1. Бюлетень Бюро інформації Ради Європи в Україні. – К., 2002. – 92 с.
2. Василюк А., Корсак К., Яковець Н. Нариси з порівняльної педагогіки/А.Василюк, К.Корсак, Н.Яковець. – Ніжин: РВВ НДПУ, 2002. – 119 с.
3. Вашуленко М.С. Реалізація ідей випереджувального навчання молодших школярів в умовах класу-комплекту/М.С.Вашуленко//Сільська школа України. – 2003. - № 1. – С. 16 – 17.
4. Выготский Л.С. Принципы воспитания физически дефективных детей/Л.С.Выготский//Основы дефектологии. – С-П, М.: Изд-во «Лань», 2003. – С. 96.
5. Гаджиева И. Раннее детство и специальное образование. Опыт Азербайджана/И.Гаджиева//Интегративные тенденции современного специального образования. – М.: Полиграф сервис, 2003. – С. 42 – 47.
6. Гриценок Л.І., Обухівська А.Г., Панок В.Г. та ін. Психологічна служба та психолого-медико-педагогічні консультації системи освіти України (показники розвитку за підсумками 2004 – 2005 навчального року)/Л.І.Гриценок. – К.: «Ніка-Центр», 2005. – 30 с.
7. Дети социального риска и их воспитание/Под научн. ред. Л.М.Шипициной. – СПб: Изд-во «Речь», 2003. – 144 с.
8. Діти з особливими потребами у загальноосвітньому просторі: початкова ланка (за ред. В.І.Бондаря, В.В.Засенка). – К., 2004. – 152 с.
9. Діти державної опіки: проблеми, розвиток, підтримка: Навчально-методичний посібник в 2-х кн. – К.: Міленіум, 2005. – 286 с.
10. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні»//Відомості Верховної Ради. – 1991. - № 2. – С. 252 – 258.
11. Закон України «Про охорону дитинства»//Відомості Верховної Ради. – 2001. - № 30. – С. 142 – 150.
12. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні»//Відомості Верховної Ради. – 2006. - № 2 – 3. – С. 36 – 42.

13. Засенко В.В. Інтеграція осіб з порушеннями слуху: проблеми, пошуки, перспективи/Крок до компетентності та інтеграції в суспільство: Науково-методичний збірник/В.В.Засенко. – К.: Контекст, 2000. – 286 с.

14. Засенко В.В. До проблеми особистісного підходу у навчанні дітей з порушеннями психофізичного розвитку/Дидактичні та соціально-психологічні аспекти колекційної роботи у спеціальній школі: Науково-методичний збірник. – Вип. 8/За ред. В.І.Бондаря, В.В.Засенка. – К.: Наук. Світ, 2006. – 288 с.

15. Захарчук М. Діти-інваліди – кара чи дар Божий? (Про нерозуміння суспільством проблем інвалідів/М.Захарчук//День. – 2001. – 31 серпня. - № 158. – С. 6.

16. Колупаєва А.А., Найда Ю.М. Здійснення процесу оцінки та розробки індивідуального навчального плану/ Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник/Кол. авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг. ред. Даниленко Л.І. – К., 2007. – 128 с.

17. Колупаєва, А. А. Навчальний курс „Вступ до інклюзивної освіти” /А. А. Колупаєва, С. М. Єфімова ; МОН України, НАПН України, Ін-т спец. педагогіки. – К., 2010. – 17 с.

18. Кравченко Р.І., Бастун М.А., Майорова Н.В. Гуртом проти біди/Р.І.Кравченко. – К.: «Джерела», 2003. – 196 с.

19. Логопедія: [підручник] / За ред. М.К. Шеремет. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 376 с.

20. Малярчук А.Я. Дидактичний матеріал для виправлення мовленнєвих недоліків: [навчальний посібник]/А.Я. Малярчук. – К.: Літера ЛТД, 2005. – Ч. I. – 272 с.

21. Малярчук А.Я. Дидактичний матеріал для виправлення мовленнєвих недоліків: [навчальний посібник]/А.Я. Малярчук. – К.: Літера ЛТД, 2005. – Ч. II. – 184 с.

22. Малярчук А.Я. Обстеження мовлення дітей: [дидактичний матеріал] / А.Я. Малярчук. – К.: Літера ЛТД, 2003. – 104 с.

23. Манько Н.В. Діагностика та корекція мовленнєвого розвитку дітей раннього віку: [науково-методичний посібник]/Н.В. Манько. – К.: КНТ, 2008. – 256 с.

24. Мартинчук О.В. Основи корекційної педагогіки: навч.-метод. посіб. для студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта»/О.В.Мартинчук. – К.: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. – 288 с.

25. Основи інклюзивної освіти : навч. метод. посіб./ [МОН молоді і спорту України, НАПН України, Ін-т спец. Педагогіки/За заг. ред. А. А. Колупаєвої. – К. : [А.С.К.], 2012. – 308 с.

26. Показники здоров'я населення та використання ресурсів охорони здоров'я за 2003 – 2004 роки. – К.: Департамент медичної статистики МОЗ України. – 145 с.

27. Про підсумки проведення в Україні 2003 р. року людей з інвалідністю щодо забезпечення соціальних, економічних, правових, конституційних гарантій у сфері соціального захисту та реабілітації інвалідів/Матеріали парламентських слухань у Верховній Раді України 10.03.2004 року. – К.: Парламентське вид-во, 2004. – 27 с.

28. Семаго Н.Я., Семаго М.М. Проблемные дети: основы диагностической и коррекционной работы психолога/Н.Я.Семаго, М.М.Семаго. – М.: АРКТИ, 2000. – 208 с.

29. Слободянюк Н.Г., Софій Н.З., Найда Ю.М. Пристосування шкільних приміщень до потреб дітей з особливостями психофізичного розвитку/ Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник/Кол. авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. /За заг. ред. Даниленко Л.І., - К., 2007. – 128 с.

30. Стадненко Н.М., Ілляшенко Т.Д., Борщевська Л.В., Обухівська А.Г. Методика діагностики відхилень у розумовому розвитку молодших школярів та старших дошкільників/Н.С.Стадненко. – Кам'янець-Подільський: «Абетка», 1998. – 144 с.

31. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів/Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 48/96, прийнята на 48 сесії ГА ООН 20.12.1993 р. – К.: ВГСПО «НАІ України», 2003. – 40 с.

32. Таранченко О.М., Найда Ю.М. Врахування відмінностей розвитку та навчальної діяльності дітей з особливостями психофізичного розвитку в процесі навчання. / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник/Кол. авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг. ред. Даниленко Л.І., - К., 2007. – 128 с.

33.Таранченко О.М., Найда Ю.М. Загальні принципи здійснення адаптацій та модифікацій навчально-виховного процесу /Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник/Кол. авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. /За заг. ред. Даниленко Л.І., - К., 2007. – 138 с.

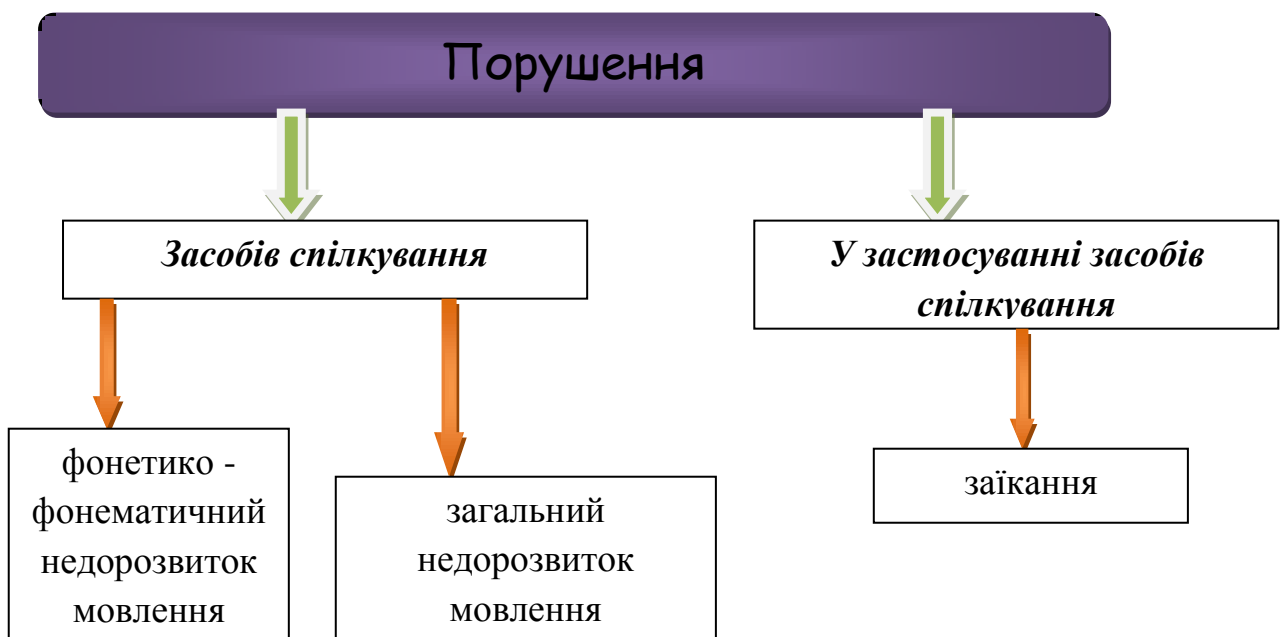
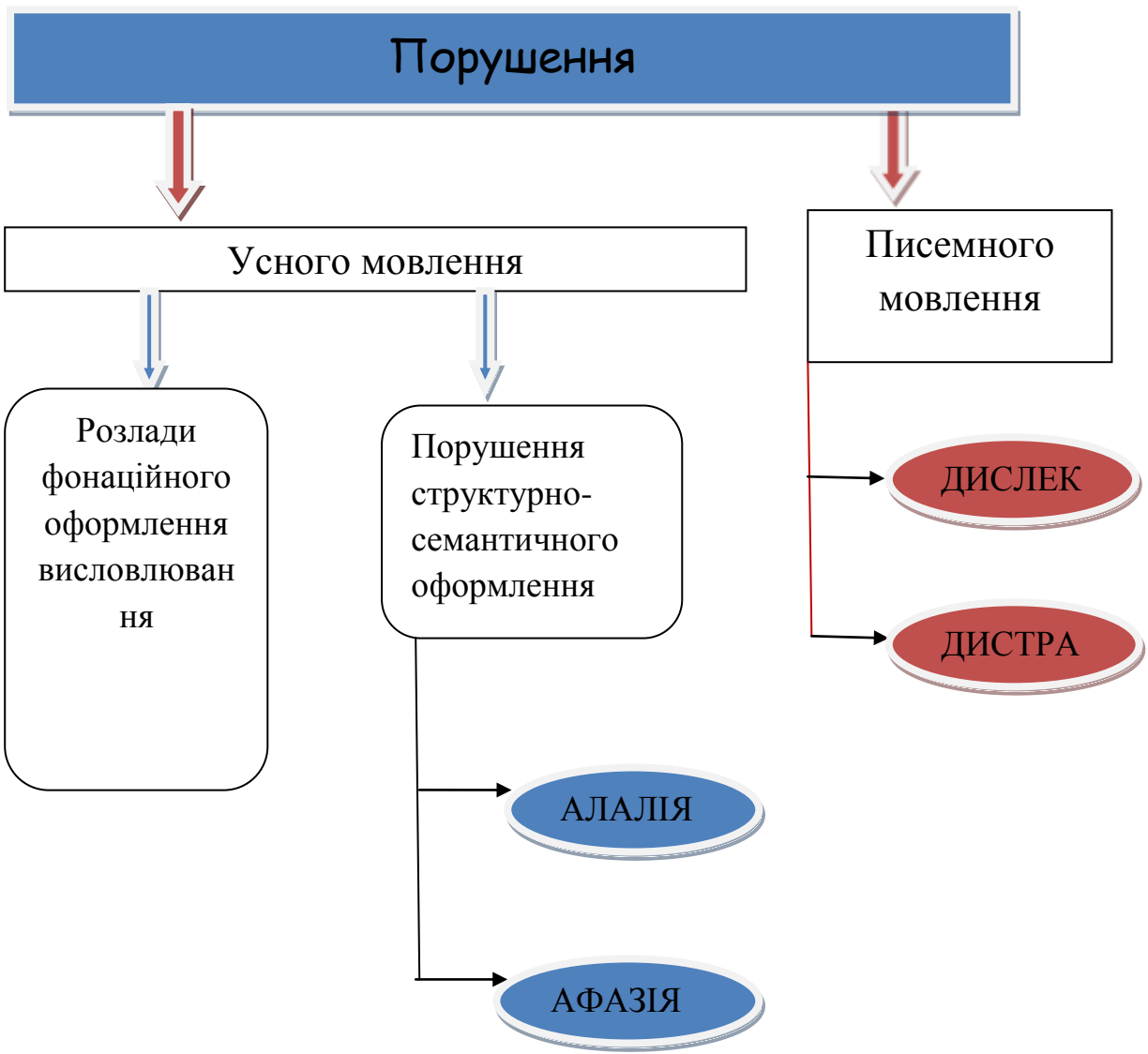
34. Шевцов А.Г. Методичні основи організації соціальної реабілітації дітей з вадами здоров'я: Монографія/А.Г.Шевцов. – К.: НТІ «Інститут соціальної політики», 2004. – 240 с.

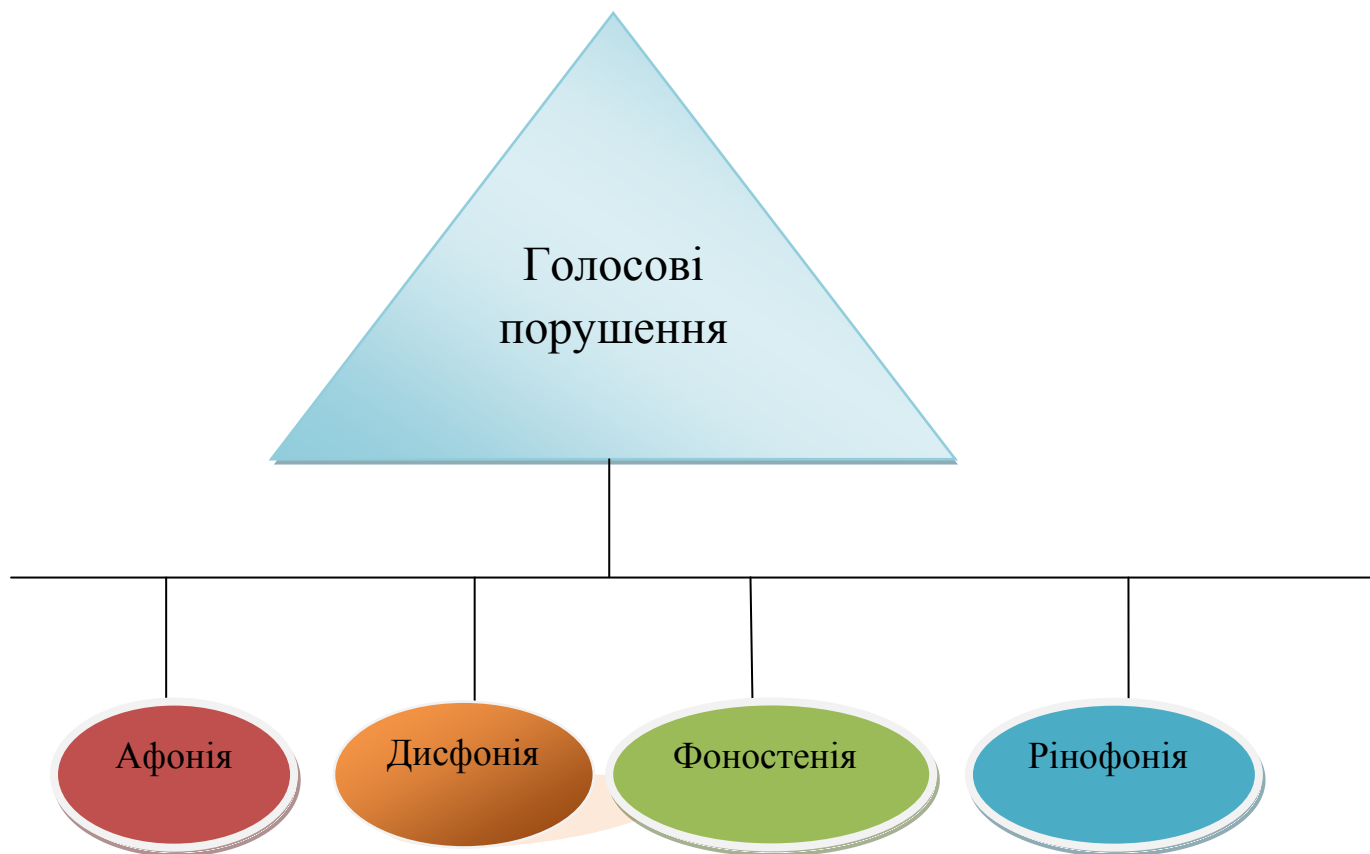
35. Ярмаченко М.Д. Основні віхи становлення і розвитку дефектологічної науки в Україні/М.Д.Ярмаченко//Інтеграція аномальної дитини в сучасну систему соціальних відносин: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – К., 1994. – С. 3 – 12.

Опорні схеми

Рис. 3.1. Основні характеристики інфантильних дітей

Рис. 3.2. Види порушень мовлення

Табл. 3.1.

**Класифікація дітей з особливими освітніми
потребами**

<i>№ п/п</i>	<i>Діти з особливими освітніми потребами</i>	<i>Види порушень</i>
1	Діти з порушенням мовлення	дисграфія, заїкання, дислалія, алалія, афазія, дислексія
2	Діти із затримкою психічного розвитку	розумово відсталі, емоційно невірноважені
3	Діти із порушенням зору	сліпі, осліплі, зі зниженим зором
4	Діти із порушенням слуху	глухі, оглухлі, зі зниженим слухом
5	Діти з мінімальною мозковою дисфункцією	неврози, девіантна поведінка, заїкання
5	Діти із порушенням опорно-рухового апарату	ДЦП, клишоногість, аномалії хребта, поліомієліт
6	Діти із гіперактивністю	надмірна активність

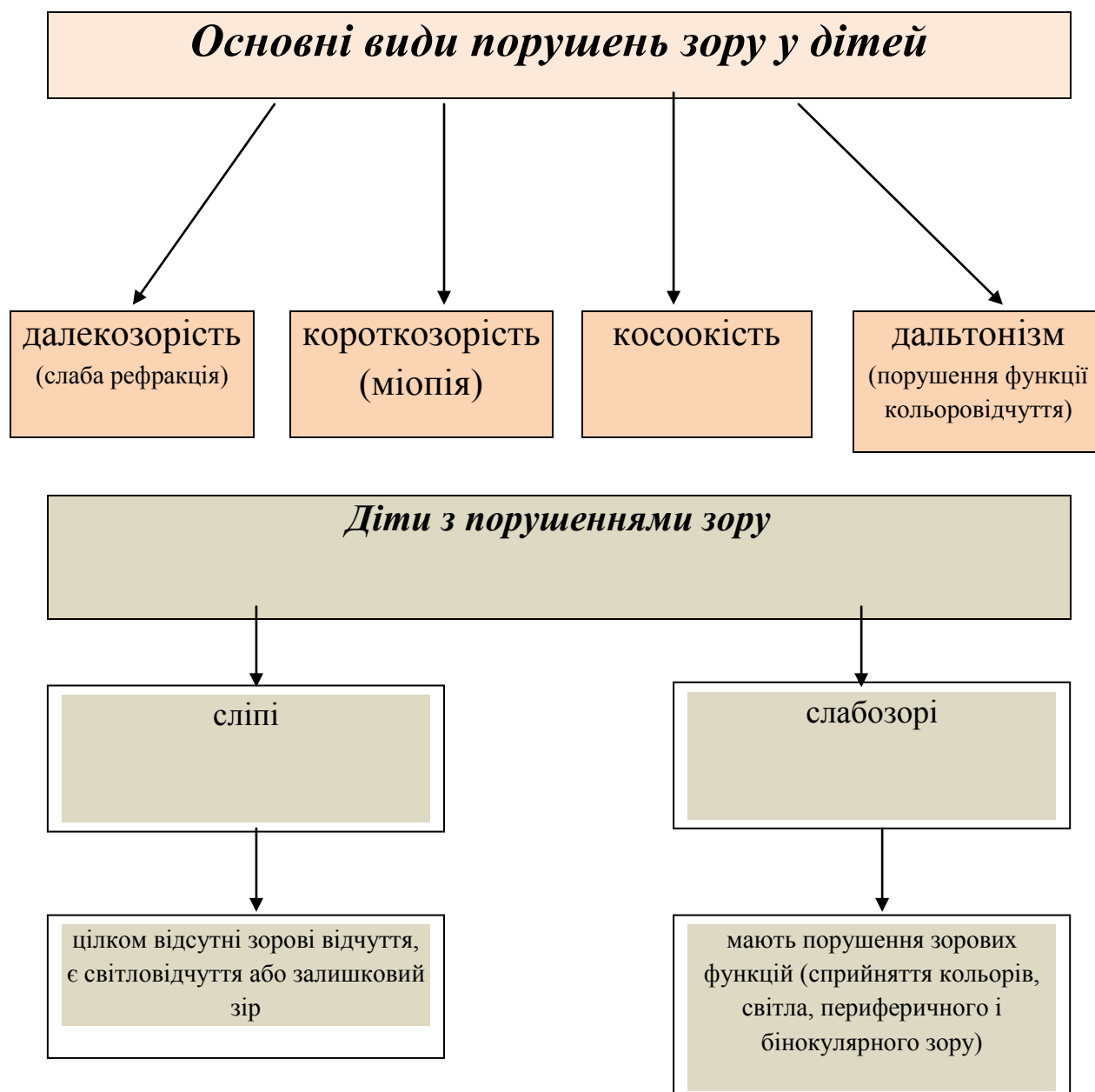

Рис. 3.3. Класифікація вад психофізичного розвитку

Табл. 3.2.

Типологія шкіл відповідно до зниження слуху

<i>Зниження слуху (дБ)</i>	<i>Ступінь туго вухості</i>	<i>Тип школи</i>
35-40	I	Загальноосвітня школа (без слухових апаратів, перша парта)
40-60	II	Загальноосвітня школа (з використанням слухових апаратів)
60-90	III	Школа для дітей зі зниженим слухом (з використанням слухових апаратів)
більше 90	IV	Школа для глухих дітей

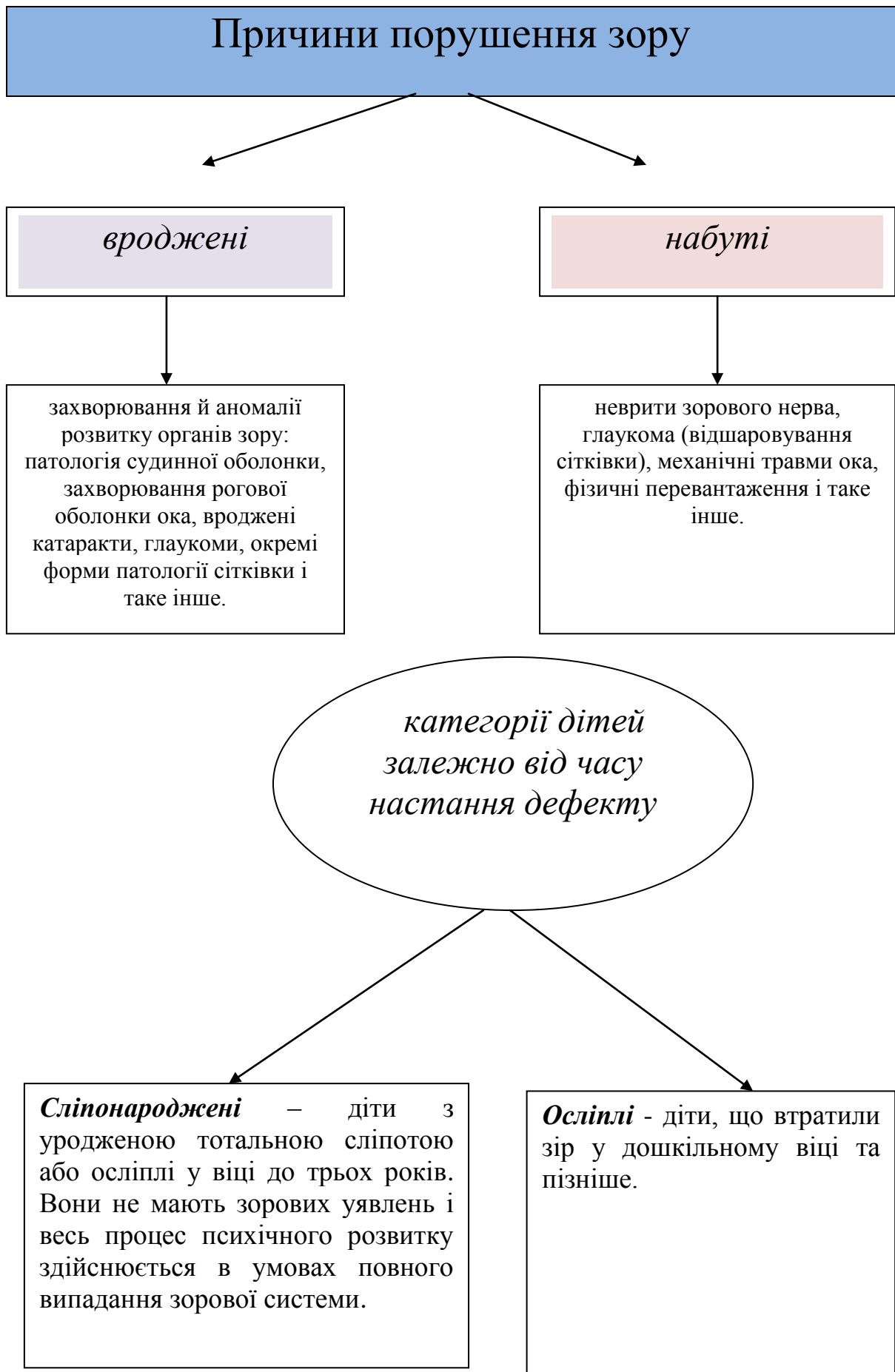

Рис. 3.4. – 3.7. Класифікація осіб та виокремлення причин порушень зору

Види адаптації і пристосувань для дітей з особливими освітніми потребами

<i>Види адаптації</i>	<i>Характеристика</i>	<i>Приклади</i>
пристосування середовища	модифікація фізичного оточення	<ul style="list-style-type: none"> ▪ обладнання кімнати похилими пандусами, якщо в класі є діти, що пересуваються на інвалідних візках або за допомогою милиць. ▪ збільшення або зменшення інтенсивності освітлення, якщо в класі є діти з порушеннями зору. ▪ зменшення рівня шуму, якщо в класі є діти з порушенням слуху.
адаптація навчальних підходів	модифікація навчальних підходів і методик	<ul style="list-style-type: none"> ▪ застосування методу поширення (того, що знає дитина). Епізодичне навчання в принагідних ситуаціях. Зміна темпу занять.
адаптація матеріалів	модифікація навчальних посібників, іграшок та інших матеріалів	<ul style="list-style-type: none"> ▪ використання книжок, надрукованих великим шрифтом, якщо в класі є діти з порушеннями зору. ▪ обладнання іграшок та іншого приладдя великими держакками, якщо в класі є діти з порушеннями моторних функцій.
адаптація навчального плану	модифікація навчального плану або завдань, визначених для дитини	<ul style="list-style-type: none"> ▪ зміна тривалості або послідовності занять. Корекція завдань (приміром, якщо дитина ще не готова розпізнавати текст, завдання може бути модифіковане таким чином: «Дитина розпізнаватиме своїх однокласників на світлинах, тоді як інші діти розпізнаватимуть свої написані імена»).

Завдання для самостійного опрацювання

1.Зобразіть схематично поділ дітей з особливими освітніми потребами.

2. Розмежуйте поняття:

- особливі потреби –
- діти з особливостями психофізичного розвитку –
- емоційно-вольові порушення –
- порушення інтелекту –

3.Перелічіть основні причини появи дітей з відхиленнями психофізичного розвитку. Зобразіть схематично у рисунку, відобразивши вроджені та набуті порушення.

Поясніть, чим зумовлена поява обох груп порушень.

4.Поясніть термін «труднощі у навчанні». Занотуйте фактори впливу на появу таких труднощів. Складіть таблицю, у якій буде відображено низку даних труднощів та їх основні особливості.

5.Окремо складіть таблицю «Порушення мовлення». Ознайомтесь з літературними джерелами, статистичними даними МОЗ України та складіть характеристику-опис даних порушень, включаючи:

- 1) кількість дітей з даними порушеннями на Україні;
- 2) кількість дітей з даними порушеннями у країнах Європи;
- 3) кількість аномалій мовлення, які зустрічаються:
  - а) найчастіше
  - б) рідко
- 4) причини появи порушень мовлення.

6.Поясніть спільні та відмінні особливості:

- ринолалії та дизартрії
- дисграфії та дислексії

7.Дайте визначення поняття «заїкання» з точки зору:

- ✓ педагогіки –
- ✓ медицини –
- ✓ психології –

8.Перелічіть порушення мовлення, зумовлені органічним локальним ураженням головного мозку. Визначте, чи можна усунути дані порушення. Якщо так, то коли це слід робити? Відповідь обґрунтуйте.

9.Перелічіть основні особливості дітей з порушеннями мовлення. Визначте і охарактеризуйте симптоми різних захворювань, проявів відхилень у фізичному здоров'ї (окрім порушення мовлення) у таких осіб.

Накресліть основний план дій педагога у роботі з дітьми з порушенням мовлення. Охарактеризуйте, які ще фахівці повинні активно включатись до співпраці з педагогом.

10.Занотуйте основні види порушення письма у молодших школярів. Зобразіть їх схематично. Охарактеризуйте кожен із них.

11.Складіть план-конспект учителя щодо корекційної роботи з дітьми з порушенням письма. Перелічіть основні вимоги до такого педагога.

12.У якому з видів порушень мовлення доцільно використовувати спеціальні комп'ютерні програми? Які? Чому? Відповідь обґрунтуйте.

13.Складіть таблицю, у якій буде відображено основні причини появи у дітей затримки психічного розвитку. Виокремте різні форми затримки.

14.Занотуйте основні поради учителю щодо навчання і виховання дітей з затримкою психічного розвитку.

15.Поясніть, чому у роботі з дітьми з затримкою психічного розвитку педагогу слід надавати учням достатньо часу для виконання завдань. Про який проміжок часу йдеться? Поясніть.

16.Наведіть статистичні дані про кількість дітей молодшого шкільного віку із порушеннями зору. Класифікуйте їх.

17.Перелічіть та занотуйте основні причини, що слугують появі таких розладів.

18.Схематично зобразіть різновиди порушень зору у дітей.

19.Перелічіть основні вимоги до діяльності вчителя, у класі якого є діти з порушенням зору.

20.Занотуйте основні правила поведінки батьків дітей з порушенням зору.

21.Перелічіть особливості та характеристики дітей з порушенням зору.

22.Перелічіть основні фактори впливу на появу дітей з порушеннями слуху. Класифікуйте.

23.Занотуйте вимоги до діяльності педагога, що працює з дітьми з порушенням слуху.

24.Перелічіть основні правила поведінки вчителя. Виокремте неприпустимі дії педагога щодо спілкування, навчання дітей з порушенням слуху.

25.Складіть таблицю «Порушення опорно-рухового апарату». Охарактеризуйте кожен вид порушення, вказавши його особливості.

26.Розмежуйте поняття:

- ДЦП –
- клишоногість –
- артрогрипоз –
- поліомієліт –
- кривошия –
- недорозвиток (дефекти) кінцівок –

27.Назвіть ті з порушень опорно-рухового апарату, які можуть бути набутими, а які є вродженими. Поясніть причини появи таких порушень у дітей.

28.Занотуйте основні характеристики дітей молодшого шкільного віку з ДЦП (дитячий церебральний параліч). Перелічіть вимоги до учителя, що працює з такими дітьми.

29.Запишіть вимоги до організації навчання дітей з ДЦП у навчально-виховному закладі.

30.Складіть таблицю «Спеціальне навчання дітей з ДЦП»:

<i>№ n/n</i>	<i>Терапія</i>	<i>Призначення ї</i>
1	Фізична терапія	
2	Окупаційна терапія	
3	Логопедичні послуги	
4	Допоміжна техніка	

31.Перелічіть основні пристрої та прилади, які включає в себе допоміжна техніка для дітей з ДЦП. Назвіть їх призначення, місце використання.

32.Перелічіть основні фактори появи дітей з гіперактивністю та дефіцитом уваги. Занотуйте статистичні дані МОЗ України щодо кількості таких осіб:

- 1) серед дорослого населення –
- 2) серед дітей –

33.Складіть таблицю, у якій буде відображено соматичні та спадкові порушення дітей з гіперактивністю.

34.Занотуйте основні ознаки гіперактивності з дефіцитом уваги у дітей молодшого шкільного віку.

35.Складіть перелік основних порад учителю та батькам щодо роботи з дітьми з дефіцитом уваги.

36.Складіть опис-характеристику мало контактних дітей. Визначте (за статистикою) як часто проявляється дане захворювання? Чому? Відповідь обґрунтуйте.

37.Накресліть основні дії вчителя щодо встановлення контакту з такими дітьми.

38.Перелічіть види психічного інфантилізму. Назвіть причини, які зумовлюють їх появу.

39.Визначте, яку роль відіграють батьки у появі ознак психічного інфантилізму у дітей. Накресліть основні шляхи співпраці педагога з такими батьками. Занотуйте помилки батьків щодо поведінки з такими дітьми.

40.Назвіть характерні особливості дітей з мінімальною мозковою дисфункцією (ММД). Назвіть статистичні дані щодо кількості таких осіб.

41.Перелічіть основні відмінні риси дітей з ММД від звичайних дітей.

42.Вкажіть, що лежить в основі гіпердинамічного та гіподинамічного синдромів. В яких випадках проявляються?

43.Занотуйте основні проблеми молодших школярів з гіпердинамічністю, що виникають у процесі навчання.

44.Занотуйте основні вимоги до діяльності педагога щодо дітей з гіпергіподинамічним синдромом.

45. Підготуйте реферати, доповіді та виступи на означену тематику:

- Діти з особливими освітніми потребами: реалії та перспективи
- МОЗ України про здоров'я підростаючого покоління. Основні проблеми осіб з особливими потребами
- Діти із затримкою психічного розвитку: педагогічна, психологічна та корекційна допомога
- Труднощі у навчанні: теорія і практика
- Навколишній світ і слабо зорі (сліпі) діти
- Співпраця батьків і школи щодо навчання і виховання дітей з порушенням слуху
- Спеціальна освіта глухих дітей молодшого шкільного віку
- ДЦП – проблема ХХІ століття
- Особливості педагогічної діяльності з дітьми з порушеннями опорно-рухового апарату
- Робота вчителя початкових класів з дітьми з порушенням письма (дисграфією). Корекційна допомога.
- Робота вчителя початкових класів з дітьми з порушенням читання (дислексією). Співпраця фахівців різного профілю щодо надання допомоги дітям з порушенням читання
- Діти з раннім дитячим аутизмом: особливості розвитку, основна характеристика
- Психічний інфантилізм: характерні ознаки, умови навчання і виховання, вимоги до педагога.

46. Порівняйте традиційну модель освіти з особистісно-орієнтованою :

<i>Традиційна модель</i>	<i>Особистісно-орієнтована модель</i>
Вчителі дають вказівки учням займатись один і тим самим одночасно	Вчителі визнають, що кожна дитина розвивається у власному темпі і має індивідуальні особливості
Вчителі постійно зайняті, спрямовуючи, розповідаючи наставляючи	Вчителі діють, перш за все, як помічники, а лише потім як викладачі
Учні більшість часу працюють над поставленими завданнями	Навчання здійснюється головним чином в різних центрах навчання
Тип матеріалів, над якими працюють учні, приділяється мало уваги	Матеріали, які використовуються для безпосереднього навчання, є важливою складовою навчання
Наголос робиться на результат навчання	Навчання – це постійний процес
Увага приділяється розвитку вузько пізнавальних навичок та засвоєнню конкретних фрагментарних розділів змісту	Розділи змісту групуються по можливості навколо головних концепцій. Розвиток навичок відбувається у контексті значимому для учнів
Навчання зосереджено на абстрактних матеріалах та ідеях	Учням пропонуються конкретні навчальні завдання з відомим багажем досвіду
Рішення щодо навчальної програми приймається вчителем, який керується рекомендаціями державних навчальних програм	Рішення щодо навчальної програми базуються не лише на рекомендаціях державних навчальних програм, а її на спостереженнях вчителя за дітьми
Всі рішення приймаються педагогом	Учні залучаються до процесу прийняття рішень і до вибору, з ким вони хочуть працювати і що вони хочуть вивчати
Вчителі головним чином стежать за процесами контролю та управління	Вчителі сприяють розвитку самоуправління і спілкуванню дітей, розуміючи, що це тривалий і поступовий процес
Протягом дня у класі панує тиша	Вчителі цінують, коли учні використовують мову для спілкування, і виділяють для цього час протягом навчального заняття
Школа - це підготовка до життя	Школа – це частина життя
Знання – це те, що вчитель дає дітям	Знання конструюється дитиною
Навчання в школі – це завдання на терпіння.	Навчання в школі надихає на нові досягнення і приносить задоволення
Основна увага навчанню як результату	Основна увага навчанню як процесу
Навчання відбувається за лінійною прогресією через набуття узагальнених вмінь і фактів	Навчання розглядається як усе ширша спіраль зі змістом, глибиною і шириною
Учні є пасивними поглиначами інформації та авторитету	Учні активно залучаються до розв'язання проблем і планування
Зміст навчального плану подається окремими предметними розділами	Зміст навчального плану об'єднується, коли учні утворюють пов'язання

Доповніть і продовжте подану вище таблицю.

Тестові завдання

1. До форм затримки психічного розвитку належать

- конституціонального та соматогенного походження
- відкриті та закриті форми
- близорукість та далекозорість
- істинна чи проста

2. Діти з повною відсутністю зорових відчуттів це:

- сліпі
- слабозорі
- тотально сліпі
- парціально сліпі

3. Основними порадами учителю, що навчає дітей із порушенням слуху є

- подавати навчальний матеріал невеликими частинами
- кожні 10 – 15 хвилини робити перерву на 1 – 2 хв. для відпочинку дітей
- не затуляти обличчя руками, не говорити обернувшись спиною до учня
- створити необхідні передумови для пересування учня

4. Охарактеризуйте ознаки поведінки дітей з вадами слуху

- порушення поведінки
- порушення просторової орієнтації
- порушення мовлення
- порушення інтелекту

5. Галузь педагогіки, яка розглядає навчання та виховання дітей з порушенням слуху:

- сурдопедагогіка
- дефектологія
- олігофренопедагогіка

1. логопедія

6. Мова – це:

- система об'єктивно наявних, суспільно зумовлених знаків, що співвідносять понятійний зміст і типове звучання
- система об'єктивно наявних, суспільно зумовлених знаків, що співвідносять понятійний зміст і типове звучання, а також система правил їх використання і поєднання

- система правил суспільно зумовлених знаків і їх використання та поєднання
- система жестів

7.Мовлення – це:

- психофізіологічний процес реалізації мови
- це жести в дії
- діяльність кори головного мозку
- аналітико-синтетична діяльність мовного апарату

8.Відхилення від мовленнєвої норми, прийнятої в мовному середовищі, що частково або повністю перешкоджають мовленнєвому спілкуванню, обмежують можливості пізнавального розвитку та соціокультурної адаптації – це:

- афонія
- мова
- порушення мовлення
- корекція мовлення

9.Дайте визначення афонії

- це мовленнєве порушення, зумовлене органічним ураженням центральної нервової системи (її рухової системи), що характеризується розладами артикуляції, фонації й дихання
- повна або часткова втрата мовлення внаслідок локального ураження головного мозку
- брак або стійке недорозвинення мовлення внаслідок органічного ураження мовленнєвих зон кори головного мозку у внутрішньоутробному або ранньому періоді розвитку дитини
- брак або порушення функції внаслідок патологічних змін голосового апарату

10. Афазія – це

- один з найтяжчих наслідків мозкових уражень, коли системно порушуються всі види мовленнєвої діяльності
- брак або порушення фонації внаслідок патологічних змін голосового апарату
- розлад темпу, ритму і плавності експресивного мовлення
- система об'єктивно наявних, суспільно зумовлених знаків

11.Оберіть форми заїкання

- проста і складна
- коротка і тривала
- функціональна і механічна
- невротична і неврозоподібна

12. Дислалія – це

- невротична форма афазії
- ушкодження мовного апарату
- функціональна форма заїкання
- порушення не тільки фонетичного, а й вимовного аспектів мовлення

13. Оберіть правильну відповідь, що вказує на педагогічне трактування заїкання:

- розлад темпу, ритму, плавності мовлення судомного характеру
- розлад мовлення з переважним порушенням його комунікативної функції
- координація скорочень м'язів мовленнєвого апарату
- правильної відповіді немає

14. Тахілалія – це

- ушкодження мовного апарату
- одна із форм дислалії
- патологічно прискорений темп мовлення
- патологічно прискорений темп мовлення

15. Найчастіше трапляються дефекти мовлення, спричинені

- аномаліями зубо-щелепної системи (діастемами між передніми зубами)
- браком різців або їх аномаліями
- дефектами прикусу
- усі варіанти правильні

16. Причиною гугнявості дітей буває

- надмірне або недостатнє резонування носової порожнини у процесі мовлення;
- дефекти прикусу
- дефекти нижньої губи
- усі варіанти правильні

17.3 яким поняттям можна ототожнити термін "алалія"?

- слухонімота
- брадилалія
- сліпота
- глухота

18. Які з перелічених вад належать до порушень опорно-рухового апарату

- далекозорість, глухота
- клишоногість, поліомієліт
- дефіцит уваги, ММД
- аутизм, психічний інфантилізм

19. Оберіть відповідь, що вказує на ознаки дитячого аутизму

- порушення координації рухів, сколіоз
- слабозорість, порушення мовлення
- агресія, затримка навичок жування
- непосидючість, випереджаючий розвиток

20. Психічний інфантилізм – це

- форма психологічної незрілості дитини, яка приводить до затримки вікової соціалізації та поведінки дитини
- психічний невроз дитини
- функціональне відхилення у роботі центральної нервової системи
- вроджене порушення, спричинене шкідливим впливом на плід генетичних факторів

ПРОБЛЕМИ РОДИННОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Опорні поняття: сім'я, особливі потреби, етапи соціалізації, конфліктні сім'ї, педагогічно некомпетентні сім'ї, інтелектуальна зрілість, емоційна зрілість, соціальна зрілість

Список джерел:

1.Беленька Г.М. Стратифікація суспільства та діти у ньому/Г.М.Беленька//Дошкільне виховання. – 2005. - № 6. – С. 10 – 12.

2.Валлон А. Психическое развитие ребенка/А.Валлон. – СПб: Питер, 2001. – 208 с.

3.Выготский Л.С. Принципы воспитания физически дефективных детей/Л.С.Выготский//Основы дефектологии. – С-П., М.: Изд-во «Лань», 2003. – 237 с.

4.Вранчану М. Воспитание в период раннего детства в республике Молдова/М.Вранчану//Ранняя помощь детям: проблемы, факты, комментарии. – М.: «Права человека», 2003. – С. 47 – 56.

5.Гаджиева И. Проблемы раннего детства в Азербайджане/И.Гаджиева//Ранняя помощь детям: проблемы, факты, комментарии. – М.: «Права человека», 2003. – С. 4 – 17.

6.Даніелс Е., Стаффорд К. Залучення дітей з особливими потребами до загальноосвітніх класів/Е.Даніелс. – Львів: «Надія», 2000. – 255 с.

7.Дементьева Н.Ф. Роль семьи в воспитании и обучении детей с особыми нуждами/Н.Ф.Дементьева. – М., 1996. – 370 с.

8.Дети социального риска и их воспитание/Под научн. ред. Л.М.Шипициной. – СПб: «Речь», 2003. – 144 с.

9.Дети с ограниченными возможностями: проблемы и инновационные тенденции в обучении и воспитании/Сост. Н.Д.Соколова, Л.В.Калинникова. – М.: ООО «Аспект», 2005. – 448 с.

10.Довідник матері особливої дитини: правова інформація. – К., 1999. – 75 с.

11.Дубовина И.В., Лисина М.И. Особенности психического развития детей в семье и вне семьи/И.В.Дубовина//Возрастные особенности психического развития детей. – М., 1982. – 132 с.

12.Если ваш ребенок не такой как другие: Книга для родителей детей с ограниченными возможностями развития/Под ред. О.И.Волжиной. – М.: НИИ семьи, 1997. – 180 с.

13.Закон України «Про охорону дитинства»//Відомості ВР, 2001. - № 30. – С. 142 – 150.

14.Концепція державного стандарту спеціальної освіти дітей з особливими потребами//Дефектологія. – 1999. - № 4. – С. 2 – 4.

15.Лапошина Э. Оказание психолого-педагогической помощи семьям, воспитывающим детей с ограниченными возможностями здоровья в республике Молдова/Э.Лапошина//Ранняя помощь детям: проблемы, факты, комментарии. – М.: «Права человека», 2003. – С. 56 – 64.

16.Стадненко Н.М., Ілляшенко Т.Д., Борщевська Л.В., Обухівська А.Г. Методика діагностики відхилень у розумовому розвитку молодших школярів та старших дошкільників/Н.М.Стадненко. – К-Подільський: «Абетка», 1998. – 144 с.

17.Тарасун В.В. Інтеграція дітей з особливими потребами в активне життя суспільства/В.В.Тарасун//Дефектологія. – 2000. - № 1. – С. 21 – 27.

18. Уолш К.Б. Особистісно орієнтоване навчання дітей 8 – 10 років/К.Б.Уолш. – К.: Всеукраїнський фонд «Крок за кроком», 2000. – 198 с.

19. Шевцов А.Г. Методичні основи організації соціальної реабілітації дітей з вадами здоров'я: Монографія/А.Г.Шевцов. – К.: НТІ «Інститут соціальної політики», 2004. – 240 с.

20.Шипицина Л.М. Необучаемый ребенок в семье и обществе. Социализация детей с нарушением интеллекта/Л.М.Шипицина. – СПб: Изд-во «Дидактика плюс», 2002. – 496 с.

Опорні схеми

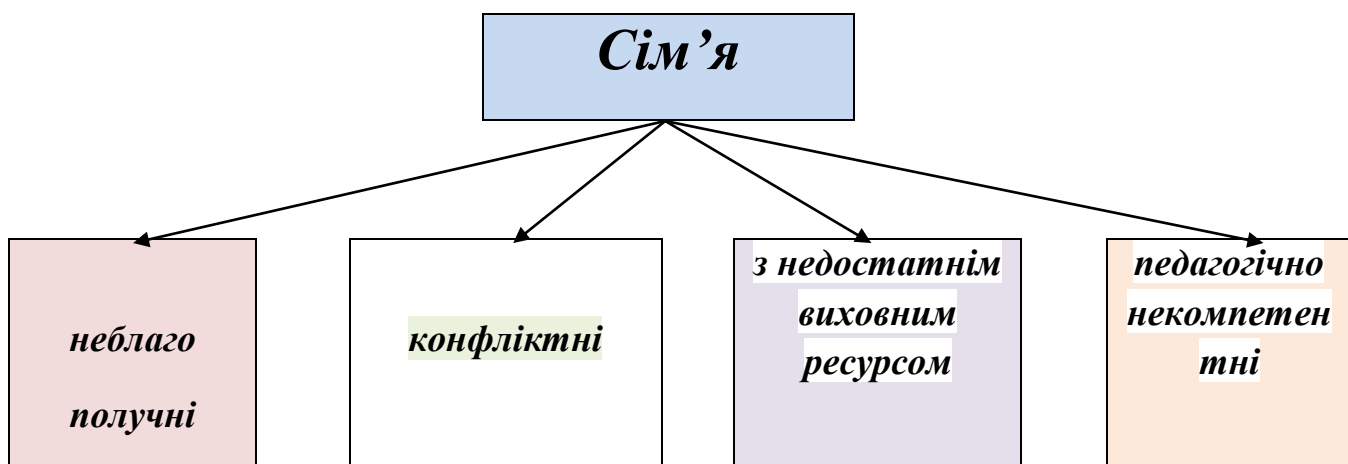

Рис.4.1. Види сімей

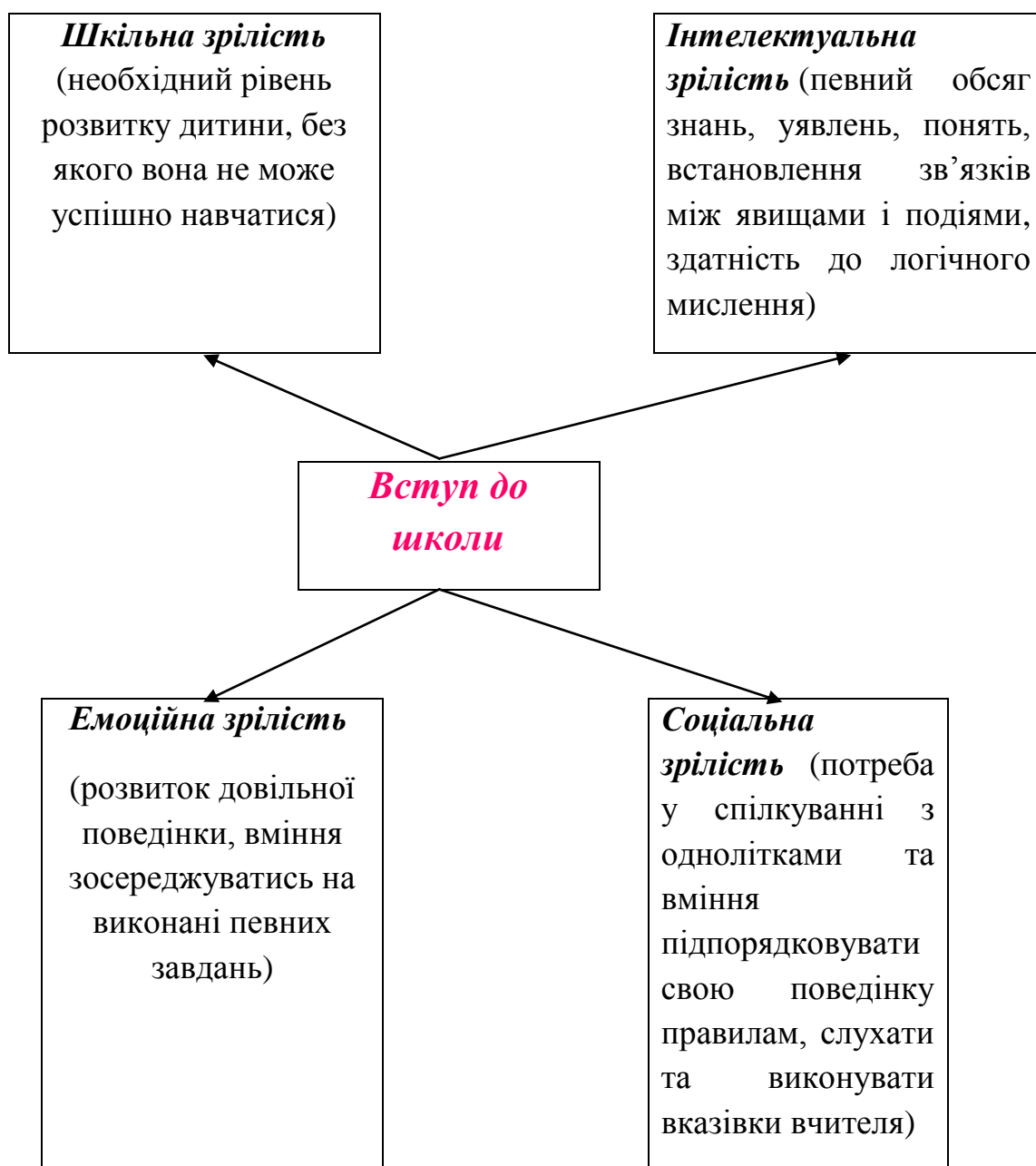
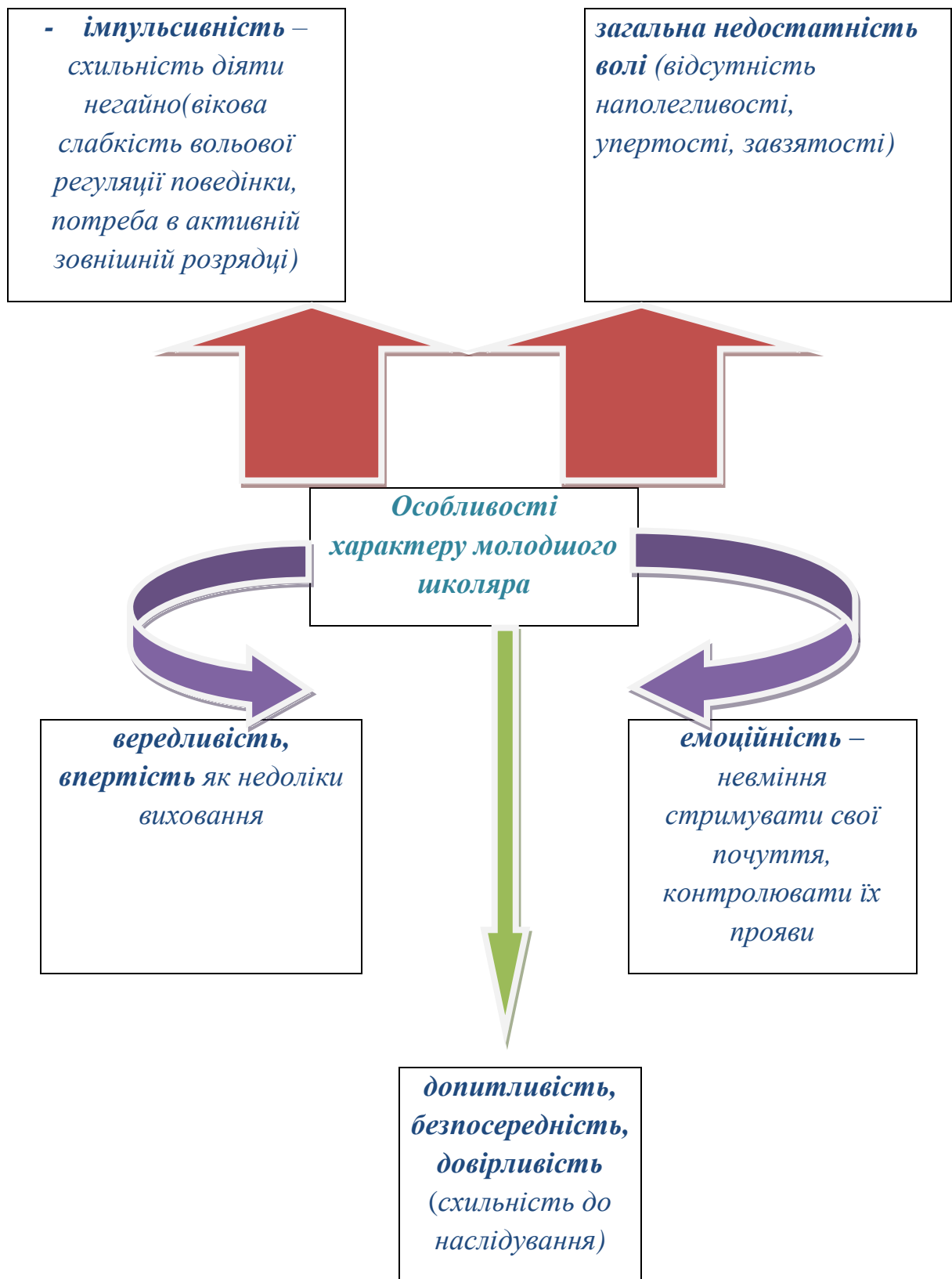

Рис.4.2. Види зрілості дитини щодо вступу на навчання

Рис.4.3. Характерні особливості молодшого шкільного віку

Завдання для самостійного опрацювання

1. Розмежуйте поняття:

- сім'я –
- педагогічна компетентність батьків –
- діти з особливими потребами –
- батьківський всеобуч –
- неблагополучна сім'я –

2. Проаналізуйте висловлювання: *«Сім'я дитини з відхиленнями в розвитку є її першим соціалізуючим інститутом»* Поясніть.

3. Перелічіть основні умови виховання у сім'ї дітей з особливими потребами. Назвіть ті фактори, які є неблагополучними щодо розвитку дітей у родині.

4. Заповніть таблицю «Етапи дорослішання дітей з вадами у розвитку в сім'ї»

<i>№ п/п</i>	<i>Етап соціалізації</i>	<i>Характерні ознаки щодо соціалізації дитини у даний період</i>
1		
2		
3		

5. Назвіть основні проблеми, які виникають у житті дітей з особливими потребами. Визначте, яку роль відіграють батьки:

- у подоланні даних труднощів дитиною –
- у створенні умов уникнення негативних чинників впливу на дитину –
- у соціалізації дитини –

6. Перелічіть основні якості, риси, характеристики батьків, що виховують дітей з особливими потребами. Нарисуйте таким чином їх «соціальний портрет».

7. Проаналізуйте наукову педагогічну літературу і виділіть види сімей.

8. Порівняйте характерні особливості різних видів сімей. Заповніть таблицю, відображаючи особливості кожної з них щодо навчання і виховання дітей з особливими потребами:

<i>Неблагополучні сім'ї</i>	<i>Конфліктні сім'ї</i>	<i>Сім'ї з недостатнім виховним ресурсом</i>	<i>Педагогічно некомпетентні сім'ї</i>	<i>Ворожі сім'ї</i>
....				
....				

9. Які етапи процес дорослішання дітей такої категорії проходить з великими труднощами та у дещо сповільненому темпі (його також можна розділити на етапи)? Відповідь обґрунтуйте.

10. Занотуйте цитати з творів видатного педагога Василя Сухомлинського про роль сім'ї у розвитку, соціалізації дитини.

11. Занотуйте правила поведінки дітей, які слугують найбільш повній її підготовці до школи. Хто з науковців акцентував увагу на даному аспекті? Поясніть.

12. Перечитайте нижче подані типові характеристики поведінки дітей. Поясніть їх причину. Визначте мотиви поведінки; роль батьків у подоланні і виправленні такої реакції дитини:

- ❖ прагнення бути «вище» дорослих, неслухняність, впертість;
- ❖ помста дорослим, агресивність;
- ❖ демонстрація власної неспроможності;
- ❖ показова байдужість;
- ❖ вередливість, капризування, істерики.

13. Визначте, яка подія для дітей 6 – 7-річного віку має особливе значення? Чому? Які поняття пов'язані з даним етапом дорослішання дитини?

14. Розмежуйте поняття:

- дорослішання –
- зрілість –
- емоційна зрілість –

- соціальна зрілість –
- шкільна зрілість –
- інтелектуальна зрілість –

15. Занотуйте характерні особливості молодшого школяра. Про які повинні обов'язково знати батьки.

16. З'ясуйте, яким чином можна визначити відхилення у розвитку особистості дитини.

Чим зумовлені такі прояви? Відповідь обґрунтуйте.

17. Перелічіть основні завдання сімейного (родинного) виховання. Занотуйте вислови відомих педагогів, науковців, філософів, психологів про роль сім'ї у розвитку дитини.

18. Перелічіть основні труднощі у вихованні дітей з особливими потребами. Відобразіть їх у таблиці:

<i>Класифікація дітей з особливими потребами</i>	<i>Труднощі дітей у спілкуванні з родиною</i>	<i>Труднощі батьків у процесі виховання дітей з особливими потребами</i>
<i>діти, що мають труднощі у навчанні</i>		
<i>діти із затримкою психічного розвитку</i>		
<i>діти із порушенням зору</i>		
<i>діти із порушенням слуху</i>		
<i>діти із порушенням опорно-рухового апарату</i>		
<i>гіперактивні діти</i>		
<i>діти – артисти</i>		
<i>діти з порушенням мовлення</i>		
<i>діти з мінімальною мозковою дисфункцією</i>		
<i>психічно інфантильні діти</i>		

19. Перелічіть основні аспекти співпраці школи і родини, в яких виховуються діти з особливими потребами. Занотуйте основні вимоги до вчителів шкіл щодо співпраці їх з батьками таких учнів.

20. Загальновідомо, що ініціаторами інклюзії є батьки. Поясніть причини цього явища.

21. Яких помилок припускаються батьки, що мають дітей з особливими потребами:

- 1) у навчанні дітей –
- 2) у вихованні дітей –
- 3) у спілкуванні з іншими їх дітей –
- 4) у створенні належних умов розвитку –

22. Занотуйте принципи, які повинні бути закладені в основу педагогічної діяльності вчителів, у класах яких є такі діти. Поясніть значення кожного із них.

23. Поясніть, чому спілкування з батьками ми розглядаємо як двосторонній процес?

Що є неприпустимим у поведінці вчителя щодо спілкування, співпраці, налагодження стосунків з родинами таких учнів? Занотуйте ці заборони.

24. Що таке «школи життєвої компетентності»? Визначте їх мету і основні завдання, склад.

25. Дайте визначення поняття «індивідуальний навчальний план». Хто розробляє ІНП? З якою метою? Відповідь обґрунтуйте.

26. Зобразіть схематично структуру індивідуального навчального плану. Так само створіть таблицю, де буде відображено відомості про кожен із компонентів ІНП.

27. Що передує створенню ІНП? Яким чином організувати збір інформації про дитину з особливими освітніми потребами.

Занотуйте власний план організації збору відомостей.

28. Перелічіть основні умови, що забезпечують створення ефективного індивідуального навчального плану.

29. Визначте:

- ✓ склад команди, що приймає участь у створенні індивідуального навчального плану дитини з особливими потребами;
- ✓ участь тих, хто надаватиме допомогу у реалізації ІНП;
- ✓ відповідального за реалізацію ІНП;
- ✓ хто затверджує (підписує) ІНП;

30. Перелічіть основні причини, які спонукають батьків до відмови власної участі у складанні індивідуального навчального плану дитини. Спроектуйте діяльність вчителя-класовода щодо роботи з такими батьками.

31. Складіть методичні вказівки для батьків щодо виховання і навчання дітей з особливими потребами.

32. Складіть «Загальну інформацію для вчителів щодо роботи з батьками».

Тестові завдання

1. Сім'я – це

- мікросоціум, в якому формуються моральні якості дитини, її відношення до людей, уявлення про характер міжособистісних взаємин
- середовище, в якому росте дитина
- явище, в якому будуються уявлення про навколишній світ та розвивається світогляд
- макросередовище, яке формує у дитині якості справжньої людини

2. Процес дорослішання дітей з ООП проходить

- зовсім непомітно
- тяжко, проте швидко
- з великими труднощами та у сповільненому темпі
- легко

3. Процес дорослішання дітей поділяють на

- 2 етапи
- 4 етапів
- безліч етапів
- 3 етапи

4. Хто з нижче поданих науковців виділяє чотири найбільш типові і важливі цілі недисциплінованої поведінки дитини?

- Д.Локк
- Р.Дрейкурс
- Л.Виготський
- Р.Кемпбелл

5. Шкільна зрілість – це

- необхідний рівень розвитку дитини без якого вона взагалі не може успішно навчатися
- розвиток довільної поведінки, вміння зосереджуватись на виконанні певних завдань
- певний обсяг знань, уявлень, понять, встановлення зв'язків між явищами і подіями здатність до логічного мислення і т.д.
- потреба у спілкуванні з однолітками та вміння підпорядковувати свою поведінку правилам, уміння слухати та виконувати вказівки вчителя.

6.Росса Кемпбелла констатує:

*«Якщо дитина оточена критикою,
то вона вчиться звинувачувати,
Якщо дитина бачить ворожість –
вона вчиться битися»*

Про що йдеться?

- недорозвиток особистості виявляється у примітивних реакціях, підвищеній самооцінці, негативізмі, слабкій волі, невротичних реакціях
- у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку спостерігається недорозвиток вищих форм пам'яті, мислення, характеру
- батьки мають засвоїти незаперечну істину: замість того, щоб вкладати гроші в речі, треба вкладати їх у дитячі почуття
- діти безпосередньо сприймають та вчать тим речам, які зустрічають у своєму житті

7.Які з особливостей характеру властиві молодшим школярам з особливими освітніми потребами. Оберіть правильну відповідь:

- імпульсивність
- загальна недостатність волі, емоційність
- вередливість, впертість, допитливість
- імпульсивність, загальна недостатність волі, емоційність, допитливість, безпосередність, довірливість, вередливість, впертість

8. Назвіть, у якому з нижче вказаних навчально-реабілітаційних центрів першою ластівкою роботи з батьками стала «Школа життєвої компетентності для батьків»

- Чернігівському
- Івано-Франківському
- Рівненському
- Харківському

9. Які є види сімей?

- прості і складні
- конфліктні і неповні
- прості і складні, конфліктні і неповні
- неблагополучні, конфліктні, з недостатнім виховним ресурсом та педагогічно некомпетентні.

10. Метою психологічної допомоги батькам є слідування девізу:

- Моя дитина така як усі
- Моя дитина не така як усі, вона гірша
- Моя дитина не така як усі, вона краща
- Моя дитина не така як усі, вона інша

11. До якого з етапів соціалізації належить перебування дитини з особливими освітніми потребами у навчальному закладі:

- першого етапу
- другого етапу
- третього етапу
- поза етапами

12. Яка основна причина агресії дітей з особливими освітніми потребами по відношенню до батьків (дорослих)

- несприйняття інших членів родини
- прагнення звернути на себе увагу дорослих
- неуміння адаптуватися
- відсутність навичок спілкування зі старшими

13. Яка з груп дітей має обмеження емоційного сприйняття у спілкуванні з членами родини та іншими людьми:

- гіперактивні діти

- діти з дитячим церебральним паралічем
- діти з ММД
- слабо зорі (сліпі) діти

14.Визначте відповідь, яка вказує на тих, хто першим заговорив про необхідність залучення дітей з особливими потребами до навчання у загальноосвітніх навчальних закладах

- педагоги
- психологи
- батьки дітей
- громадськість

15.Що є неприпустимим у поведінці вчителя, у класі якого є діти з особливими освітніми потребами:

- кричати, голосно говорити
- дозволяти батькам переглядати записи
- спілкування з батьками особливих дітей
- збір інформації про дітей та їх батьків

16.Назвіть основні завдання роботи вчителя з батьками дітей з особливими потребами

- збір даних про дитину, підвищення педагогічної компетентності батьків
- обговорювання навчального плану
- повідомлення про виховні заходи
- вивчення батьками шкільної документації

17.Основними рисами батьків, які навчають і виховують дітей з відхиленням у розвитку мають бути

- стресостійкість, емоційна врівноваженість, терпимість, любов до дитини
- ціленаправленість, впертість, шанобливе ставлення до навчання
- високий загальний і культурний рівень розвитку
- щирість, наполегливість, завзятість, комунікабельність

18.Оберіть правильне визначення індивідуального навчального плану –

- документ, що визначається дирекцією навчального закладу з метою створення умов для розвитку особливих дітей

- документ, який містить детальну інформацію про дитину і послуги, які вона повинна отримати
- особисто-орієнтована програма навчання дитини
- підґрунтя для подальшого планування навчальних занять у школі

19. У компоненті ІНП (індивідуального навчального плану) щодо поточного рівня знань дитини повинні міститися наступні дані

- ім'я дитини, вік та адреса
- біографія дитини, відомості про батьків
- терміни дії ІНП, відомості про дитину
- дані про рівень розвитку, порушення, здатність успішного навчання

20. Назвіть склад команди, що розробляє ІНП

- Міністерство освіти і науки України
- директор школи, його заступники
- фахівці, вчителі, батьки, керівники школи
- громадськість, представники позашкільних виховних закладів

ПРОФЕСІЙНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В ІНКЛЮЗИВНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Опорні поняття: педагог, співпраця, співробітництво, толерантність, інклюзія, реабілітація, індивідуальна програма, консультація, партнерство

Список джерел:

1. Балакірська Л. В. Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами /Л. В. Балакірська// Педагогічна майстерня. – 2011. – № 6. – С. 11–13.
2. Бондар В. Інклюзивне навчання як соціально-педагогічний феномен /Віталій Бондар// Рідна школа. – 2011. – № 3. – С. 10–14.
3. Возна Ю. Змістові компоненти роботи соціального педагога з дітьми із обмеженими можливостями /Ю. Возна// Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка. – Соціальна педагогіка./Редкол.: М. Вашуленко, А. Вихрущ, Л. Вознюк та ін. – Тернопіль, 2008. – № 3. – С. 113–117.
4. Годовникова Л. В. Умовля інтегрованого образования детей с нарушениями развития/Л. В. Годовникова//Педагогика. – 2008. – № 8. – С. 36–43.
5. Гріневич Ж. Орієнтація на особистість: робота в інклюзивних класах /Жанна Гріневич//Початкова освіта: Шкільний світ. – 2011. – № 46. – С. 6–8.
6. Досвід залучення дітей з особливими потребами до загальноосвітніх шкіл/О. Кунанець, Н. Герцик, О. Озарко, Г. Дідух// Психолог: Шкільний світ. – 2004. – № 37. – С. 18–21.
7. Запровадження інклюзивної освіти в ЗНЗ/Упоряд. С. В. Корніцова //Управління школою. – 2011. – № 1/3. – С. 73–92.
8. Ілляшенко Т. Діти з церебральним паралічем у загальноосвітній школі/ Т. Ілляшенко//Початкова школа. – 2008. – № 11. – С. 58–62.
9. Ілляшенко Т. Інтеграція дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітній школі/ Т. Ілляшенко//Початкова школа. – 2007. – № 12. – С. 46–49.
10. Ілляшенко Т. Яка вона – інтеграція дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітній школі/ Тамара Ілляшенко//Початкова школа. – 2011. – № 5. – С. 47–50.

11. Інклюзивна освіта в теорії і практиці діяльності школи/А. Колупаєва, Н. Софій, Ю. Найда, Л. Даниленко//Директор школи. – Шкільний світ. – 2011. – № 7. – С. 17 – 22.
12. Інклюзивне навчання: партнерські стосунки з родинами/А. Колупаєва, Н. Софій, Ю. Найда, Л. Даниленко//Директор школи. – 2011. – № 10. – С. 20 – 25.
13. Кашуба Л. В. Інклюзивна модель навчання: компетентнісний підхід/Л. В. Кашуба//Завучу. Усе для роботи. – 2011. – № 13/14. – С. 32-11 – 32-15.
14. Колупаєва А. Нормативне забезпечення інклюзивного навчання/А. Колупаєва//Директор школи. – 2011. – № 9. – С. 26 – 32.
15. Колупаєва А. А. Вступ до інклюзивної освіти : навчальний курс/А. А. Колупаєва, С. М. Єфімова. – К. : [Б.в.], 2010. – 17 с. – (Інклюзивна освіта). – Лист МОНУ № 1/11-3626 від 30.04.2010 р.
16. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія/А. А. Колупаєва. – К.: Самміт-Книга, 2009. – 272 с.
17. Концепція розвитку інклюзивної освіти // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2010. – № 34/35/36. – С.46 – 49.
18. Конопацька О. Інклюзивне навчання: [корекційна спрямованість процесу навчання в спеціальних навчальних закладах]/О. Конопацька//Директор школи. – 2011. – № 43. – С. 22 – 27.
19. Кравець Н. Особливості розумової працездатності школярів в умовах інклюзивної форми навчання/ Н. Кравець, В. Шорохова//Рідна школа. – 2009. – № 11. – С. 52 – 56.
20. Луценко І. Психолого-педагогічний супровід дитини з особливими потребами/І. Луценко//Психолог. – 2005. – № 40. – С. 19.
21. Таланчук П.М., Кольченко О.К., Нікуліна Г.Ф. Супровід навчання студентів з особливими потребами в інтегрованому середовищі/П.М.Таланчук. – К.: Соцінформ, 2004. – 128 с.
22. Тарасун В.В. Інтеграція дітей з особливими потребами в активне життя суспільства/В.В.Таласун//Дефектологія. – 2000. - № 1. – С. 21 – 27.
23. Таранченко О.М., Найда Ю.М. Загальні принципи здійснення адаптацій та модифікацій навчально–виховного процесу /Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник/Кол. авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. /За заг. ред. Даниленко Л.І., - К., 2007. – 128 с.

Опорні схеми

співпраці між усіма членами команди (вчителі, фахівці, психологічна служба, медики, батьки).

Рис.5.1. Впровадження інклюзивного навчання у навчальний заклад

Рис. 5.2. Структура діяльності з дітьми з особливими потребами щодо різноманітних сфер

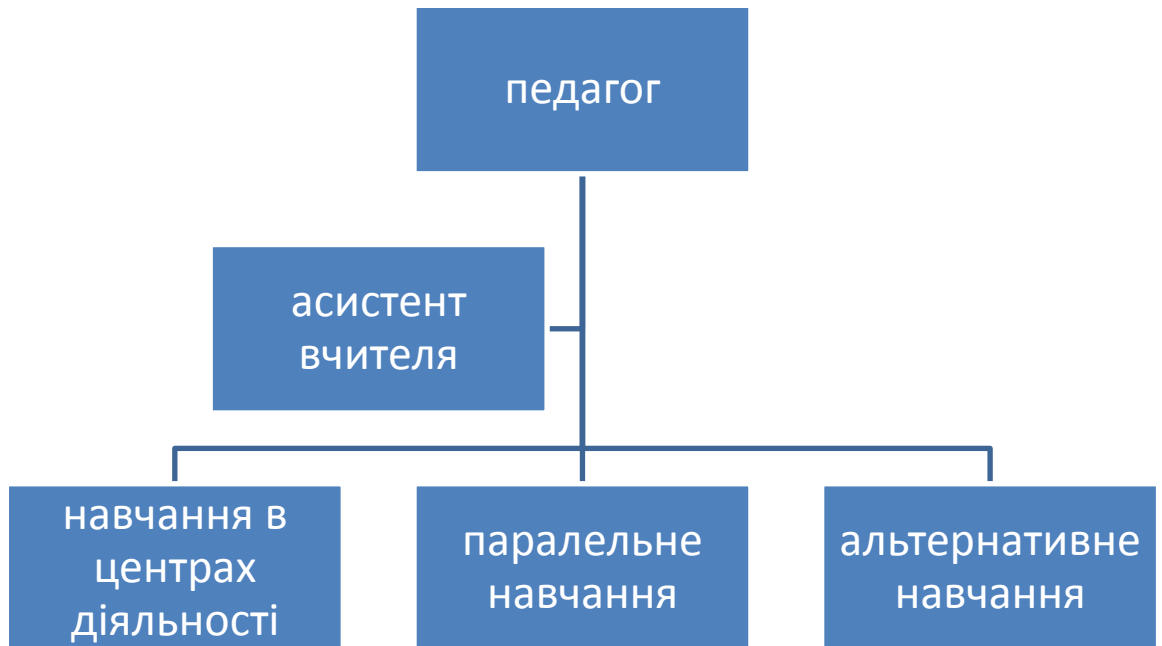

Рис. 5.3. Моделі співпраці педагога та асистента вчителя

Рис. 5.3. Складові модулі інклюзивної освіти

Рис. 5.4. Співпраця працівників навчального закладу

Завдання для самостійного опрацювання

1. Занотуйте вислови видатних педагогів та психологів про співпрацю вчителів та фахівців інших галузей.

2. Зобразіть схематично взаємодію низки фахівців, педагогів та інших працівників загальноосвітнього навчально-виховного закладу, у яких навчаються діти з особливими потребами.

3. Визначте кількість спеціалістів, які працюють у навчальному закладі, де навчаються діти з особливими освітніми потребами. Поясніть чому. Складіть порівняльну характеристику з звичайним навчальним закладом.

4. Визначте яку роль відіграє вчитель у налаштуванні партнерських відносин з іншими працівниками закладу. Занотуйте основні вимоги до педагогічної діяльності вчителя, психолога школи, керівників закладу, виклавши їх у наступній таблиці:

	<i>вчитель початкових класів</i>	<i>психолог школи</i>	<i>керівництво закладу</i>
<i>Діяльність щодо створення належних умов навчання і виховання дітей з особливими потребами</i>			
<i>Діяльність щодо встановлення співпраці з іншими фахівцями</i>			

5. Розмежуйте поняття:

- корекційно-компенсаторні технології –
- корекційний педагог –
- допоміжний персонал –
- психолог школи –
- логопед –

- сурдопедагог –

6. Заповніть таблицю, у якій буде відображено специфіку діяльності та наявність різних фахівців щодо роботи з дітьми з особливими потребами:

<i>№ п/п</i>	<i>Діти з порушеннями розвитку</i>	<i>Потреба у фахівцях</i>
1	Діти, які мають труднощі у навчанні	
2	Діти з вадами слуху	
3	Діти з вадами зору	
4	Діти із затримкою психічного розвитку	
5	Діти з порушенням опорно-рухового апарату	
6	Гіперактивні діти	
7	Діти – артисти	
8	Психічно інфантильні діти	
9	Діти з ММД	

7. Поясніть, наявність якого з фахівців є обов'язковою в усіх наведених вище випадках. Чому?

8. Перелічіть функції, які виконує медперсонал школи. Поміркуйте, яким чином робота медичних працівників слугує підвищенню ефективності навчально-виховного процесу дітей з особливими потребами.

9. У чому полягає мета і основні завдання співпраці наступних членів педагогічного колективу закладу, у якому навчаються діти з особливими потребами:

- вчитель – асистент вчителя
- адміністрація – вчитель – асистент вчителя
- соціальний педагог – психолог – медпрацівники
- логопед – вчитель – асистент вчителя
- вчитель – асистент вчителя – батьки дитини

10. Визначте документ, у розробці якого приймають участь різнопрофільні фахівці. Яку роль відіграє даний документ у навчанні та вихованні дітей з особливими потребами? Відповідь обґрунтуйте.

11. Поясніть схему (рисунок):

12. Дайте визначення поняття «додаткові послуги». Про які послуги йдеться у даному випадку? Занотуйте ті із них, які повинні супроводжувати навчання і виховання дітей з особливими потребами.

13. Поділіть діяльність вчителя-класовода на етапи щодо співпраці з іншими фахівцями. Завершіть характеристику кожного із них:

I етап –

- оцінка рівня психофізичного розвитку дитини;
- визначення поточного рівня знань та умінь;
- організація спостережень за динамікою розвитку учня...

14. Ознайомившись з структурою комплексного вивчення учня з особливими освітніми потребами визначте роль кожного з фахівців у даному процесі, занотувавши їх:

- ✓ вивчення потреб, можливостей дитини
- ✓ рівень підготовленості до навчання у школі
- ✓ наявний рівень знань та умінь учня
- ✓ адаптаційний потенціал дитини
- ✓ особливості розвитку пізнавальних процесів

- ✓ уміння, характерні особливості та якості дитини
- ✓ характерні труднощі учня, потреба у наданні допомоги
- ✓ інформація щодо впливу порушень розвитку дитини на її здатність до навчання
- ✓ аспекти соціального (емоційного) розвитку учня, які потребують допомоги

14. Перечитайте основні завдання учасників навчально-виховного процесу інклюзивного закладу. Напроти кожного із них поставте відповідного фахівця. Поясніть свій вибір:

- надання інформації про стан здоров'я, розвиток, інтереси, особливості поведінки дитини
- визначення особливостей розвитку тих чи інших процесів та функцій
- визначення наявного рівня знань та умінь, співставлення вимог програми та можливостей дитини, особливостей поведінки учня, спілкування його з ровесниками
- організація додаткової адміністративної підтримки (складання розкладу занять, забезпечення необхідними фахівцями тощо).

16. Продовжте перелік питань, які розглядають учитель разом з іншими фахівцями закладу щодо створення належних умов розвитку дітей з особливими освітніми потребами:

- чи потрібен дитині супровід для навчання?
- які адаптації середовища чи технічного забезпечення слід здійснити?
- Яких фахівців варто залучити?
- у яких сферах розвитку потрібна допомога дитині?
- тривалість часу (на тиждень) занять із фахівцями?
- які зміни у розкладі повинні відбутися?
- які заходи будуть запропоновані для налаштування співпраці з іншими учнями?
- у яких закладах, крім навчальних, дитина зможе приймати участь?

17. Занотуйте основні моменти інформації, яку повинен вчитель надати батькам дитини з особливими освітніми потребами.

18. Законспекуйте:

- ❖ Наказ Держспоживстандарту від 28.07.2010 року № 327 (про посаду асистента учителя)

- ❖ Наказ МОН від 06.12.2010 № 1205 (типові штатні нормативи загальноосвітніх навчальних закладів)
- ❖ Постанова Кабінету Міністрів України від 18.08.2012 року № 635 «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 р. № 346 та від 14 червня 2000 р. № 963
- ❖ Лист МОНмолоді і спорту від 25.09.2012 № 1/9-675 «Щодо посадових обов'язків асистента вчителя»
- ❖ Лист МОНмолоді та спорту від 28.09.2012 р. № 1/9-694 «Щодо введення посади вихователя (асистента вчителя) у загальноосвітніх навчальних закладах з інклюзивним навчанням».

19. Визначте, хто із спеціалістів, які працюють з особливими дітьми, виконує наступні функції:

- допомагає в організації навчально-виховного процесу в класі з інклюзивним навчанням
- надає допомогу учням з особливими потребами в організації робочого місця
- проводить спостереження за дитиною з метою вивчення її індивідуальних особливостей, інтересів та потреб
- допомагає концентрувати увагу
- сприяє формуванню саморегуляції та самоконтролю учня з особливими потребами
- формує учнівське порт фоліо разом з учителем учня

20. Зобразіть схематично функції асистента вчителя.

21. Назвіть тих фахівців, які здійснюють оцінку навчальних досягнень учня з особливими потребами.

22. Поясніть, у чому полягає аналіз динаміки розвитку учня. Занотуйте його шляхом поділу на періоди (етапи). Поясніть таку структуру поділу.

23. Поясніть та завершіть ланцюг:

- створення позитивної атмосфери розвитку дітей з освітніми потребами
- командний підхід
- індивідуалізація начального процесу
- адаптація та модифікація
- підготовка спеціалістів

- ....
- .....

24. Продумайте конспект одного з уроків та сценарій виховного заходу у початковій школі. Визначте залучення кожного з фахівців. Поясніть необхідність співпраці вчителя та різнопрофільних фахівців.

Тестові завдання

1. У якому році було прийнято і затверджено «Концепцію розвитку інклюзивної освіти» в Україні

- 2010 р.
- 2013 р.
- 1997 р.
- 2005 р.

2. Співпраця вчителя та інших різнопрофільних фахівців – це

- підготовка до інклюзивного навчання
- спільна робота різних спеціалістів щодо створення належних умов навчання, виховання і розвитку дітей з особливими потребами у загальноосвітньому закладі
- контроль та аналіз навчально-виховного процесу з боку різнопрофільних фахівців
- взаємовідносини компромісу щодо навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами

3. Якою повинна бути система оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими потребами

- відкритою
- демократичною
- стимулюючою
- всебічною

4. Індивідуальні навчальні плани дитини створюють:

- на основі програми виховних заходів
- за рекомендаціями психолого-медико-педагогічної консультації після обстеження дитини
- батьки дітей з особливими потребами на основі їх інтересів та запитів

- вчителі-консультанти як результат спостереження за дітьми з особливими потребами

5. Допомога корекційних педагогів полягає у

- спільному складанні календарно-тематичного, індивідуального планів
- спостереженні за родинами, у яких ростуть діти з особливими потребами
- організації виховних заходів поза школою
- створення системи «гнучких класів»

6. До завдань психологічної служби належать

- психологічне консультування учителів, батьків; підбір діагностичного інструментарію
- ведення уроків та улаштування позаурочних заходів із дітьми з особливими потребами
- аналіз навчальних досягнень учнів з особливими потребами
- формування спеціалізованих класів у школі

7. Визначте правильну відповідь, яка вказує логічний порядок співпраці фахівців між собою у процесі навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами

- медперсонал – батьки – громадськість
- МОН України – адміністрація школи – медперсонал школи
- батьки – учитель – психолог
- учитель – психолог – громадськість

8. Логопед – це

- фахівець, що займається із дітьми з порушенням слуху
- фахівець, що займається із дітьми з порушенням мовлення
- фахівець, що займається із гіперактивними дітьми
- фахівець, що займається із інфантильними дітьми

9. Співпраця різнопрофільних спеціалістів у навчальному закладі передбачає

- командний підхід, толерантність, партнерство, створення позитивної атмосфери
- індивідуалізація навчального процесу, товариськість, аналіз і контроль навчання
- ефективне залучення членів родини
- підпорядкування дирекції навчально-виховного закладу

10. У процесі навчання і виховання дітей із порушеннями зору тісною є співпраця

- вчителя, психолога, адміністрації закладу
- медперсоналу, вчителя, батьків
- соціального педагога, дирекції закладу, логопеда
- сурдопедагога, батьків, психолога

11. Вивчення особливостей діяльності і розвитку дітей з особливими потребами з боку вчителя-консультанта – це

- діагностична функція
- організаційна функція
- навчально-розвивальна функція
- всі відповіді правильні

12. Основним завданням фахівців різного профілю освітнього закладу є

- надання інформації про стан здоров'я дітей
- співставлення вимог програми та можливостей дитини
- складання розкладу додаткових занять
- визначення особливостей розвитку тих чи інших процесів, функцій

13. У процесі навчання та виховання дітей, що мають труднощі у навчанні слід включити у команду наступних фахівців:

- батьки, вчитель-класовод, вчитель-консультант
- логопед, психолог, вчитель-класовод
- вчитель-консультант, сурдопедагог, психолог
- вчитель-консультант, батьки, дирекція закладу

14. У процесі роботи з дітьми з ДЦП вчитель-класовод повинен тісно співпрацювати з:

- логопедом, ортопедом, фізіотерапевтом, психологом
- сурдопедагогом, психологом, терапевтом
- психологом, логопедом, вчителем-консультантом
- дирекцією закладу, батьками, тифлопедагогом

15. Якщо у класі є дитина-аутист, вчителю необхідно більше уваги приділити спілкуванню з

- психологом
- терапевтом

- ортопедом
- корекційним педагогом

16. Виправлення «тривожного виховання» - завдання команди спеціалістів як-от

- психолог – батьки – вчитель
- логопед – терапевт – ортопед
- логопед – психолог – вчитель
- вчитель-консультант – реабілітолог – батьки

17. Важливою умовою ефективного розвитку дітей з особливими освітніми потребами в навчальному закладі є

- тісна співпраця вчителя, батьків, всіх різнопрофільних фахівців
- створення умов навчання і виховання дирекцією закладу
- прийняття відповідних положень, розпоряджень з боку педагогічної ради закладу
- залучення дітей з особливими потребами до виховних заходів

18. Створення належних умов навчання і виховання дітей з порушенням опорно-рухового апарату є неможливим без залучення

- педагога-консультанта
- адміністрації закладу
- громадськості
- однолітків учня з особливими потребами

19. До початку навчання у школі дитини з особливими потребами її батьки повинні

- познайомитися з вчителем-класоводом
- надати інформацію про стан здоров'я дитини
- порадитись з лікарем щодо можливості навчання
- стати членом батьківського комітету класу, у якому навчатиметься дитина

20. Психолого-медико-педагогічна консультація – це

- консультація різнопрофільних фахівців щодо встановлення рівня розвитку, можливостей навчання дитини з особливими потребами
- медична консультація щодо покращення стану здоров'я дитини з особливими потребами

- накреслення програми розвитку дитини з особливими потребами на перші 5 років
- включення дитини з особливими потребами у навчальний процес разом з однолітками.

ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЇХ РОЛЬ У НАДАННІ СПЕЦІАЛЬНИХ ОСВІТНИХ ПОСЛУГ ДІТЯМ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Опорні поняття: інноваційний підхід, технологія, новітні технології, інклюзивна освіта, інклюзивний освітній заклад, педагогічні технології, соціальні технології

Список джерел:

1. Власова Г.А., Певзнер М. С. Про дітей з відхиленнями в розвитку/Г.А.Власова. – М., 2000. – 120 с.
2. Горбатюк О. Ф. Соціальна адаптація та інтеграція дітей з особливими потребами в загальноосвітню початкову школу/О. Ф. Горбатюк// Розкажіть онуку. – 2008. – № 8. – С. 2 – 3.
3. Діти з синдромом дефіциту уваги і гіперактивності: причини, діагностика, комплексна допомога/Під ред. М. М. Безруких. – М., 2009.
4. Громовий В. Звичайна освіта для особливих дітей/В. Громовий//Директор школи. – 2006. – № 2. – С. 6 – 9.
5. Даниленко Л.І. Управління інклюзивною школою на засадах менеджменту освітніх інновацій/Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально – методичний посібник/Кол. авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг. ред. Даниленко Л.І.. – К.: 2007. – 128 с.
6. Діти з особливими потребами у загальноосвітньому просторі: початкова ланка/За редакцією: В.І. Бондаря, В.В. Засенка. – К, 2004. – 152 с.
7. Дятленко Н. Оцінка впливу інклюзивної моделі освіти на учасників проекту/Н.Дятленко. – К., 2004. – 128 с.
8. Заваденко Н.Н. Как понять ребенка: дети с гиперактивностью и дефицитом внимания/Н.Н.Заваденко. – М.: Школа-Пресс, 2000. – 112 с.
9. Інструктивно-методичні матеріали щодо контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів/Лист МОН України від 28.01.2014 № 1/9-74.

10. Колупаєва А.А. Діти з особливими потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб./А.А. Колупаєва, Л.О. Савчук. – К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. – 274 с.

11. Комплексна програма розвитку для дітей дошкільного віку з аутизмом «Розквіт». – Київ, 2013.

12. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) // Початкова школа. – 2002. - № 2.

13. Матвєєва О.О. Розвиваюча та корекційна робота з дітьми/О.О.Матвєєва. – М.: Владос, 2001. – 132 с.

14. Проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : [зб. наук. праць/Гол. ред. Таланчук П. М. та ін.]. — № 6(8). — К.: Університет «Україна», 2009. — 484 с.

15. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання/О.І.Пометун. – К., 2007. – 144 с.

16. Психолого-педагогічний супровід дітей з порушеннями опорно-рухового апарату та розумового розвитку/За ред. Вавіної Л.С. – К.: «АТОПОЛ», 2010. – 242 с.

17. Сак Т. В. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі : навч. курс та наук.-метод. посіб./Т.В. Сак. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяда», 2011. – 168 с.

18. Сиротюк О.Л. Синдром дефіциту уваги з гіперактивністю. Діагностика, корекція і практичні рекомендації батькам і педагогам/О.Л.Сиротюк. – М.: ТЦ Сфера, 2003 –125 с.

19. Таранченко О.М., Найда Ю.М. Диференційоване викладання в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник/За заг. редакцією Колупаєвої А.А. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 124 с.

20. Щодо контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів/Лист Міністерства освіти і науки України від 28.01.2014 р. №1/9-74.

Опорні схеми

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА

Рис. 6.1. Досвід упровадження інклюзивної освіти

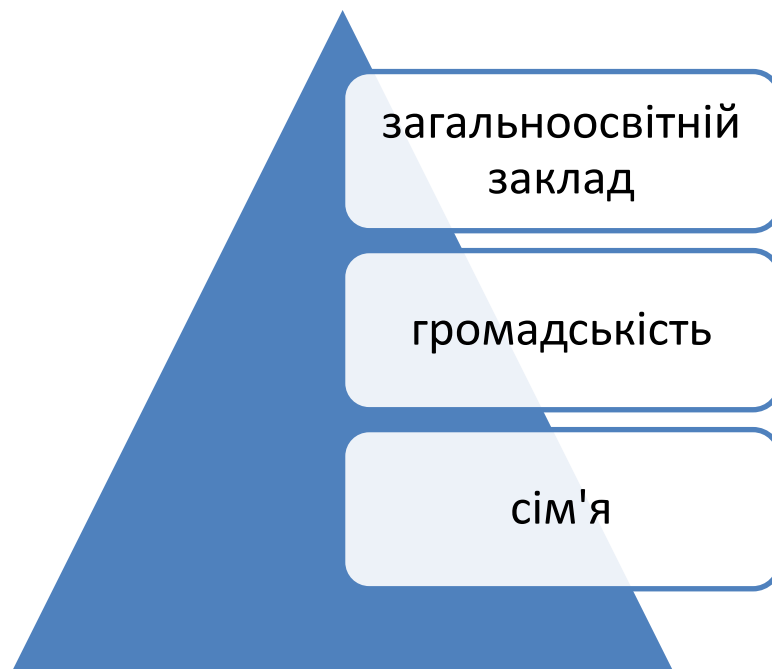

Рис. 6.2. Основні етапи мотивації інклюзивного навчання

Рис. 6.3. Сучасні педагогічні технології та їх упровадження

Завдання для самостійного опрацювання

1. Розмежуйте поняття:

- додаткові послуги –
- особливі потреби –
- реабілітація –
- педагогічні технології –
- інновація –

2. Дайте визначення поняття «спеціальні заклади». Поясніть їх суть та призначення, основні завдання.

3. Визначте, які допоміжні технології слугують підвищенню ефективності інклюзивної освіти.

4. У чому полягає мета допоміжних технологій. Обґрунтуйте відповідь.

5. Визначте основні проблеми сучасної інклюзивної освіти в Україні. Занотуйте їх. Поміркуйте, у чому суть допоміжних технологій (яких)?

6. Заповніть таблицю

<i>№ п/п</i>	<i>Сфери використання допоміжних технологій у роботі з особливими дітьми</i>	<i>Допоміжні технології</i>	<i>Мета, основні завдання</i>
1	Навчання у загальноосвітньому закладі		
2	Участь у виховних заходах у позаурочний час		
3	Проведення дозвілля		

7. Поміркуйте, чи використовують (можуть використовувати) допоміжні технології у роботі з особливими дітьми громадські організації.

8. Розмежуйте поняття:

- реабілітація –
- допоміжний персонал –
- допоміжні технології –
- спеціальні ресурси –

9. Ознайомтесь з літературними джерелами. На цій основі, вивчивши стан інклюзивної освіти у країнах Скандинавії, США, Канади, визначте ідею «нормалізації» як альтернативу медичній моделі. Занотуйте її:

- 1) мету;
- 2) основні завдання;
- 3) основні проблеми на сучасному етапі розвитку суспільства;
- 4) можливість реалізації в Україні.

10. Дайте визначення поняття «спеціальні умови» для дітей з особливими освітніми потребами.

11. Поясніть чому інклюзивна освіта розглядається у контексті соціальних технологій інноваційного розвитку освіти і є одним з механізмів його прискорення.

12. Поясніть суть одного із головних завдань інклюзивної освіти, а саме розробку і запровадження інклюзивних освітніх технологій у контексті формування інклюзивного підходу й моделей надання спеціальних освітніх послуг дітям з особливими потребами.

13. Визначте роль комплексної реабілітації та критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів у межах освітньої інклюзії.

14. Поясніть суть і значення технологій, заповнивши таблицю:

<i>№ п/п</i>	<i>Технології інклюзивного навчання</i>	<i>Мета даної технології</i>	<i>Основні завдання технології</i>
1	«Всезагальне включення»		
2	Комунікативні технології		
3	Технології особистого включення		
4	«Використання допоміжних цілей»		
5	«Отримання індивідуальної допомоги»		
6	«Працюємо разом»		

15. Прочитайте поданий нижче перелік основних завдань. Визначте сферу, яка повинна їх розв'язати (*допоміжні технології, корекційна педагогіка, соціальна педагогіка, громадськість, інклюзивна освіта*). Вкажіть з якою метою. Відповідь обґрунтуйте:

- ✓ залучення дітей з обмеженими можливостями в освітній процес
- ✓ соціалізація дітей з особливими освітніми потребами у сучасному суспільстві
- ✓ створення активної поведінкової установки дітей-інвалідів на впевнене позиціонування себе
- ✓ зміна ставлення сучасного суспільства до особливих людей.

16. Підготуйте доповідь на тему: «Вклад вітчизняних науковців у розвиток інклюзивної освіти». Занотуйте перелік вчених, які зробили чималий внесок у розвиток інклюзивної освіти в Україні.

17. Перечитайте поданий нижче список. Виокремте лише тих науковців, які долучилися до дослідження, розробки, впровадження інклюзивного навчання у нашій країні:

- В.Бондар
- Т.Євтухова
- О.Запорожець
- Дж.Льюї
- І.Іванова
- А.Макаренко
- Песталоцці
- С.Русова
- О.Савченко

18. Поясніть значення поняття «деформований процес соціалізації» та роль у ньому допоміжних технологій інклюзивного навчання. Наведіть приклади.

19. Занотуйте суть особливих потреб. Зачитайте твердження К.Холстової і Н.Дементьєвої: *«В теоретико-методологічному розумінні будь-яка особа має ті чи інші відхилення від середньостатистичної норми і завдяки цьому явищу є самостійною, відмінною від інших особистістю. Кожен індивід має ті чи інші особливі потреби, до яких суспільство повинно пристосовувати свої зовнішні умови. Усе соціальне життя організовується як неперервний процес компромісів в організації функціонування між особистістю та соціумом, індивідом, групою і суспільством. При цьому*

повага прав особистості передбачає в той же час визнання прав суспільної спільноти...»

Поясніть значення даного твердження та його дотичність до використання новітніх технологій у процесі інклюзивного навчання.

20. Поясніть наступні твердження:

- ✓ форми навчання особливих дітей
- ✓ ступінь соціальної адаптованості особливих дітей
- ✓ гнучкість системи спеціальної освіти
- ✓ діапазон наданих послуг
- ✓ єдність діагностики та корекції розвитку
- ✓ наступність дошкільного, шкільного і після шкільного змісту освіти

Виокремте ті із них, які тісно пов'язані з різноманітними технологіями. Відповідь обґрунтуйте.

21. У чому полягає використання специфічних корекційних засобів в процесі інклюзивного навчання? Поясніть.

22. Дайте економічне обґрунтування інклюзивної освіти. Порівняйте його з обґрунтуванням освітнього та соціального характеру. Поєднайте їх з потребою використання різного роду технологій. Визначте причину, мету, умови використання.

23. Заповніть таблицю «Умови ефективного використання інноваційних технологій інклюзивного навчання»:

<i>№ п/п</i>	<i>Інноваційні технології інклюзивної освіти</i>	<i>Умови реалізації технології</i>
1	<i>«отримання індивідуальної допомоги»</i>	
2	<i>технології особистого включення</i>	
3	<i>комунікативні технології</i>	
4	<i>«використання допоміжних цілей»</i>	
5	<i>«всезагальне включення»</i>	
6	<i>«працюємо разом»</i>	

24. Визначте специфіку кожної технології щодо:

- кадрових ресурсів
- матеріально-технічного оснащення
- фінансового забезпечення

25. Яка програма, спрямована на розробку моделі інклюзивного навчання, розпочала свою діяльність у 1998 році? Занотуйте її назву, основні ідеї, завдання.

26. Які з технологій є найбільш ефективними на сучасному етапі? Чому? Поясніть.

27. Проведіть дослідження, на основі якого буде складено план розвитку інклюзивної освіти в Україні. Використайте окремі з технологій. Поясніть з якою метою і за яких умов Ви намагалися реалізувати дані технології.

28. Складіть мультимедійну презентацію власного дослідження означеної проблеми.

Тестові завдання

1. Що являється показником ступеня розвитку суспільства по відношенню осіб з особливими потребами:

- рівень розвитку економіки
- рівень підтримки, гуманізм, терпимість у ставленні до особливих людей
- рівень освіченості людей
- рівень конкурентоспроможності кожного

2. Який персонал вважаємо допоміжним у процесі інклюзивного навчання:

- медперсонал
- психолог школи
- вчитель-консультант
- директор ЗОШ

3. У чому полягає ідеологія інклюзивної освіти:

- надання рівних прав участі у громадському житті всім людям
- надання матеріальної допомоги людям з особливими потребами
- залучення осіб з особливими освітніми потребами до різного роду заходів
- виключення дискримінації, спеціальні умови для людей з особливими потребами

4. Визначте, що таке різноманітність між людьми:

- особливості, риси характеру кожної особи
- природне явище
- наслідок спадковості
- потреба в відстороненні таких осіб від суспільства

5.Інновація – це

- усталені форми, методи та прийоми роботи з особливими дітьми
- нововведення, зміни у формах роботи, методах навчання і виховання
- упровадження передового педагогічного досвіду
- технології навчання і виховання

6.Оберіть правильну відповідь, яка визначатиме мету і завдання інклюзивної освіти в Україні:

- залучення дітей з особливими потребами в освітній простір
- навчання дітей з особливими потребами в спеціалізованих закладах
- підтримка фізичного здоров'я таких дітей
- створення спеціалізованих закладів закритого типу для дітей-інвалідів

7.Який навчальний заклад називаємо інклюзивним

- навчальний заклад, у якому працюють висококваліфіковані педагоги
- навчальний заклад, у якому є Науково-методична рада
- навчальний заклад, який навчає і виховує усіх дітей, у тому числі й особливих
- навчальний заклад, який має найбільшу кількість випускників-медалістів

8.Що складає результат інноваційних процесів

- використання теоретичних і практичних нововведень
- підвищення якості знань учнів з особливими потребами
- включення особливих дітей у навчально-виховний процес ЗОШ
- особистісно-орієнтоване навчання в ЗОШ

9.Яку роль відіграє учитель інклюзивного закладу:

- помічник особливих дітей та їх родини
- консультант батьків особливих дітей
- дослідник, пропагандист нових технологій
- керівник, наставник, організатор виховних заходів

10.Управління інноваційним процесом передбачає

- кадровий відбір
- формування нових клубів, гуртків за інтересами учнів
- анкетування, спостереження дирекції за роботою педагогів школи
- аналіз і оцінка введених учителями педагогічних інновацій

11.Інноваційні процеси є:

- механізмами інтенсивного розвитку інклюзивного закладу

- методом підвищення кваліфікації вчителів
  - засобом навчання і виховання учнів
  - прийомом виховання осіб з особливими потребами
12. До критеріїв ефективності педагогічних інновацій належать:
- педагогічні здібності, навички та уміння вчителя
  - актуальність, оптимальність, оригінальність
  - висока ефективність, аналіз, синтез
  - контроль і оцінка педагогічної діяльності
13. Інновація освіти – це
- цілеспрямований процес упровадження досягнень вчителів, заслужених учителів та педагогів-новаторів
  - цілеспрямований процес часткових змін, що ведуть до модифікації мети, змісту, методів, форм навчання і виховання
  - систематизований, структурований процес взаємодії вчителя та учнів
  - процес навчання і виховання, який у кінцевому результаті має високі показники
14. Визначте, хто є головною рушійною силою інноваційної діяльності інклюзивного закладу:
- батьки особливих дітей
  - адміністрація школи
  - громадськість
  - вчитель
15. Оберіть правильну відповідь, яка вказує на зміст інноваційного потенціалу педагога інклюзивного закладу:
- сукупність рис і якостей вчителя, які вказують на небайдуже ставлення до дітей-інвалідів
  - уміння працювати з сиротами, дітьми з неблагополучних сімей
  - сукупність характеристик педагога, яка виявляє готовність вдосконалювати педагогічну діяльність, наявність внутрішніх засобів і методів, здатних її реалізувати у роботі з особливими дітьми
  - творчий підхід до роботи з класом, у якому є діти-інваліди
16. Додаткові ресурси –
- додаткове фінансування, кадрове забезпечення, допоміжні технології
  - належна матеріально-технічна база закладу, контроль з боку дирекції
  - надання додаткових послуг, матеріальне забезпечення, кадри
  - співпраця вчителів та фахівців
17. На яких з принципів, наведених нижче, повинна базуватися взаємодія учителя з особливими дітьми:
- формування взаємин на основі творчої співпраці

- превалювання ідей подолання труднощів, досягнення мети в спільній діяльності
- вільний вибір форм, напрямів, методів діяльності
- всі відповіді правильні

18. Створення нового педагогічного середовища – це

- особливий підхід керівництва інклюзивного закладу до підбору кадрів
- співпраця педагогів, психологів, медперсоналу, фахівців у навчанні і вихованні особливих учнів
- співпраця родини і школи
- аналіз і контроль з боку МОН України за інклюзивними закладами

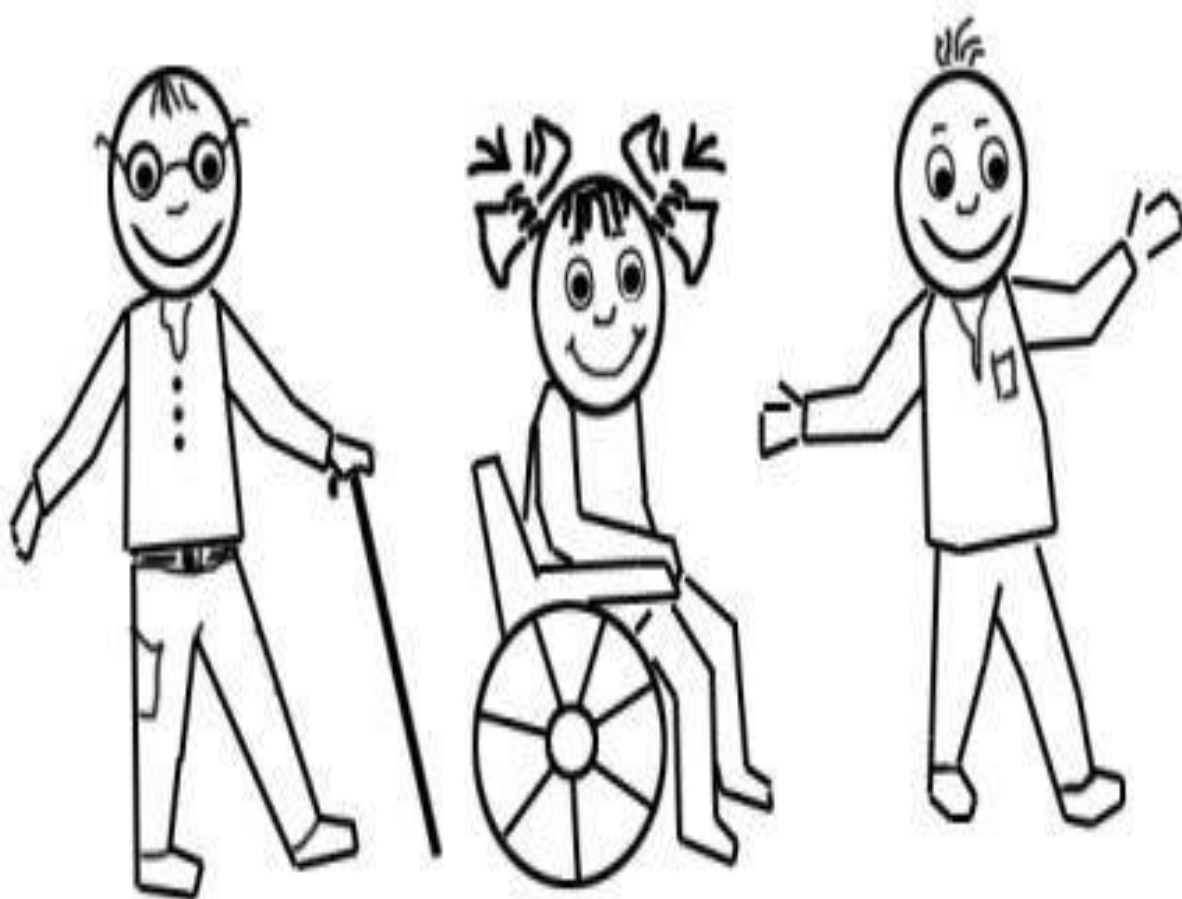
19. Індивідуальні форми позакласної роботи з особливими дітьми передбачають

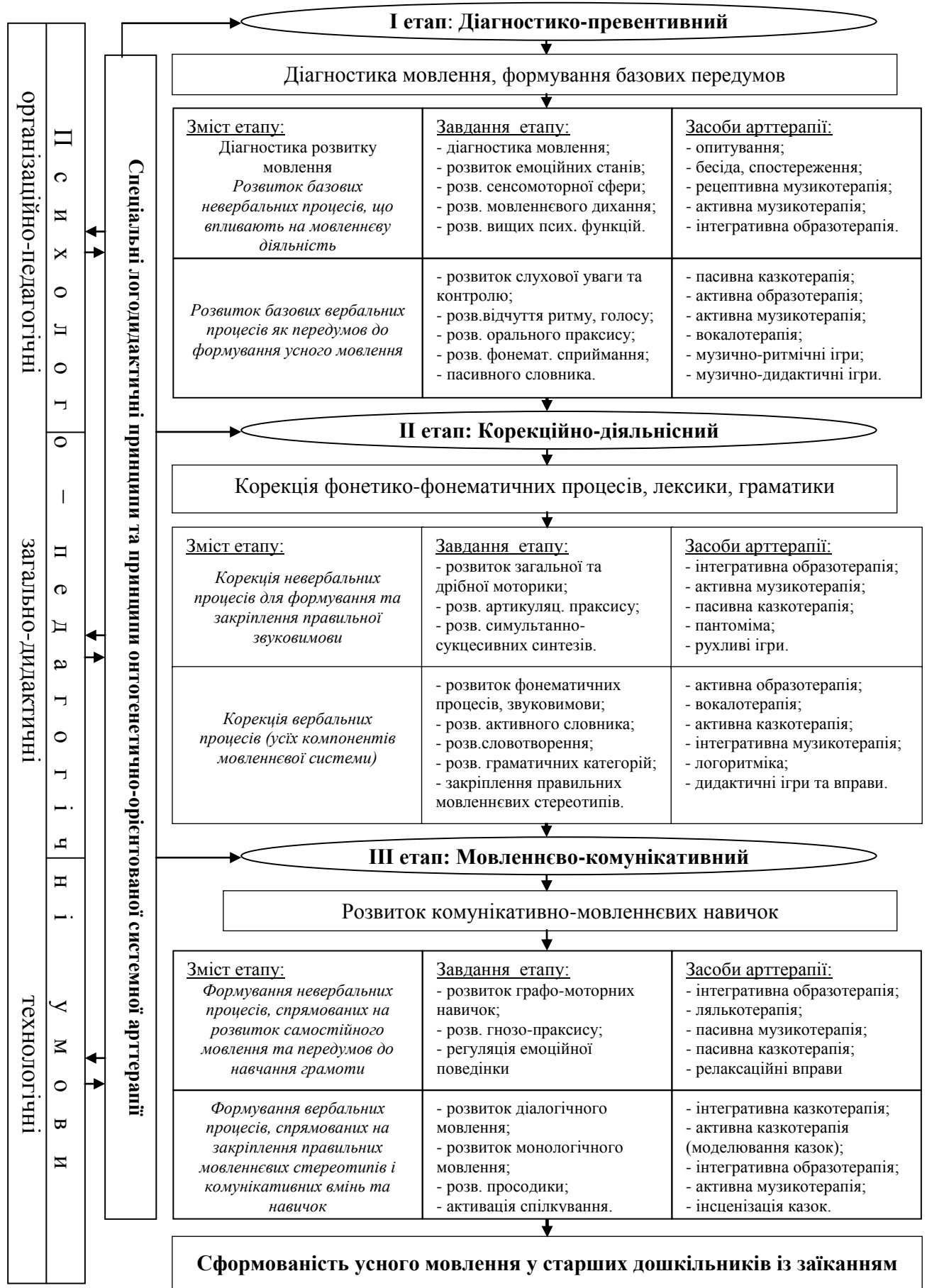
- виконання завдань, участь у виховних заходах особливих дітей
- виконання домашньої роботи під наглядом педагога
- індивідуальний підхід до особливих дітей
- диференціація класу, у якому навчаються діти-інваліди

20. Важливим фактором успішної роботи вчителя з особливими дітьми є

- використання інновацій, освітніх технологій
- відносна однорідність класу (однакова шкільна зрілість дітей)
- уникнення дітей-інвалідів
- гуманістичні відносини між учнями класу

ДОДАТКИ

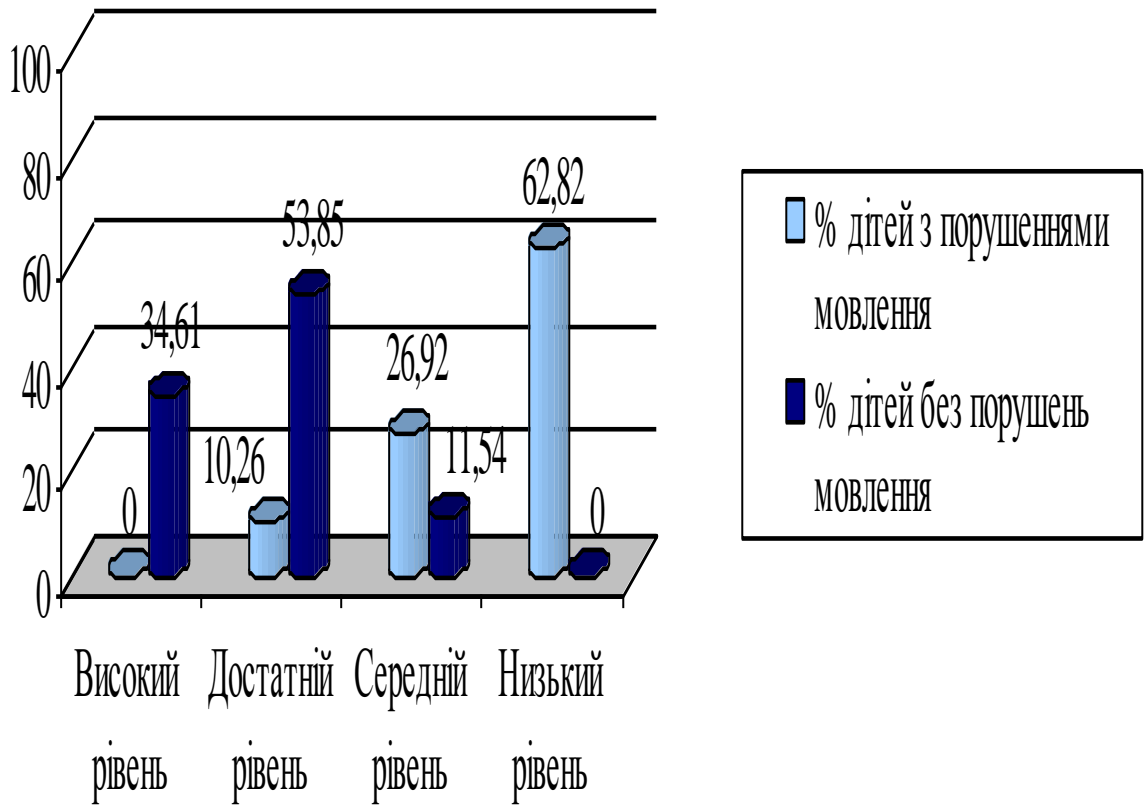
Рисунок 2. Етапи впровадження методики корекції усного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із заїканням засобами арттерапії

ІНТЕГРАТИВНО-ІНКЛЮЗИВНА МОДЕЛЬ ОСВІТИ

<i>Форми інтеграції</i>	<i>Категорії дітей</i>	<i>Комплекс послуг</i>	<i>Форма навчання</i>	<i>Супровід</i>
<i>Спец школи</i>	порушення слуху та зору; стійкі порушення інтелекту; мовлення; з ЗПР; діти-аутисти; порушення опорно-рухового апарату; малозабезпечені; сироти	освітні; консультативні; соціальний супровід	колективна; індивідуальна	<ul style="list-style-type: none"> ▪ соціальний ▪ медичний (педіатр, невропатолог, лор, офтальмолог, інструктор ЛФК, медсестра) ▪ педагогічний ▪ корекційний (вчитель-логопед, спеціальний психолог, сурдопедагог, тифлопедагог, олігофренопедагог)
<i>Навчально-реабілітаційний центр</i>	важкі вади; порушення опорно-рухового апарату; комбіновані дефекти;	навчання за спецпрограмою; за індивідуальними програмами розвитку; консультативні; корекційно-розвивальні; виховні	колективна; індивідуальні	<ul style="list-style-type: none"> ▪ соціальний ▪ медичний (педіатр, медсестра, невропатолог, лор, офтальмолог, інструктор ЛФК, масажист, мануальний терапевт) ▪ педагогічний ▪ корекційний (вчитель-логопед, спеціальний психолог, сурдопедагог, тифлопедагог, олігофренопедагог)

<i>Інклюзивний центр при ЗОШ та інклюзивні класи</i>	вади слуху, зору, ТМП, ЗПР, ДЦП (при достатньо збереженому інтелекті), з порушеннями поведінки; психоневрологічні синдроми (епілепсія, шизофренія)	освітні; корекційні; консультативні; соціальний супровід	колективна; дистанційна індивідуальна (діти з епілепсією, шизофренією, психоневрологією)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ соціальний ▪ медичний (педіатр, медсестра) ▪ педагогічний ▪ корекційний (вчитель-логопед, спеціальний психолог, сурдопедагог, тифлопедагог, олігофренопедагог)
<i>Спец класи при ЗОШ</i>	легка розумова відсталість; ЗПР	навчання за спеціальною програмою консультативна допомога	колективна; індивідуальна	<ul style="list-style-type: none"> ▪ соціальний ▪ медичний (педіатр, медсестра) ▪ педагогічний ▪ корекційний (вчитель-логопед, психолог, олігофренопедагог)
<i>ПМПК</i>	всі категорії дітей	діагностична; консультативна; корекційні послуги	Індивідуальна	всі фахівці: логопед, психолог, невропатолог, сурдопедагог, тифлопедагог, олігофренопедагог, вузькі спеціалісти медичного профілю (за потребою)

**Статистичні дані виявлення порушень мовлення
у дітей молодшого шкільного віку**

Класифікація порушень мовлення

Психолого-педагогічна класифікація: Порушення усного мовлення - розлади фонаційного оформлення мовлення; порушення структурно-семантичного оформлення висловлювання; порушення писемного мовлення

Клініко-педагогічна класифікація: Порушення мовних засобів спілкування (компонентів мовлення); порушення в застосуванні мовних засобів спілкування в мовленнєвій діяльності (комунікативний аспект).

СПИСОК

РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Білецька Л. Інклюзивне навчання : перші кроки в Україні/Л. Білецька // Дошкільне виховання. – 2007. – № 4. – С. 12 – 15.
2. Брязгунов І. П., Касатикова Є. В. Непосидюча дитина або все про гіперактивних дітей/І. П. Брязгунов, Є. В. Касатикова. – М.: Психотерапія, 2008. – 208 с.
3. Вавіна Л. Концептуальні підходи до мовної освіти учнів спеціальних шкіл/Л. Вавіна//Дефектологія. – 2001. – № 3. – С. 7 – 12.
4. Вашуленко М.С. Нові підходи до шкільної освіти/М.С. Вашуленко//Педагогічна газета. – 2000. - № 10 (76). – С. 4.
5. Введення у соціальну роботу: Навч. посібник/Упор. Т.В.Семигіна, І.М.Грига, О.С.Шевчук та ін. – К.: Фенікс, 2001. – 288 с.
6. Ворон М.В., Найда Ю.М. Інклюзивна освіта: українські реалії/М.В.Ворон, Ю.М.Найда//Підручник для директора: «Плеяда», 2006.
7. Виховання дітей з особливими потребами в сім'ї/За ред. Л.П. Фалинської. – К., 2000. – 84 с.
8. Годовникова Л. В. Умовля інтегрованого образования детей с нарушениями развития/Л. В. Годовникова//Педагогика. – 2008. – № 8. – С. 36 – 43
9. Горбатюк О. Ф. Соціальна адаптація та інтеграція дітей з особливими потребами в загальноосвітню початкову школу/О. Ф. Горбатюк//Розкажіть онуку. – 2008. – № 8. – С. 2 – 3.
10. Григор'єв А.Й. Діти з особливими потребами: Монографія/А.Й.Григор'єв. – К., 2006. – 208 с.
11. Гріневич Ж. Орієнтація на особистість: робота в інклюзивних класах /Жанна Гріневич//Початкова освіта: Шкільний світ. – 2011. – № 46. – С. 6 – 8.
12. Громовий В. Звичайна освіта для особливих дітей/В. Громовий//Директор школи. – 2006. – № 2. – С. 6 – 9.
13. Гриценюк Л.І., Обухівська А.Г., Панок В.Г. та ін. Психологічна служба та психолого-медико-педагогічні консультації системи освіти в Україні (показники розвитку за підсумками 2004 – 2005 навчального року)/Л.І.Гриценюк. – К.: «Ніка-Центр», 2005. – 30 с.
14. Грицюк Н. Потурбуймося про дітей з особливими освітніми потребами/Н.Грицюк//Дефектолог. – № 5 (29). – травень. – 2009.

15. Гэри Банч. Включающее образование. Основные стратегические подходы к работе в интегративном классе/Пер. с англ. Н. Грозной и М. Шихиревой. – М.: «Прометей», 2005.
16. Гулько З. П. Формування готовності дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення до навчання в школі в умовах спеціального дошкільного закладу/Марія Шеремет, Зоряна Гулько//Імідж сучасного педагога. Науково-практичний освітньо-популярний журнал. – 2004. – № 8 – 9. – С. 82 – 84.
17. Даниленко Л.І. Управління інклюзивною школою на засадах менеджменту освітніх інновацій/Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально – методичний посібник/Кол. авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг.ред. Даниленко Л.І. – К., 2007. – 128с.
18. Даніелс Е. Залучення дітей з особливими потребами до загальноосвітніх класів/Е. Даніелс, К. Стаффорд. – Львів: Т-во «Надія», 2000. – 255 с.
19. Даніелс Е. Р., Стаффорд К. Зустрітися, заспокоїти, подумати разом. Надання підтримки дітям з особливими потребами/Елен Р. Даніелс, Кей Стаффорд//Шкільний світ. – 2008. – № 35. – С.19.
20. Даніелс Е. Р., Стаффорд К. У класі – діти з особливими потребами/ Елен Р. Даніелс, Кей Стаффорд//Шкільний світ. – 2008. – № 3. – С. 18 –19.
21. Дегтяренко Т.М., Вавіна Л.С. Корекційно-реабілітаційна робота в спеціальних дошкільних закладах для дітей з особливими потребами: Навчальний посібник/Т.М.Дегтяренко, Л.С.Вавіна. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. – 302 с.
22. Дети социального риска и их воспитание/Под научн. ред. Л.М.Шипициной. – СПб: «Речь», 2003. – 144 с.
23. Дети с ограниченными возможностями: проблемы и инновационные тенденции в обучении и воспитании/Сост. Н.Д.Соколова, Л.В.Калинникова. – М.: ООО «Аспект», 2005. – 448 с.
24. Діти з особливостями розвитку в звичайній школі [автор-укладач Л.В.Туріщева]. – Х.: Вид. група «Основа», 2011. – 111 с.
25. Діти державної опіки: проблеми, розвиток, підтримка: Навчально-методичний посібник в 2-х кн. – К.: Міленіум, 2005. – 286 с.
26. Довідник матері особливої дитини: Правова інформація. – К., 1999. – 75 с.
27. Елен Р. Даніелс. Залучення дітей з особливими потребами до загальноосвітніх класів/Елен Р. Даніелс, Кей Стаффорд – Львів: Товариство «Надія», 2000. — 256 с.

28. Ервін Е. Підготовка вчителів і вихователів до роботи в інклюзивних класах та групах/Е. Ервін, Д. Кугельмас Всеукраїнський фонд «Крок за кроком». – К., 2000.
29. Єфімова С.М. Налагодження партнерських стосунків з родинами / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально – методичний посібник/Кол. авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг.ред.Даниленко Л.І. – К., 2007. – 128с.
30. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» // Відомості Верховної Ради. – 1991. – № 2. – С. 252 – 258.
31. Закон України «Про охорону дитинства»//Відомості Верховної Ради. – 2001. - № 30. – С. 142 – 150.
32. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні»//Відомості Верховної Ради. – 2006. – № 2 – 3. – С. 36 – 42.
33. Закон України «Про спеціальну освіту» (проект) // Міністерство освіти і науки // [www. mon gov. ua](http://www.mon.gov.ua).
34. Закон України «Про загальну середню освіту» // Відомості Верховної Ради, 1999. – № 28. – С. 230 – 235.
35. Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради, 1991. - № 34. – С. 45 – 48.
36. Засенко В.В. Інтеграція осіб з порушеннями слуху: проблеми, пошуки, перспективи/Крок до компетентності та інтеграції в суспільство: Науково-методичний збірник/В.В.Засенко. – К.: Контекст, 2000. – 286 с.
37. Засенко В.В. До проблеми особистісного підходу у навчанні дітей з порушеннями психофізичного розвитку/Дидактичні та соціально-психологічні аспекти колекційної роботи у спеціальній школі: Науково-методичний збірник. – Вип. 8/За ред. В.І.Бондаря, В.В.Засенка. – К.: Наук. Світ, 2006. – 288 с.
38. Захарчук М. Діти-інваліди – кара чи дар Божий? (Про нерозуміння суспільством проблем інвалідів/М.Захарчук//День. – 2001. – 31 серпня. - № 158. – С. 6.
39. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі: навчальний курс та науково-методичний посібник/Сак Т.В. – К.: СПД-ФО Парашин І.С., 2011. – 101 с.
40. Інклюзивна модель освіти: аналіз законодавчого простору. – Всеукраїнський фонд «Крок за Кроком». – К.: ФО-П Парашин К., 2008.

41. Інклюзивна освіта: стан і перспективи розвитку в Україні: науково-методичний збірник. – К.: ФО-П Придатченко П.М., 2007. – 336 с.
42. Інструктивно-методичні матеріали щодо контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів : Лист МОН України від 28.01.2014 № 1/9-74.
43. Кавун Ю. Інклюзивна освіта/Ю. Кавун//Дефектолог. – 2007. – № 5. – С. 4 – 9.
44. Кавун Ю. Інклюзивна освіта/Ю. Кавун//Завуч. – 2008. – № 19 – 20 – С. 43 – 57.
45. Клопоцька Н.Г. Як перемогти короткозорість?/Н.Г. Клопоцька //Країна знань : Науково-популярний журнал для юнацтва. – К., 2008. – № 5. – С. 35 – 37.
46. Колупаєва А. А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади: Монографія/А. А. Колупаєва. – К.: Педагогічна думка, 2007. – 458 с.
47. Колупаєва А., Найда Ю. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник/За заг. ред. Даниленко Л.І. - К., 2007.
48. Колупаєва А.А. Досвід реалізації інклюзивної освіти в країнах Європи /Колупаєва А.А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади: Монографія. – К.: Педагогічна думка, 2007. – 458 с.
49. Колупаєва А.А., Найда Ю.М. Здійснення процесу оцінки та розробки індивідуального навчального плану/ Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник/Кол. авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг.ред.Даниленко Л.І., - К., 2007. – 128 с.
50. Колупаєва А.А. Досвід реалізації інклюзивної освіти в країнах Європи /Колупаєва А.А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади: Монографія. – К.: Педагогічна думка, 2007. – 458 с.
51. Колупаєва А. А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання : наук.-метод. посіб./А. А. Колупаєва, Л. О. Савчук; МОН України, НАПН України, Ін-т спец. педагогіки. – К. : АТОПОЛ, 2011. – 274 с.
52. Колупаєва А. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка : путівник для педагогів : [навч.-метод.

- посіб.]/А. Колупаєва, О. Таранченко; МОН України, НАПН України, Ін-т спец. педагогіки. – К.: АТОПОЛ, 2010. – 96 с.
53. Колупаєва, А. А. Навчальний курс „Вступ до інклюзивної освіти” /А. А. Колупаєва, С. М. Єфімова; МОН України, НАПН України, Ін-т спец. педагогіки. – К., 2010. – 17 с.
54. Концепція державного стандарту спеціальної освіти дітей з особливими освітніми потребами // Дефектологія. – 1999. - № 4. – С. 2 – 4.
55. Концепція розвитку інклюзивної освіти // Наказ МОН від 01.10.2010 р. № 912.
56. Корекційна педагогіка: Основи навчання і виховання дітей з відхиленнями в розвитку/Б.П.Пузанов, В.І.Селіверстов, С.Н.Шаховська, Ю.А.Костенкова; Під ред. Б.П.Пузанова. – М.: Видавничий центр «Академія», 2001.
57. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: науково-методичний збірник/ Ред. кол. Н. Софій, І. Єрмаков та ін. – К.: Контекст, 2000. – 336 с.
58. Ленів З. П. Застосування музикотерапії в корекційно-виховній роботі з дітьми із особливостями психофізичного розвитку/З. П. Ленів//Імідж сучасного педагога. Науково-практичний освітньо-популярний журнал. – 2007. – № 4. – С. 64 – 66.
59. Ленів З. П. Погляди вітчизняних та зарубіжних педагогів та психологів на використання мистецтва як засобу розвитку та корекції дітей з особливими потребами/З. П. Ленів//Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія: [зб. наук. праць]. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – Вип. 7. – С. 107 – 111.
60. Ленів З. П. Концептуальні засади музикотерапії як засобу корекції тяжких порушень мовлення у дітей/З. П. Ленів//Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія: [зб. наук. праць]. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – Вип. 9. – С. 167 – 170.
61. Ленів З. П. Арттерапія в інклюзивній освіті/З. П. Ленів//Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія: [зб. наук. праць]. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – Вип. 11. – С. 96 – 98.

62. Логопедія: [підручник] / За ред. М.К. Шеремет. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 376 с.
63. Малярчук А.Я. Дидактичний матеріал для виправлення мовленнєвих недоліків: [навчальний посібник] / Антоніна Яківна Малярчук. – К.: Літера ЛТД, 2005. – Ч. I. – 272 с.
64. Малярчук А.Я. Дидактичний матеріал для виправлення мовленнєвих недоліків: [навчальний посібник] / Антоніна Яківна Малярчук. – К.: Літера ЛТД, 2005. – Ч. II. – 184 с.
65. Малярчук А.Я. Обстеження мовлення дітей: [дидактичний матеріал]/ А. Я. Малярчук. – К.: Літера ЛТД, 2003. – 104 с.
66. Манько Н.В. Діагностика та корекція мовленнєвого розвитку дітей раннього віку: [науково-методичний посібник]/Н. В. Манько. – К.: КНТ, 2008. – 256 с.
67. Мартинчук О.В. Основи корекційної педагогіки: [навч.-метод. посіб. для студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта»]/О.В.Мартинчук. – К.: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. – 288 с.
68. Методичне забезпечення діяльності педагогічних працівників дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів щодо роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку: Науково-методичний посібник/За ред. Н.І.Клокар, О.В.Чубарук. – Біла Церква: КОПОПК, 2006. – 121 с.
69. Мони́на Г. Б., Лютова-Робертс Е. К., Чутко Л. С. Гіперактивні діти: психолого-педагогічна допомога: Монографія/Г. Б. Мони́на, Є. К. Лютова-Робертс, Л. С.Чутко. – СПб.: Мова, 2007. – 186 с.
70. Наказ МОН N855 від 11.09. 2009 р. Про затвердження Плану дій щодо запровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на 2009-2012 роки.
71. Наказ Міністерства освіти і науки України (МОН) N1153 від 21.12.2009 р. Про заходи МОН на виконання завдань, визначених розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009 року N1482-р "Про затвердження плану заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2012 року".

72. Національна доктрина розвитку освіти в Україні у ХХІ столітті // Програма підтримки вироблення стратегії реформування освіти. – Міжнародний Фонд «Відродження»: Київ, 2001.
73. Основи інклюзивної освіти: прогр. курсу/МОНмолодьспорту України, НАПН України, Ін-т спец. педагогіки; Уклад. А. А. Колупаєва. – К.: [А.С.К.], 2011. – 31 с.
74. Основи інклюзивної освіти: навч. метод. посібн./[МОНмолодьспорту України, НАПН України, Ін-т спец. педагогіки; За заг. ред. А. А. Колупаєвої. – К.: [А.С.К.], 2012. – 308с.
75. Петрик Н. Корекційне навчання дітей з особливими потребами/Н.Петрик//Дефектолог. – № 1 (25). – січень. – 2009.
76. Підготовка до школи дітей з особливими потребами в умовах сім'ї: поради батькам/За ред.: Ф. І. Бондаря, В. В. Засенка. – К.: Наук. світ., 2005.
77. План дій щодо запровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на 2009-2012 роки // Наказ МОН України від 11.09.2009 р. № 855).
78. Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах // Постанова Кабінету Міністрів України від 15.08.2011 р. № 872.
79. Про створення умов щодо забезпечення права на освіту осіб з інвалідністю // Наказ МОН України від 05.12.2005 р. № 691.
80. Положення про організацію інтегрованого навчання дітей з особливими потребами в загальноосвітніх (дошкільних) навчальних закладах (Проект) / Ін-т спец. педагогіки АПН України. – Київ, 2002.
81. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання/О.І.Пометун. – К., 2007. – 144 с.
82. Психолого-педагогічний супровід дітей з порушеннями опорно-рухового апарату та розумового розвитку/За ред. Вавіної Л.С. – К.: «АТОПОЛ», 2010. – 242 с.
83. Програма виховання і навчання дітей з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення (Проект)/Петренко С.М., Мілевська О.П., Лебедева Ю.І. – К., 1999.
84. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами: комплект метод. посіб.: в 9 кн. / [МОН України, НАПН України, Ін-т спец. педагогіки; За заг. ред. А. А. Колупаєвої]. – К.: Літопис-ХХ, 2010.

85. Сабельнікова С. Досвід впровадження інклюзивного навчання в загальноосвітньому навчальному закладі/С.Сабельнікова//Практика управління закладом освіти. – № 10. – жовтень. – 2009.
86. Сак Т. В. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі: навч. курс та наук.-метод. посібн./Т.В. Сак. – К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2011. – 168 с.
87. Саламанская декларация. Рамки действий по образованию лиц с особыми потребностями, принятые Всемирной конференцией по образованию лиц с особыми потребностями: доступ и качество. – Саламанка. Испания, 7 – 10 июля 1994. – К., 2000.
88. Середня освіта в Україні. Нормативно-правове регулювання: у 2-х т./За заг. ред. Тесленка В.В., Горбунової Л.М. – К.: Форум, 2008.
89. Софій Н.З., Найда Ю.М. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти/Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально – методичний посібник/Кол. авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг.ред.Даниленко Л.І. – К., 2007. – 128 с.
90. Синьова Є.П. Тифлопсихологія: Підручник/Є.П.Синьова. – К.: Знання, 2008. – 365 с.
91. Синьова Є.П. Тифлопедагогіка. Теорія виховання сліпих та слабозорих дітей/Є.П.Синьова. – Київ, 2009. – 212 с.
92. Слободянюк Н.Г., Софій Н.З., Найда Ю.М. Пристосування шкільних приміщень до потреб дітей з особливостями психофізичного розвитку/Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник/Кол. авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг.ред.Даниленко Л.І. – К., 2007. – 128 с.
93. Таранченко О.М., Найда Ю.М. Загальні принципи здійснення адаптацій та модифікацій навчально–виховного процесу /Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник/Кол. авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг.ред.Даниленко Л.І., - К., 2007. – 128 с.
94. Таранченко О.М., Найда Ю.М. Врахування відмінностей розвитку та навчальної діяльності дітей з особливостями психофізичного розвитку в процесі навчання./Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник/Кол. авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг.ред.Даниленко Л.І., - К., 2007. – 128 с.
95. Тарасун В.В. Логодидактика: [навч. посібник]/В. В. Тарасун. – К.: НПУ, 2004. – 348 с.

96. Технології роботи організаційних психологів: Навч. посібн. для студентів вищ. навч. закл. та слухачів ін-тів післядиплом. освіти/За наук. ред. Л.М. Карамушки. — К.: Фірма «ІНКОС», 2005. — 366 с.
97. Уманець Г. М., Кулеш В. О., Кобзар О. В. Інклюзивна освіта: особлива дитина — особливе відношення: Практико-зорієнтований посібник/Г.М.Уманець. — Донецьк : «Витоки», 2010.
98. Хрестоматія з логопедії/За ред. Шеремет М.К., Мартиненко І.В. — К.: КНТ, 2006.
99. Шеремет М.К., Ревуцька О.В. Логопедія (корекційна робота при дислалії) : Навчальний посібник/М.К.Шеремет, О.В.Ревуцька. — К., 2009. — 244 с.
100. Як досягати змін: Посібник для батьків і педагогів з обстоювання та захисту прав дітей з особливими освітніми потребами та громадської діяльності. — К: ФО-П Придатченко П.М., 2006. — 140 с.
101. Як зробити школу інклюзивною. Досвід проектної діяльності: Методичний посібник/Канадсько-український проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні»/Укл. С. Єфімова. — К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2012.

ТЕСТИ САМОКОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

1. Педагогіка – це :

- особлива сфера суспільної діяльності з виховання людини, складовими частинами якої є освіта та навчання
- наука про виховання людини
- цілеспрямований та організований процес формування особистості
- наука, що вивчає процеси виховання, навчання і розвитку особистості

2. Навчання - це:

- цілеспрямована взаємодія вчителя й учнів, у процесі якої засвоюються знання, формуються вміння та навички
- передача учням знань, умінь і навичок
- передача знань, умінь і навичок від одного покоління до іншого
- цілеспрямована взаємодія вчителя й учнів, у процесі якої відбувається засвоєння знань

3. Освіта – це :

- процес засвоєння знань, умінь, навичок
- формування моральних якостей особистості
- процес і результат оволодіння системою наукових знань, умінь і навичок, формування на їх основі світогляду, моральних якостей особистості, розвитку її творчих сил і здібностей
- цілеспрямований та організований процес формування особистості

4. Назвіть дату, коли весь світ святкує Міжнародний день інвалідів:

- 5 вересня
- 3 грудня
- 15 серпня
- 1 квітня

7. Визначте, на чому ґрунтуються Міжнародні стандарти в галузі прав людини:

- на ідеях свободи голосу
- на участі людей в громадському житті
- на ідеях участі кожного в суспільному житті на засадах рівності
- на індивідуальному підході до кожної особистості

8. Що являється показником ступеня розвитку суспільства по відношенню осіб з особливими потребами:

- рівень розвитку економіки
- рівень підтримки, гуманізм, терпимість у ставленні до особливих людей
- рівень освіченості людей
- рівень конкурентоспроможності кожного

9. У чому полягає ідеологія інклюзивної освіти:

- надання рівних прав участі у громадському житті всім людям

- надання матеріальної допомоги людям з особливими потребами
  - залучення осіб з особливими освітніми потребами до різного роду заходів
  - виключення дискримінації, спеціальні умови для людей з особливими потребами
8. Яке педагогічне поняття означає сукупність зовнішніх і внутрішніх особливостей людини, що формують її своєрідність, відмінність від інших людей?
- особистість
  - індивідуальність
  - індивід
  - особа
9. Знайдіть правильне визначення поняття «особистість»
- сукупність зовнішніх і внутрішніх особливостей людини, що формують її своєрідність, відмінність від інших людей
  - людина як соціальний індивід, що поєднує в собі риси загальнолюдського, суспільно значущого та індивідуально-неповторного
  - людина як представник людської спільноти, соціуму
  - людина як член сім'ї, родини
10. Визначте, що таке різноманітність між людьми:
- особливості, риси характеру кожної особи
  - природне явище
  - наслідок спадковості
  - потреба в відстороненні таких осіб від суспільства
11. Оберіть правильну відповідь, яка визначатиме мету і завдання інклюзивної освіти в Україні:
- залучення дітей з особливими потребами в освітній простір
  - навчання дітей з особливими потребами в спеціалізованих закладах
  - підтримка фізичного здоров'я таких дітей
  - створення спеціалізованих закладів закритого типу для дітей-інвалідів
12. Мейнстрімінг – це
- підхід до надання освіти дітям з особливими освітніми потребами
  - урочна форма спілкування
  - назва виховних заходів для дітей з особливими потребами
  - гурток для дітей з особливими освітніми потребами
13. Інтеграція – це
- важливий метод підготовки дітей з особливими потребами до самостійного життя

- надання послуг соціальними службами дітям з особливими потребами
- залучення громадськості до допомоги таким дітям
- робота з батьками після школи щодо формування навичок навчання і виховання дітей з особливими потребами

14. Назвіть форми (моделі) інтеграції:

- інтернальна, відкрита
- урочна, позаурочна
- повна, комбінована, часткова
- тимчасова, систематична

15. Упродовж інклюзивного навчання з дітьми з особливими потребами працюють:

- лише педагог та вихователь ГПД
- весь педагогічний колектив ЗОШ
- педагог, педагог-консультант
- педагог, педагог-консультант, медперсонал школи, психолог ЗОШ

16. Інклюзивне навчання – це

- гнучка, індивідуалізована система навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку
- допоміжний вид навчання дітей з особливими освітніми потребами поза школою
- навчання дітей з особливими освітніми потребами у спеціалізованих закладах
- міжнародна політика щодо навчання і виховання дітей-інвалідів

17. Інвалід – це

- особа, яка має зміни в розвитку
- особа, яка не може самостійно забезпечити повністю чи частково потреби нормального особистого життя через порушення вроджене (набуте) фізичних чи розумових здібностей
- патологія, виявлена на ранньому етапі розвитку дитини
- певна кількість захворювань у похилому віці, які своєю сукупністю дають підстави стверджувати про інвалідність особи

18. Особливі потреби – це

- потреби, які стосуються осіб певної вікової категорії
- потреби, які стосуються всіх дітей і молодих людей, що залежать від різної фізичної чи розумової недостатності або труднощів, пов'язаних з навчанням
- потреби у молодших школярів, пов'язані з труднощами навчання
- потреби, що стосуються індивідуального розвитку кожної особистості

19. До категорії осіб з особливими освітніми потребами належать:

- діти-інваліди
  - діти-інваліди, з незначними порушеннями здоров'я, з соціальними проблемами
  - діти-інваліди, з незначними порушеннями здоров'я, з соціальними проблемами, обдаровані діти
  - діти з ДЦП
20. Дайте визначення поняття «інклюзія» -
- процес збільшення ступеня участі всіх людей у соціальному житті
  - процес включення дітей-інвалідів у громадську діяльність
  - процес навчання і виховання усіх громадян
  - це процес між людських відносин дорослого населення
21. Назвіть правильну відповідь, яка вказує на кількість етапів розвитку інклюзивної освіти:
- два періоди
  - три періоди
  - чотири
  - п'ять періодів
22. В якій країні було вперше відкрито притулок для сліпих?:
- в Україні
  - в Англії
  - в Німеччині
  - в Нідерландах
23. У яких роках в Росії було відкрито вперше спеціальні школи для глухих та сліпих?
- 1700 – 1750 роки
  - 1806 – 1807 роки
  - 1990 – 1925 роки
  - 2000 – 2010 роки
24. Який з період визначаємо як перехідний до інклюзивного навчання
- 1715 – 1800 рр.
  - 1920 – 1990 рр.
  - 1990 – донині
  - 2010 – 1014 рр.
25. У чому полягають переваги інклюзивного навчання для здорових дітей
- ровесники відіграють роль моделі хворої дитини
  - діти вчаться співробітництву, взаємодопомозі, природному сприйманню інших осіб
  - залучення батьків до навчання як рівноправних партнерів
  - відчуття власної переваги й особливості перед дітьми з особливими

освітніми потребами, підвищення самооцінки, вагомості; розвиток природних здібностей.

26. Що розуміють під поняттям «розвиток особистості»?

- сукупність зовнішніх та внутрішніх впливів на людину
- становлення людини як суб'єкта діяльності
- процес становлення особистості, вдосконалення її фізичних та духовних сил під впливом зовнішніх і внутрішніх керованих і некерованих чинників, серед яких найважливішими є цілеспрямоване виховання й навчання
- процес соціального розвитку молодшої людини, становлення її як суб'єкта діяльності, члена суспільства, громадянина

27. Які фактори впливають на розвиток особистості? Виберіть правильну відповідь:

- мислення, мовлення, емоції
- потреби, мотиви, інтереси
- спадковість, середовище, діяльність
- увага, сприйняття, пам'ять

28. Яким терміном позначається здатність організму відтворювати потомство, передавати свої ознаки наступним поколінням, відновлення у нащадків біологічної подібності?

- задатки
- спадковість
- соціалізація
- успадкування

29. Соціалізація особи з особливими потребами – це:

- процес інтеграції індивіда в суспільство, засвоєння ним соціального досвіду, системи соціальних зв'язків та відносин, на основі яких відбувається формування значущих якостей особистості
- природні особливості людини, які є передумовою для розвитку індивіда
- спадково обумовлені можливості щодо формування потреб, форм поведінки
- здатність навчатися і виховуватися

30. Як називається сукупність стійких психічних властивостей особливої людини, які виявляються у її поведінці й діяльності?

- вихованість
- обдарованість
- характер
- темперамент

31. Оберіть правильну відповідь:

Період раннього дитинства – це

- 1 – 6 років
- 3 – 6 років
- 0 – 3 роки
- 0 – 7 років

32. Яку структуру являє собою система спеціальної освіти в Україні

- багаторівневу
- однорівневу
- горизонтальну
- горизонтально-вертикальну

33. Позначте відповідь, яка розкриває сутність особистісно-орієнтованого навчання дітей з особливими потребами:

- це система навчання, в якій основним технічним засобом є комп'ютер
- це організаційна форма навчання, за якої учень та вчитель віддалені один від одного у просторі
- це навчання, в основі якого лежить розв'язання проблемних ситуацій
- це суб'єкт-суб'єктна взаємодія всіх учасників навчального процесу з метою всебічного врахування особистісних потреб учня у здобутті якісної освіти

34. Розкрийте зміст принципу природовідповідності виховання:

- це органічний зв'язок з історією рідного краю та народу
- єдність загальнолюдського і національного, створення належних умов для розвитку особистості
- урахування багатогранної й цілісної природи особистості, вікових та індивідуальних особливостей дітей
- правильної відповіді немає

35. Охарактеризуйте спеціальні дошкільні заклади –

- заклади, в яких перебувають діти-інваліди
- заклади, в яких навчаються діти-сироти
- заклади, що надають допомогу дітям з особливими потребами дошкільного віку
- заклади, що надають допомогу дітям з особливими освітніми потребами у позаурочний час

36. Що таке спеціальні класи –

- класи, в яких навчаються діти-інваліди

- класи при ЗОШ, в яких навчаються діти з освітніми особливими потребами
- класи при спеціальних навчальних закладах
- класи при навчально-реабілітаційних центрах

37. Що враховує горизонтальна структура системи колекційної освіти в Україні?

- розумовий розвиток дітей
- інвалідність дитини
- кількість захворювань у регіоні країни
- психофізичний розвиток, характер порушення дитини

38. На чому базується вертикальна структура колекційної педагогіки:

- на участі батьків у навчанні в вихованні дітей з особливими потребами
- на кількості закладів для дітей з особливими освітніми потребами
- на вікових особливостях учнів
- на нормативно-правовій базі щодо дітей з порушеннями розвитку

39. Спеціальні навчальні заклади мають на меті

- надавати освіту дітям з порушеннями розвитку
- забезпечувати відповідні умови розвитку, освіти та відпочинку; надавати корекційну допомогу
- організовувати виховні заходи для дітей з особливими освітніми потребами
- залучати громадськість, батьків таких дітей до навчання і виховання

40. Одним із негативних соціальних наслідків діяльності спеціальних освітніх закладів є:

- відчуження сім'ї від виховного процесу, інфантильність дітей
- погане матеріально-технічне забезпечення сімей, в яких ростуть такі діти
- недостатня укомплектованість спеціальних закладів
- використання природних ресурсів у надлишковій кількості

41. Педагогічний досвід – це:

- сукупність знань, умінь і навичок, набутих учителем у процесі безпосередньої педагогічної діяльності
- методи і принципи, на основі яких реалізується педагогічна діяльність
- рівень виконання вчителем своїх професійних обов'язків

- систематичне підвищення кваліфікації учителів
42. Яке із запропонованих визначень поняття «сприймання» правильне?
- виділення істотних ознак і понять, відкидання неістотних
  - здатність на належному рівні виконувати певні дії, заснована на доцільному використанні людиною знань і навичок
  - встановлення віддалених зв'язків між поняттями, реченнями тощо
  - відображення предметів і явищ навколишнього світу, що діють у даний момент на органи чуття людини
43. Дайте визначення поняття «мотив навчання». Виберіть правильну відповідь:
- прагнення особистості шляхом навчання утвердити свій соціальний статус
  - процес надання будь-чому найкращих, найзручніших умов для діяльності
  - внутрішня спонукальна сила, яка забезпечує залучення особистості до пізнавальної діяльності, стимулює розумову активність
  - передбачає досягнення необхідних результатів за рахунок якісних факторів, тобто за рахунок напруження розумових можливостей особистості
44. Хто започаткував рух за включення дітей з особливими потребами до загальноосвітніх закладів
- громадськість
  - батьки дітей з порушеннями розвитку
  - педагоги та психологи шкіл
  - Міністерство освіти та науки України
45. У яких закладах діти з особливими потребами мають змогу отримати найвищий рівень сформованості соціально-побутової компетентності:
- у спеціальних класах при ЗОШ
  - у спеціальних закладах
  - у навчально-реабілітаційних центрах
  - у ЗОШ
46. До яких наслідків може привести недостатня індивідуалізованість начально-виховного процесу дітей з особливими освітніми потребами:
- неадекватні уявлення про себе, емоційне напруження
  - низький рівень знань
  - відчуття поваги до себе з боку вчителів

- відчуття того, що поряд теж живуть такі самі діти з вадами
47. Батьки дітей із порушеннями доволі часто:
- негативно ставляться до ЗОШ
  - негативно сприймають здорових дітей, що відвідують разом із їх дитиною ЗОШ
  - упереджено ставляться до спеціальних шкіл та психолого-медико-педагогічної комісії
  - упереджено ставляться до індивідуального навчання їх дитини
48. Скільки асистентів вчителя повинно бути на інклюзивний клас:
- 2 – 3
  - 1 – 5
  - один
  - жодного
49. Якою повинна бути кількість учнів інклюзивного класу
- до 25
  - 10 – 15
  - до 35
  - не більше 10
50. Хто вперше запровадив термін «інклюзія»?
- С.Русова
  - О.Савченко
  - М.Уїлл
  - А.Дістервег
51. Принципи «нормалізації» закріплені низкою документів, а саме:
- Конституцією України, Закон «Про освіту»
  - Декларація ООН про права розумово відсталих, Декларація про права інвалідів
  - Державний стандарт освіти
  - Програми, підручники, посібники
52. Інклюзивна школа – це
- заклад освіти, в якому навчаються діти різного віку, статі, національностей і на рівних правах здобувають знання

- заклад освіти, який забезпечує систему освітніх послуг, адаптує навчальні програми та плани, середовище, форми й методи навчання, співпрацює з фахівцями для надання спеціальних послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей
- заклад освіти, який залучає дітей-інвалідів до різного роду виховних заходів
- заклад освіти, що створює позитивний клімат навчання і виховання дітей з порушенням слуху

53. Назвіть автора «...невже гадаєш, що премилосердна й дбала матір наша природа зачинила їм двері до щастя, ставши для них мачухою?» (*«Розмова п'яти подорожних про істину щастя в житті»*)

- Платон
- С.Русова
- Л.Виготський
- Г.Сковорода

54. Гасло «Освіта для всіх, школа для всіх» символізує собою навчання і виховання дітей з особливими потребами у

- ЗОШ
- школах-інтернатах
- навчально-реабілітаційних центрах
- спец класах шкіл

55. Корекційна освіта передбачає навчання і виховання дітей у різних типах спеціальних закладів, а саме:

- для дітей з порушенням слуху та зору
- для дітей з порушенням мовлення
- для дітей з порушенням опорно-рухового апарату, розумово відсталих, слабозорих
- для дітей з порушенням слуху та зору, порушеннями мовлення, опорно-рухового апарату, розумово відсталих та затримкою психічного розвитку.

56. Стійка система індивідуальних соціально значимих рис людини – це

- виховання
- навчання
- формування
- особистість

57. Самостійна робота особливої дитини над формуванням і розвитком у собі духовних, розумових, фізичних та інших здібностей і нахилів є:

- самовиховання
- самоосвіта
- саморозвиток
- самонавчання

58. Складова частина народної педагогіки, в якій зосереджено знання й досвід щодо створення і збереження сім'ї, сімейних традицій (трудових, моральних, мистецьких), що сприяє формуванню в дітей любові до матері і батька, бабусі й дідуся, поваги до пам'яті померлих та ін. є:

- духовна педагогіка
- українська народна педагогіка
- педагогіка народознавства
- родинна педагогіка

59. Галузь загальної педагогіки, наука про закономірності та механізми становлення і розвитку особистості в процесі здобуття освіти та виховання в різних соціальних інститутах, а також соціально орієнтована діяльність освітніх, наукових, культурних та інших закладів, установ і соціальних служб, які сприяють формуванню соціальної активності дітей і молоді в процесі вирішення суспільних, політичних, економічних та інших проблем суспільства»

- соціальна педагогіка
- дошкільна педагогіка
- загальна педагогіка
- історія педагогіки

60. Базова наукова дисципліна, що вивчає загальні закономірності виховання людини, розробляє теоретико-методологічні та методичні засади навчально-виховного процесу в різноманітних освітньо-виховних закладах називається

- соціальна педагогіка
- дошкільна педагогіка
- загальна педагогіка
- історія педагогіки

61. 1. До форм затримки психічного розвитку належать

- конституціонального та соматогенного походження
- відкриті та закриті форми
- близорукість та далекозорість
- істинна чи проста

62. Діти з повною відсутністю зорових відчуттів це:

- сліпі
- слабозорі
- тотально сліпі
- парціонально сліпі

63. Основними порадами учителю, що навчає дітей із порушенням слуху є

- подавати навчальний матеріал невеликими частинами
- кожні 10 – 15 хвилини робити перерву на 1 – 2 хв. для відпочинку дітей
- не затуляти обличчя руками, не говорити обернувшись спиною до учня
- створити необхідні передумови для пересування учня

64. Охарактеризуйте ознаки поведінки дітей з вадами слуху

- порушення поведінки
- порушення просторової орієнтації
- порушення мовлення
- порушення інтелекту

65. Галузь педагогіки, яка розглядає навчання та виховання дітей з порушенням слуху:

- сурдопедагогіка
- дефектологія
- олігофренопедагогіка

2. логопедія

66. Мова – це:

- система об'єктивно наявних, суспільно зумовлених знаків, що співвідносять понятійний зміст і типове звучання
- система об'єктивно наявних, суспільно зумовлених знаків, що співвідносять понятійний зміст і типове звучання, а також система правил їх використання і поєднання
- система правил суспільно зумовлених знаків і їх використання та поєднання
- система жестів

67. Мовлення – це:

- психофізіологічний процес реалізації мови
- це жести в дії
- діяльність кори головного мозку
- аналітико-синтетична діяльність мовного апарату

68. Відхилення від мовленнєвої норми, прийнятої в мовному середовищі, що частково або повністю перешкоджають мовленнєвому спілкуванню,

обмежують можливості пізнавального розвитку та соціокультурної адаптації – це:

- афонія
- мова
- порушення мовлення
- корекція мовлення

69. Дайте визначення афонії

- це мовленнєве порушення, зумовлене органічним ураженням центральної нервової системи (її рухової системи), що характеризується розладами артикуляції, фонації й дихання
- повна або часткова втрата мовлення внаслідок локального ураження головного мозку
- брак або стійке недорозвинення мовлення внаслідок органічного ураження мовленнєвих зон кори головного мозку у внутрішньоутробному або ранньому періоді розвитку дитини
- брак або порушення функції внаслідок патологічних змін голосового апарату

70. Олігофренопедагогіка досліджує -

- проблеми виховання, навчання, розвитку дітей з порушеннями слуху, розробляє педагогічну систему всебічного розвитку осіб із вадами слуху й підготовки їх до суспільно корисної праці
- проблеми виховання, навчання розумово відсталих дітей та шляхи корекції недоліків у їхньому розвитку
- особливості виховання і навчання дітей сліпих і з вадами зору
- особливості навчання і виховання дітей в гірському середовищі

71. Основним завданням якої науки є розробка системи педагогічного впливу на учнів з вадами зору, формування в них компенсації сліпоти та корекції вторинних відхилень, зумовлених зоровою недостатністю, підготовки до суспільно корисної діяльності

- сурдопедагогіка
- тифлопедагогіка
- олігофренопедагогіка
- особливості навчання і виховання дітей в гірському середовищі

72. Афазія – це

- один з найтяжчих наслідків мозкових уражень, коли системно порушуються всі види мовленнєвої діяльності
- брак або порушення фонації внаслідок патологічних змін голосового апарату
- розлад темпу, ритму і плавності експресивного мовлення

- система об'єктивно наявних, суспільно зумовлених знаків
73. Оберіть форми заїкання, які існують:
- проста і складна
  - коротка і тривала
  - функціональна і механічна
  - невротична і неврозоподібна
74. Дислалія – це
- невротична форма афазії
  - ушкодження мовного апарату
  - функціональна форма заїкання
  - порушення не тільки фонетичного, а й вимовного аспектів мовлення
75. Оберіть правильну відповідь, що вказує на педагогічне трактування заїкання:
- розлад темпу, ритму, плавності мовлення судомного характеру
  - розлад мовлення з переважним порушенням його комунікативної функції
  - координація скорочень м'язів мовленнєвого апарату
  - правильної відповіді немає
76. Тахілалія – це
- ушкодження мовного апарату
  - одна із форм дислалії
  - патологічно прискорений темп мовлення
  - патологічно прискорений темп мовлення
77. Найчастіше трапляються дефекти мовлення, спричинені
- аномаліями зубо-щелепної системи (діастема між передніми зубами)
  - браком різців або їх аномаліями
  - дефектами прикусу
  - усі варіанти правильні
78. Тифлопедагогіка досліджує
- проблеми виховання, навчання, розвитку дітей з порушеннями слуху, розробляє педагогічну систему всебічного розвитку осіб із вадами слуху й підготовки їх до суспільно корисної праці
  - проблеми виховання, навчання розумово відсталих дітей та шляхів корекції недоліків у їхньому розвитку
  - особливості виховання і навчання дітей сліпих і з вадами зору
  - особливості навчання і виховання дітей в гірському середовищі
79. Причиною гугнявості дітей буває
- надмірне або недостатнє резонування носової порожнини у процесі мовлення;

- дефекти прикусу
  - дефекти нижньої губи
  - усі варіанти правильні
80. З яким поняттям можна ототожнити термін "алалія"?
- слухонімота
  - брадилалія
  - сліпота
  - глухота
81. Які з перелічених вад належать до порушень опорно-рухового апарату
- далекозорість, глухота
  - клишоногість, поліомієліт
  - дефіцит уваги, ММД
  - аутизм, психічний інфантилізм
82. Оберіть відповідь, що вказує на ознаки дитячого аутизму
- порушення координації рухів, сколіоз
  - слабозорість, порушення мовлення
  - агресія, затримка навичок жування
  - непосидючість, випереджаючий розвиток
83. Психічний інфантилізм – це
- форма психологічної незрілості дитини, яка приводить до затримки вікової соціалізації та поведінки дитини
  - психічний невроз дитини
  - функціональне відхилення у роботі центральної нервової системи
  - вроджене порушення, спричинене шкідливим впливом на плід генетичних факторів
84. Сурдопедагогіка досліджує
- проблеми виховання, навчання розумово відсталих дітей та шляхів корекції недоліків у їхньому розвитку
  - проблеми виховання, навчання, розвитку дітей з порушеннями слуху, розробляє педагогічну систему всебічного розвитку осіб із вадами слуху й підготовки їх до суспільно корисної праці
  - особливості виховання і навчання дітей сліпих і з поганим зором
  - особливості навчання і виховання дітей в гірському середовищі
85. До факторів соціалізації належать
- макрофактори
  - мезофактори
  - мікрофактори
  - усі варіанти вірні
86. До критеріїв оцінки передового педагогічного досвіду належать

- стабільність, доступність, новизна, практичність, науковість
- результативність, перспективність, актуальність, раціональність, дослідництво
- перспективність, новизна, актуальність, результативність, стабільність
- актуальність, новизна, доцільність, науковість, практичність

87. Сім'я – це

- мікросоціум, в якому формуються моральні якості дитини, її відношення до людей, уявлення про характер міжособистісних взаємин
- середовище, в якому росте дитина
- явище, в якому будуються уявлення про навколишній світ та розвивається світогляд
- макросередовище, яке формує у дитині якості справжньої людини

88. Процес дорослішання дітей з ООП проходить

- зовсім непомітно
- тяжко, проте швидко
- з великими труднощами та у сповільненому темпі
- легко

89. Процес дорослішання особливих дітей поділяють на

- 2 етапи
- 4 етапів
- безліч етапів
- 3 етапи

90. Хто з нижче поданих науковців виділяє чотири найбільш типові і важливі цілі недисциплінованої поведінки дитини?

- Д.Локк
- Р.Дрейкурс
- Л.Виготський
- Р.Кемпбел

91. Шкільна зрілість – це

- необхідний рівень розвитку дитини без якого вона взагалі не може успішно навчатися
- розвиток довільної поведінки, вміння зосереджуватись на виконанні певних завдань

- певний обсяг знань, уявлень, понять, встановлення зв'язків між явищами і подіями здатність до логічного мислення і т.д.
- потреба у спілкуванні з однолітками та вміння підпорядковувати свою поведінку правилам, уміння слухати та виконувати вказівки вчителя.

92. Росса Кемпбелла констатує:

*«Якщо дитина оточена критикою,
то вона вчиться звинувачувати,
Якщо дитина бачить ворожість –
вона вчиться битися»*

Про що йдеться?

- недорозвиток особистості виявляється у примітивних реакціях, підвищеній самооцінці, негативізмі, слабкій волі, невротичних реакціях
- у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку спостерігається недорозвиток вищих форм пам'яті, мислення, характеру
- батьки мають засвоїти незаперечну істину: замість того, щоб вкладати гроші в речі, треба вкладати їх у дитячі почуття
- діти безпосередньо сприймають та вчать тим речам, які зустрічають у своєму житті

93. Які з особливостей характеру властиві молодшим школярам з особливими освітніми потребами. Оберіть правильну відповідь:

- імпульсивність
- загальна недостатність волі, емоційність
- вередливість, впертість, допитливість
- імпульсивність, загальна недостатність волі, емоційність, допитливість, безпосередність, довірливість, вередливість, впертість

94. Актуальним називається той передовий педагогічний досвід, що

- охоплює велику кількість питань роботи учителя
- спрямований на розв'язання найважливіших проблем навчання і виховання школярів
- охоплює окремі питання чи кілька взаємопов'язаних
- досвід роботи сумлінних учителів

95. До навчально-матеріальної бази школи відносимо

- шкільні приміщення, присадибну ділянку
- навчально-спортивні, медичні, допоміжні, службові, господарські приміщення
- приміщення, які відповідають санітарно-гігієнічним нормам

- класні приміщення, спортивний майданчик, експериментальний майданчик
96. Назвіть, у якому з нижче вказаних навчально-реабілітаційних центрів першою ластівкою роботи з батьками стала «Школа життєвої компетентності для батьків»
- Чернігівському
  - Івано-Франківському
  - Рівненському
  - Харківському
97. Які види сімей Ви знаєте:
- прості і складні
  - конфліктні і неповні
  - прості і складні, конфліктні і неповні
  - неблагополучні, конфліктні, з недостатнім виховним ресурсом та педагогічно некомпетентні.
98. Метою психологічної допомоги батькам є слідування девізу:
- Моя дитина така як усі
  - Моя дитина не така як усі, вона гірша
  - Моя дитина не така як усі, вона краща
  - Моя дитина не така як усі, вона інша
99. До якого з етапів соціалізації належить перебування дитини з особливими освітніми потребами у навчальному закладі:
- першого етапу
  - другого етапу
  - третього етапу
  - поза етапами
100. Яка основна причина агресії дітей з особливими освітніми потребами по відношенню до батьків (дорослих)
- несприйняття інших членів родини
  - прагнення звернути на себе увагу дорослих
  - неуміння адаптуватися
  - відсутність навичок спілкування зі старшими
101. На визначення і постановку цілей виховання в суспільстві впливають
- фізіологічні й психологічні можливості учнів

- культурний рівень суспільства
- вимоги батьків
- потреби суспільства

102. У чому полягає головна ідея виховання сучасного інклюзивного закладу освіти:

- підготовка молоді до життя
- всебічний і гармонійний розвиток особистості
- розвиток задатків учнів
- виховання особистості

104. Яка з груп дітей має обмеження емоційного сприйняття у спілкуванні з членами родини та іншими людьми:

- гіперактивні діти
- діти з дитячим церебральним паралічем
- діти з ММД
- слабо зорі (сліпі) діти

105. Визначте відповідь, яка вказує на тих, хто першим заговорив про необхідність залучення дітей з особливими потребами до навчання у загальноосвітніх навчальних закладах

- педагоги
- психологи
- батьки дітей
- громадськість

106. Що є неприпустимим у поведінці вчителя, у класі якого є діти з особливими освітніми потребами:

- кричати, голосно говорити
- дозволяти батькам переглядати записи
- спілкування з батьками особливих дітей
- збір інформації про дітей та їх батьків

107. Назвіть основні завдання роботи вчителя з батьками дітей з особливими потребами

- збір даних про дитину, підвищення педагогічної компетентності батьків
- обговорювання навчального плану
- повідомлення про виховні заходи
- вивчення батьками шкільної документації

108. До основних форм співробітництва учителів й батьків учнів належать
- стенди, книги, плакати
  - лекції, відвідування учнів удома, контроль за роботою батьків
  - обмін досвідом, лекції, бесіди, вечори запитань і відповідей, улаштування спільних свят
  - організація екскурсій та походів учнів
109. Які мотиви відносимо до інтелектуальних мотивів навчальної діяльності
- бажання бути корисним народу, державі
  - інтерес до певного виду діяльності
  - пізнавальні інтереси, задоволення від розумової праці
  - страх перед учителем, вияви самолюбства
110. Основними рисами батьків, які навчають і виховують дітей з відхиленням у розвитку мають бути
- стресостійкість, емоційна врівноваженість, терпимість, любов до дитини
  - ціленаправленість, впертість, шанобливе ставлення до навчання
  - високий загальний і культурний рівень розвитку
  - щирість, наполегливість, завзятість, комунікабельність
111. Оберіть правильне визначення індивідуального навчального плану –
- документ, що визначається дирекцією навчального закладу з метою створення умов для розвитку особливих дітей
  - документ, який містить детальну інформацію про дитину і послуги, які вона повинна отримати
  - особисто-орієнтована програма навчання дитини
  - підґрунтя для подальшого планування навчальних занять у школі
112. У компоненті ІНП (індивідуального навчального плану) щодо поточного рівня знань дитини повинні міститися наступні дані
- ім'я дитини, вік та адреса
  - біографія дитини, відомості про батьків
  - терміни дії ІНП, відомості про дитину
  - дані про рівень розвитку, порушення, здатність успішного навчання
113. Назвіть склад команди, що розробляє ІНП особливих учнів:
- Міністерство освіти і науки України
  - директор школи, його заступники
  - фахівці, вчителі, батьки, керівники школи

- громадськість, представники позашкільних виховних закладів
114. Яке поняття характеризує сучасну філософію освіти:
- система знань, умінь і навичок, які повинен засвоїти учень
  - система виховних впливів, що забезпечують формування особистості
  - розвиток творчих здібностей школярів та їх подальше самоствердження, самореалізація
  - гуманізм
115. Суть професійної компетентності учителя полягає у:
- знанні педагогічної теорії і умінні застосовувати її на практиці, можливостях педагога
  - спеціальних знаннях, психолого-педагогічних знаннях
  - знанні цілей, завдань і технологій навчання і виховання
  - знанні законів анатомо-фізіологічного і психічного розвитку дітей та підлітків
116. Суть співпраці учителів й батьків особливих учнів полягає у
- належному навчанні й вихованні учнів удома
  - залученні батьків до оволодіння системою знань педагогіки й психології, поширення передового педагогічного досвіду
  - організації позаурочних виховних заходів
  - наданні допомоги керівництву школи щодо організації навчально-виховного процесу
117. Про який принцип навчання йдеться у твердженні видатного педагога В.Сухомлинського «Розумові сили і можливості дітей неоднакові»
- доступності
  - науковості
  - індивідуального підходу
  - зв'язку школи з життям
118. Створення сприятливих навчально-матеріальних, гігієнічних, морально-психологічних та естетичних умов для навчання – це
- активна форма навчання
  - метод здійснення навчально-пізнавальної діяльності учнів
  - спосіб оптимізації навчання
  - прийом навчання
119. Визначте правильну відповідь, яка вказує логічний порядок співпраці фахівців між собою у процесі навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами
- медперсонал – батьки – громадськість
  - МОН України – адміністрація школи – медперсонал школи

- батьки – учитель – психолог
- учитель – психолог – громадськість

120. Логопед – це

- фахівець, що займається із дітьми з порушенням слуху
- фахівець, що займається із дітьми з порушенням мовлення
- фахівець, що займається із гіперактивними дітьми
- фахівець, що займається із інфантильними дітьми

121. Співпраця різнопрофільних спеціалістів у навчальному закладі передбачає

- командний підхід, толерантність, партнерство, створення позитивної атмосфери
- індивідуалізація навчального процесу, товариськість, аналіз і контроль навчання
- ефективне залучення членів родини
- підпорядкування дирекції навчально-виховного закладу

122. Створення сприятливих навчально-матеріальних, гігієнічних, морально-психологічних та естетичних умов для навчання – це

- активна форма навчання
- метод здійснення навчально-пізнавальної діяльності учнів
- спосіб оптимізації навчання
- прийом навчання

123. Керівництво діяльністю учнів, формування їх світогляду - це

- вимоги до уроку
- діяльність учнів на уроці
- діяльність учителя
- прийоми навчання

124. Що є рушійним мотивом пізнання особливих учнів?

- інтерес
- вплив учителя, батьків, однолітків
- участь особливого учня у виховних заходах
- задатки, здібності дитини

125. Що слугує зміцненню запам'ятовування, точності розкриття сутності явищ, емоційному впливу на особливих учнів у процесі навчання? Оберіть правильну відповідь

- педагогічне спостереження
- педагогічна вимога

- наочність
  - використання новітніх технологій на уроці
126. Що є основними функціями технічних засобів навчання
- допомога учителю у викладанні
  - усвідомлене засвоєння знань особливими учнями, забезпечення інформаційної насиченості
  - економія часу на уроці, досягнення поставленої мети
  - мотивація навчання особливих учнів
127. Оберіть правильне трактування поняття «педагогічна технологія»
- система виховних впливів на особистість учня, що має на меті його всебічний розвиток
  - прийом навчання, який слід використовувати наряду з методами навчання
  - спосіб вирішення поставлених дидактичних завдань, задоволення потреб учнів у знаннях
  - педагогічна система, яка має на меті досягнення навчальних цілей шляхом використання найбільш ефективних форм і методів навчання
128. До змісту спільної роботи учителя з батьками учнів з особливими потребами належить
- вивчення кожного учня, його навчальної діяльності та участі у виховних заходах
  - відвідування вдома, улаштування батьківських зборів, днів, бесіди, лекторії
  - ознайомлення з педагогічною літературою батьків, запрошення на вечори-зустрічі видатних людей, організація олімпіад учнів
  - організація та проведення відкритих уроків, їх аналіз
129. У якому році було прийнято і затверджено «Концепцію розвитку інклюзивної освіти» в Україні
- 2010 р.
  - 2013 р.
  - 1997 р.
  - 2005 р.
130. Співпраця вчителя та інших різнопрофільних фахівців – це
- підготовка до інклюзивного навчання
  - спільна робота різних спеціалістів щодо створення належних умов навчання, виховання і розвитку дітей з особливими потребами у загальноосвітньому закладі

- контроль та аналіз навчально-виховного процесу з боку різнопрофільних фахівців
- взаємовідносини компромісу щодо навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами

131. Якою повинна бути система оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими потребами

- відкритою
- демократичною
- стимулюючою
- всебічною

132. Що є обов'язковим елементом процесу вивчення особистості

- організація екскурсій, походів, подорожей
- залучення учнів до виховних заходів
- громадсько-корисна діяльність учнів
- спостереження, вивчення результатів навчальної діяльності

133. Які чинники поведінки дитини ми відносимо до соціальних

- ідеї, поняття, знання
- воля, мета, вірування
- почуття, емоції, задоволення фізіологічних потреб
- матеріальна культура, духовна атмосфера, розподіл праці

134. Індивідуальні навчальні плани дитини створюють:

- на основі програми виховних заходів
- за рекомендаціями психолого-медико-педагогічної консультації після обстеження дитини
- батьки дітей з особливими потребами на основі їх інтересів та запитів
- вчителі-консультанти як результат спостереження за дітьми з особливими потребами

135. Допомога корекційних педагогів полягає у

- спільному складанні календарно-тематичного, індивідуального планів
- спостереженні за родинами, у яких ростуть діти з особливими потребами
- організації виховних заходів поза школою
- створення системи «гнучких класів»

136. До завдань психологічної служби належать

- психологічне консультування учителів, батьків; підбір діагностичного інструментарію
- ведення уроків та улаштування позаурочних заходів із дітьми з особливими потребами
- аналіз навчальних досягнень учнів з особливими потребами
- формування спеціалізованих класів у школі

137. У процесі навчання і виховання дітей із порушеннями зору тісною є співпраця

- вчителя, психолога, адміністрації закладу
- медперсоналу, вчителя, батьків
- соціального педагога, дирекції закладу, логопеда
- сурдопедагога, батьків, психолога

138. Що являється показником ступеня розвитку суспільства по відношенню осіб з особливими потребами:

- рівень розвитку економіки
- рівень підтримки, гуманізм, терпимість у ставленні до особливих людей
- рівень освіченості людей
- рівень конкурентоспроможності кожного

139. Який персонал вважаємо допоміжним у процесі інклюзивного навчання:

- медперсонал
- психолог школи
- вчитель-консультант
- директор ЗОШ

140. У чому полягає ідеологія інклюзивної освіти:

- надання рівних прав участі у громадському житті всім людям
- надання матеріальної допомоги людям з особливими потребами
- залучення осіб з особливими освітніми потребами до різного роду заходів
- виключення дискримінації, спеціальні умови для людей з особливими потребами

141. Визначте, що таке різноманітність між людьми:

- особливості, риси характеру кожної особи
- природне явище
- наслідок спадковості
- потреба в відстороненні таких осіб від суспільства

142. Індивідуальні форми позакласної роботи з особливими дітьми передбачають

- виконання завдань, участь у виховних заходах особливих дітей
  - виконання домашньої роботи під наглядом педагога
  - індивідуальний підхід до особливих дітей
  - диференціація класу, у якому навчаються діти-інваліди
143. Важливим фактором успішної роботи вчителя з особливими дітьми є
- використання інновацій, освітніх технологій
  - відносна однорідність класу (однакова шкільна зрілість дітей)
  - уникнення дітей-інвалідів
  - гуманістичні відносини між учнями класу
144. Інновація – це
- усталені форми, методи та прийоми роботи з особливими дітьми
  - нововведення, зміни у формах роботи, методах навчання і виховання
  - упровадження передового педагогічного досвіду
  - технології навчання і виховання
145. Оберіть правильну відповідь, яка визначатиме мету і завдання інклюзивної освіти в Україні:
- залучення дітей з особливими потребами в освітній простір
  - навчання дітей з особливими потребами в спеціалізованих закладах
  - підтримка фізичного здоров'я таких дітей
  - створення спеціалізованих закладів закритого типу для дітей-інвалідів
146. Який навчальний заклад називаємо інклюзивним
- навчальний заклад, у якому працюють висококваліфіковані педагоги
  - навчальний заклад, у якому є Науково-методична рада
  - навчальний заклад, який навчає і виховує усіх дітей, у тому числі й особливих
  - навчальний заклад, який має найбільшу кількість випускників-медалістів
147. Що складає результат інноваційних процесів:
- використання теоретичних і практичних нововведень
  - підвищення якості знань учнів з особливими потребами
  - включення особливих дітей у навчально-виховний процес ЗОШ
  - особистісно-орієнтоване навчання в ЗОШ
148. Яку роль відіграє учитель інклюзивного закладу:
- помічник особливих дітей та їх родини
  - консультант батьків особливих дітей
  - дослідник, пропагандист нових технологій
  - керівник, наставник, організатор виховних заходів
149. Управління інноваційним процесом передбачає
- кадровий відбір

- формування нових клубів, гуртків за інтересами учнів
- анкетування, спостереження дирекції за роботою педагогів школи
- аналіз і оцінка введених учителями педагогічних інновацій

150. Інноваційні процеси є:

- механізмами інтенсивного розвитку інклюзивного закладу
- методом підвищення кваліфікації вчителів
- засобом навчання і виховання учнів
- прийомом виховання осіб з особливими потребами

151. До критеріїв ефективності педагогічних інновацій належать:

- педагогічні здібності, навички та уміння вчителя
- актуальність, оптимальність, оригінальність
- висока ефективність, аналіз, синтез
- контроль і оцінка педагогічної діяльності

152. Інновація освіти – це

- цілеспрямований процес упровадження досягнень вчителів, заслужених учителів та педагогів-новаторів
- цілеспрямований процес часткових змін, що ведуть до модифікації мети, змісту, методів, форм навчання і виховання
- систематизований, структурований процес взаємодії вчителя та учнів
- процес навчання і виховання, який у кінцевому результаті має високі показники

153. Визначте, хто є головною рушійною силою інноваційної діяльності інклюзивного закладу:

- батьки особливих дітей
- адміністрація школи
- громадськість
- вчитель

154. Оберіть правильну відповідь, яка вказує на зміст інноваційного потенціалу педагога інклюзивного закладу:

- сукупність рис і якостей вчителя, які вказують на небайдуже ставлення до дітей-інвалідів
- уміння працювати з сиротами, дітьми з неблагополучних сімей
- сукупність характеристик педагога, яка виявляє готовність вдосконалювати педагогічну діяльність, наявність внутрішніх засобів і методів, здатних її реалізувати у роботі з особливими дітьми
- творчий підхід до роботи з класом, у якому є діти-інваліди

155. Додаткові ресурси –

- додаткове фінансування, кадрове забезпечення, допоміжні технології
- належна матеріально-технічна база закладу, контроль з боку дирекції

- надання додаткових послуг, матеріальне забезпечення, кадри
  - співпраця вчителів та фахівців
156. На яких з принципів, наведених нижче, повинна базуватися взаємодія учителя з особливими дітьми:
- формування взаємин на основі творчої співпраці
  - превалювання ідей подолання труднощів, досягнення мети в спільній діяльності
  - вільний вибір форм, напрямів, методів діяльності
  - всі відповіді правильні
157. Створення нового педагогічного середовища – це
- особливий підхід керівництва інклюзивного закладу до підбору кадрів
  - співпраця педагогів, психологів, медперсоналу, фахівців у навчанні і вихованні особливих учнів
  - співпраця родини і школи
  - аналіз і контроль з боку МОН України за інклюзивними закладами
158. Вивчення особливостей діяльності і розвитку дітей з особливими потребами з боку вчителя-консультанта – це
- діагностична функція
  - організаційна функція
  - навчально-розвивальна функція
  - всі відповіді правильні
159. Основним завданням фахівців різного профілю освітнього закладу є
- надання інформації про стан здоров'я дітей
  - співставлення вимог програми та можливостей дитини
  - складання розкладу додаткових занять
  - визначення особливостей розвитку тих чи інших процесів, функцій
160. У процесі навчання та виховання дітей, що мають труднощі у навчанні слід включити у команду наступних фахівців:
- батьки, вчитель-класовод, вчитель-консультант
  - логопед, психолог, вчитель-класовод
  - вчитель-консультант, сурдопедагог, психолог
  - вчитель-консультант, батьки, дирекція закладу
161. У процесі роботи з дітьми з ДЦП вчитель-класовод повинен тісно співпрацювати з:
- логопедом, ортопедом, фізіотерапевтом, психологом

- сурдопедагогом, психологом, терапевтом
- психологом, логопедом, вчителем-консультантом
- дирекцією закладу, батьками, тифлопедагогом

162. Якщо у класі є дитина-аутист, вчителю необхідно більше уваги приділити співпраці з

- психологом
- терапевтом
- ортопедом
- корекційним педагогом

163. Виправлення «тривожного виховання» - завдання команди спеціалістів як-от:

- психолог – батьки – вчитель
- логопед – терапевт – ортопед
- логопед – психолог – вчитель
- вчитель-консультант – реабілітолог – батьки

164. Важливою умовою ефективного розвитку дітей з особливими освітніми потребами в навчальному закладі є

- тісна співпраця вчителя, батьків, всіх різнопрофільних фахівців
- створення умов навчання і виховання дирекцією закладу
- прийняття відповідних положень, розпоряджень з боку педагогічної ради закладу
- залучення дітей з особливими потребами до виховних заходів

165. Створення належних умов навчання і виховання дітей з порушенням опорно-рухового апарату є неможливим без залучення

- педагога-консультанта
- адміністрації закладу
- громадськості
- однолітків учня з особливими потребами

166. До початку навчання у школі дитини з особливими потребами її батьки повинні

- познайомитися з вчителем-класоводом
- надати інформацію про стан здоров'я дитини
- порадитись з лікарем щодо можливості навчання

- стати членом батьківського комітету класу, у якому навчатиметься дитина

167. Психолого-медико-педагогічна консультація – це

- консультація різнопрофільних фахівців щодо встановлення рівня розвитку, можливостей навчання дитини з особливими потребами
- медична консультація щодо покращення стану здоров'я дитини з особливими потребами
- накреслення програми розвитку дитини з особливими потребами на перші 5 років
- включення дитини з особливими потребами у навчальний процес разом з однолітками.

168. Виберіть пункт, який визначає один з видів взаємин у сім'ї

- виховні
- рекреативні
- етнічно-традиційні
- комунікативні

169. До чого належать педагогічна освіта батьків, сімейні традиції й свята, розумна організація життя дітей у сім'ї

- напрями сімейного виховання
- функції сім'ї
- умови сімейного виховання
- види взаємин у сім'ї

170. Особистісний підхід – це

- вибір та реалізація кращого з варіантів навчального процесу
- орієнтування на особистість як мету, суб'єкт, результат педагогічного процесу
- прояви особистості, які реалізують уміння обирати цінності культури
- досвід, що запроваджує нові ідеї

171. Педагогічна діагностика – це

- знання особливостей педагогічного процесу
- інтегрований результат педагогічної підготовки, готовність учителя використовувати свої знання на практиці
- використання в освіті нових технологій
- дослідницька процедура, спрямована на виокремлення умов протікання педагогічного процесу, отримання уявлень про причини зниження чи підвищення ефективності педагогічної діяльності

172. Педагогічне спілкування – це

- взаємодія учителя й учнів, спрямована на досягнення мети освіти
  - система засобів та прийомів соціально-психологічної взаємодії учителя й учнів, змістом якої є обмін інформацією, міжособистісне пізнання, створення сприятливих умов
  - система виховних впливів з метою формування особистості
  - педагогічна діяльність, що базується на конкретному принципі
173. Щоб піклуватись про свій зір потрібно:
- робити вправи для очей
  - вживати корисну їжу
  - не перевтомлювати очі
  - тренувати й спостерігати за станом очей
174. Що є основними умовами побудови діалогу учителя й учнів?
- знання основних особливостей школярів учителем
  - уміння пристосовуватись до поведінки та настрою учителя учнем
  - атмосфера довіри, співпереживання, індивідуальний підхід
  - задатки, здібності учнів
175. Педагогічна підтримка – це
- надання розпоряджень, вказівок з боку вчителя
  - співпраця учителя з учнями, їх батьками
  - спільне з вихованцем визначення його інтересів, можливостей та цілей
  - опіка вихованцями з боку директора школи, громадськості
176. При неправильній від народження або порушеній протягом життя будові оптичної системи одного або двох очей може виникнути:
- короткозорість
  - далекозорість
  - косоокість
  - повна сліпота
177. Здатність здорових дітей розрізняти кольори переважно залежить від:
- батьків
  - педагогів
  - лікарів
  - громадськості
178. Порушення функції кольоровідчуття – це:
- дальтонізм
  - глаукома

- катаракта
- далекозорість

179. Одним з основних завдань держави щодо покращення життя дітей з вадами зору є:

- ізолювання таких дітей
- створення спецшкіл, спец класів при ЗОШ
- прийняття законів, втілення їх у життя на всіх рівнях, які мають на меті створити умови розвитку дітей з вадами зору як повноправних членів суспільства
- включення слабозорих у навчання у загальноосвітніх закладах

180. Самоактуалізація особистості – це

- аналіз результатів власних дій особистістю
- здатність особистості переходити від можливостей до діяльності
- найповніший прояв власного «Я»
- самостійне поповнення знань

***МЕТОДИЧНІ
РЕКОМЕНДАЦІЇ
МАЙБУТНЬОМУ
УЧИТЕЛЮ***

Характерні риси командної роботи з дитиною, яка має особливі потреби:

- + рішення стосовно методів роботи з дитиною приймаються колективно; члени команди несуть колективну відповідальність за результати
- + батьки є рівноправними членами команди
- + всі члени команди мають рівний статус і вважаються однаково важливими
- + знання та вміння представників різних дисциплін інтегруються під час розробки та реалізації навчального плану роботи з дитиною
- + життя в суспільстві

Принципи педагогічної діяльності, орієнтованої на інтереси сім'ї

- + визнання того, що сім'я – елемент стабільності в житті дитини, в той час як педагоги можуть весь час змінюватися
- + співробітництво педагогів з батьками та іншими фахівцями
- + систематичний та регулярний обмін з батьками повною та неупередженою інформацією стосовно дітей з особливими потребами
- + запровадження в навчальному закладі політики та системи послуг, які забезпечують сім'ям необхідну емоційну та фінансову підтримку
- + розуміння й урахування потреб дітей під час розробки навчальних та інших програм
- + заохочення і створення умов для взаємної підтримки батьків особливих дітей
- + розуміння унікальності кожної сім'ї, повага до методів родинного навчання та виховання
- + турбота про те, щоб послуги, які надаються родинам, були комплексними, скоординованими, гнучкими, доступними і відповідали потребам кожної родини

Загальні рекомендації щодо роботи з дітьми з особливими потребами

- підготуйте учнів класу до того, що поряд навчатимуться діти з особливими освітніми потребами
- створіть у класі демократичне середовище, налагоджуйте взаємовідносини дітей
- привчайте здорових учнів класу до надання допомоги особливим дітям
- підтримуйте тісні контакти з батьками особливих учнів; вивчайте медичні дані; з'ясовуйте першопричину захворювання
- вивчайте спеціальну медичну та педагогічну літературу
- ознайомлюйтесь з сучасними педагогічними підходами і методиками, які використовуються у спеціальних школах
- коригуйте психічні процеси розвитку особливих учнів у процесі їх навчання та виховання
- урізноманітнюйте прийоми і види робіт на закріплення вивченого матеріалу, застосовуйте дидактичні ігри
- застосовуйте наочний матеріал
- розробляйте індивідуальні картки (завдання)
- постійно контролюйте виконання завдань особливими учнями, підтримуйте їх впевненість у собі
- запобігайте погіршенню стану здоров'я особливих учнів; адекватно реагуйте на різні прояви поведінки дітей

Методичні вказівки

щодо роботи з гіперактивними дітьми

- завжди і в усьому ураховуйте обмежені можливості учнів (неуміння зосереджувати увагу, сприйняття матеріалу тощо)
- види діяльності на уроці мають бути структурованими для учня (у вигляді картки чітко сформульованих дій, алгоритму виконання завдання)
- вказівки мають бути короткими та чіткими, повторюватися кількаразово

- спонукайте особливих дітей до виконання завдань, контролюючи процес аж до завершення; підбирайте завдання таким чином, щоб учень встигав працювати у темпі всього класу
- домагайтеся виконання завдань і перевіряйте їх
- намагайтеся залучати особливого учня до виступу перед класом (приміром, як саме виконував завдання, що робив під час чергування, як готував творчу роботу тощо)
- постійно заохочуйте учня, рідше вказуйте на хиби, коректно вказуйте на помилки
- систематично працюйте з особливою дитиною над формуванням позитивної мотивації у навчанні
- опирайтеся на сильні сторони учня, відзначайте його особливі успіхи, особливо у діяльності, до якої він виявляє інтерес
- у разі неадекватної поведінки дитини, дотримуйтеся тактики поведінки, обраної командою фахівців
- якомога частіше спілкуйтеся і співпрацюйте з батьками учня
- з метою якомога меншого відволікання учня, доцільно посадити його за першу парту

Методичні вказівки щодо роботи з дітьми з порушеннями

опорно-рухового апарату

- дізнайтеся більше про ДЦП та інші вади опорно-рухового апарату; визначте організації, які надають допомогу
- зосередьте увагу безпосередньо на дитині з такими вадами, дізнайтеся про її потреби і здібності
- проконсультуйтеся з іншими педагогами, медперсоналом школи, фахівцями стосовно організації навчального середовища (слід залучити до своєї команди фізіотерапевта, логопеда, ортопеда)
- навчіться використовувати допоміжні технології
- створіть особливим учням безбар'єрне середовище; запитайте у батьків або фахівців, що потрібно робити, щоб надати допомогу у пересуванні дитини і дійте чітко за інструкціями

- візок слід котити повільно, оскільки він легко набирає швидкість і несподіваний поштовх може призвести до втрати рівноваги
- завжди переконайтесь у доступності місць, де заплановані заходи.
- заздалегідь поцікавтесь, які можуть виникнути проблеми щодо пересування дитини і як їх можна подолати. Розкажіть про них, щоб батьки (чи сама дитина) могли прийняти рішення. Пам'ятайте: допоміжні засоби мають бути справними і під рукою. Подбайте аби там, де є бар'єри (сходи, двері, пороги тощо) були люди, готові прийти на допомогу
- облаштуйте робоче місце дитині (при допомозі батьків, дирекції закладу) з урахуванням її фізичного стану та особливостей розвитку навчальних навичок
- проконсультуйтеся з фізіотерапевтом щодо режиму навантажень учня (кількість перерв, вправ тощо); стежте, щоб дитина не перевтомлювалася
- при спостереженні зниження слуху у дитини, намагайтеся говорити на нижчих тонах
- знизьте вимоги до письмових робіт дитини
- слідкуйте, щоб необхідні матеріали (підручники, посібники, унаочнення) були в межах доступності учня
- не обтяжуйте учня надмірним піклуванням (допомагайте в разі потреби або коли дитина сама попросить про допомогу)
- адаптуйте вправи відповідним чином (відводьте більше часу на виконання поставлених завдань тощо).

Методичні вказівки щодо роботи з дітьми

з порушеннями зору

- намагайтеся надати інформацію в тому вигляді, в якому її хотіла б отримати дитина, яка не бачить або бачить погано
- якщо у вас немає змоги перевести інформацію в потрібний формат (шрифт Брайля – рельєфно-крапкова системи для письма і читання, крупний шрифт – 16-18 та більших кеглів, дискета, щоб прочитати її за допомогою комп'ютера зі звуковою програмою, аудіо касета), віддайте її в тому вигляді, в якому вона є
- якщо ви збираєтесь читати вголос дитині, яка не бачить, спочатку попередьте про це.

- не пропускайте інформацію, якщо вас про це не попросять і не замінійте читання переказом
- якщо ви знаходитесь із дитиною, яка не бачить у новому приміщенні, опишіть коротко, де ви перебуваєте. Наприклад: «У центрі класу (аудиторії), приблизно за шість кроків від тебе, праворуч і ліворуч – ряди парт, дошка – попереду» або: «Ліворуч від дверей, при вході, – шафа»
- зверніть увагу на наявність «небезпечних» предметів
- уникайте розмитих визначень та описів, які, зазвичай, супроводжуються жестами, виразами на кшталт: «Склянка знаходиться десь там на столі, це біля тебе...». Намагайтеся бути точними: «Склянка посередині столу», «Стілець праворуч від тебе»
- завжди називайте себе та інших співрозмовників, а також усіх присутніх, і тих, хто вийшов чи повернувся до приміщення. Не забувайте озвучувати свої жести та написи. Намагайтеся передати словами те, що часто висловлюється мімікою і жестами – не забувайте, що звичний жест «там...» людина, яка не бачить, не зрозуміє.
- коли ви спілкуєтесь із групою таких дітей, не забувайте щоразу називати того, до кого ви звертаєтесь
- не змушуйте співрозмовника говорити в порожнечу: якщо ви пересуваєтесь, попередьте його. Дізнайтеся, чи потрібно попереджати дитину, про перешкоди під час руху (сходи, двері тощо). Якщо ви помітили, що вона, збилася зі шляху або попереду неї є перешкода, не керуйте її рухом на відстані, підійдіть і допоможіть повернутися на правильний шлях. Якщо не встигаєте підійти, голосно попередьте про небезпеку
- коли спускаєтесь або підіймаєтесь сходами, ведіть її боком до них. Пересуваючись, не робіть різких рухів
- за столом можна пояснити, що і де знаходиться на тарілці, використовуючи принцип циферблату (приміром: «На 12 – шматок сиру, на 3 – салат, на 6 – хліб»)
- необхідно навчити школярів орієнтуватися у приміщенні школи (до моменту, доки дитина не запам'ятає всі маршрути; у випадку яких-небудь змін, її слід супроводжувати)
- надавати (якщо це можливо) навчальні матеріали в інших форматах (шрифтом Брайля, крупним шрифтом, на аудіо касеті); дати можливість використовувати звукозаписуючі прилади і комп'ютери. Не слід забувати про те, що все написане має бути озвучено

- в унаочненнях доцільно збільшити шрифт, а фон зробити не білим, а блідо жовтим чи зеленим
- через кожні 10 – 15 хвилин учень має 1 – 2 хвилини перепочити, виконуючи спеціальні вправи
- освітлення робочого місця дитини повинно бути не менше 75 – 100 кд/м²; приберіть усі перешкоди на шляху до робочого місця
- роблячи записи на класній дошці слід розташовувати матеріал так, щоб в учня з вадами зору він не зливався в суцільну лінію. З'ясуйте, написи яким кольором він бачить краще. Дозволяйте учням підійти в разі потреби до дошки (щоб роздивитися)
- намагайтеся все, що пишете на дошці, продублювати роздатковим матеріалом. Причому папір, на якому він виконаний, повинен бути не глянцевий, а матовий; шрифт великий і контрастний
- надавайте учневі більше часу на виконання вправ, читання тексту; не переобтяжуйте його читанням великих уривків тексту під час самостійного опрацювання матеріалу (краще поясніть ще раз і переконайтеся чи все він зрозумів)
- перегляньте вимоги до виконання письмових робіт (іноді слабозорому учневі необхідно використовувати трафарет)
- частіше перевіряйте розуміння учнем матеріалу, який подається на уроці
- стежте за поставою учня (причому не слід обмежувати його, коли він підносить надто близько тексти до очей)
- звертайтеся до учня лише на імя; можна в разі потреби підійти до нього і торкнутися легко руки
- не робіть зайвих рухів і не затуляйте учневі джерело світла
- не використовуйте невербальні засоби спілкування (кивок головою, рухи рук)
- у приміщенні та на подвір'ї потрібно передбачити, аби всі наявні перешкоди виділялися контрастними кольорами (крайні сходинки, двері).

Методичні вказівки щодо роботи з дітьми з вадами слуху

- говоріть трохи голосніше й чіткіше, добираючи необхідний рівень звучання; іноді достатньо лише понизити висоту голосу, оскільки дитина втратила здатність сприймати високі частоти

- починаючи розмову, приверніть її увагу. Якщо її слух дозволяє, назвіть на ім'я, якщо ні – злегка покладіть руку на плече або поплескайте – але не різко
- під час розмови дивіться на неї
- не затуляйте своє обличчя: дитина має стежити за його виразом та вашим артикуляційним апаратом
- говоріть чітко й рівно. Не потрібно занадто виділяти щось, надто гучно говорити, кричати, особливо на вухо. Якщо вас просять повторити щось, спробуйте перефразувати своє речення
- використовуйте жести. Переконайтеся, що вас зрозуміли. Не соромтеся про це запитати. Якщо ви не зрозуміли, попросіть дитину повторити або записати те, що вона хотіла сказати. Але уникайте при цьому навіть натяку на поблажливість
- якщо ви повідомляєте інформацію, яка містить номер, правило, формулу, технічний або інший складний термін, адресу – запишіть її. У деяких випадках потрібно запитати, чи не буде простіше листуватися. За такої форми спілкування речення мають бути простими.
- не забувайте про середовище, що вас оточує. У великих або багатолюдних приміщеннях складніше спілкуватися з людьми, які поганочують. Не змінюйте тему розмови без попередження. Використовуйте перехідні фрази на кшталт: «Добре, а тепер нам слід обговорити...»
- дуже часто глухі люди використовують мову жестів. Необхідність перекладача залежить від ситуації та людей, які спілкуються.
- завдання перекладача – полегшити спілкування. Під час розмови звертайтеся безпосередньо до співрозмовника, який не чує, а не до його перекладача. Не кажіть: «Запитай у нього...», «Скажи їй...».
- не всі люди, які поганочують, можуть читати по губах. Вам краще запитати про це під час першої зустрічі. Якщо дитина володіє цією навичкою, потрібно дотримуватися кількох важливих *правил*:
  - із десяти слів добре прочитуються лише три
  - потрібно дивитися в обличчя співрозмовникові і говорити чітко та повільно, використовувати прості фрази та уникати зайвих слів. Не намагайтеся надмірно чітко вимовляти слова – це змінює артикуляцію і створює додаткові труднощі
  - потрібно використовувати вираз обличчя, жести, рухи тіла, якщо хочете підкреслити або прояснити зміст сказаного

- будьте готові до того, що розмова з нею потребуватиме більше часу. Не перебивайте, не квапте і не виправляйте її. Дивіться в обличчя, підтримуйте візуальний контакт
- навчіться перевіряти справність слухового апарату дитини
- ознайомтесь зі спеціальними технічними засобами, які слугують ефективності навчального процесу
- посадіть учня достатньо близько, використовуйте якомога більше унаочнень
- час від часу переконайтесь, що учень вас розуміє (по можливості спрощуйте текст)
- стежте, щоб учень отримував інформацію в повному обсязі (звукову інформацію підкріплюйте та дублюйте зоровим сприйняттям тексту)

Методичні вказівки щодо роботи з дітьми з порушенням мовлення

- не думайте, що ускладнення мовлення – показник низького рівня інтелекту, і що дитина, яка має мовленнєві порушення, не може зрозуміти вас
- спочатку намагайтесь ставити такі запитання, які передбачають короткі відповіді або відповідні рухи голови (так, ні). Не вдавайте, що зрозуміли, якщо це не так. Повторіть те, що ви зрозуміли і не соромтесь перепитати те, чого не зрозуміли. Якщо вам знову не вдалося зрозуміти, попросіть вимовити слово повільніше, можливо, по буквах. Якщо у вас виникають проблеми у спілкуванні, запитайте, чи не хоче ваш співрозмовник використовувати інший спосіб – надрукувати, написати.
- зверніться до психолога та логопеда, зберіть інформацію у батьків про дитину. Виконуйте усі настанови та рекомендації фахівців
- запитуйте в учня про труднощі, які він відчуває у процесі сприйняття, обробки, застосування інформації. Зясуйте, яку інформацію учень не сприймає
- дізнайтесь про можливість використання спеціальних комп'ютерних технологій та програм (аудіо відтворення тексту)

*Методичні вказівки щодо роботи з дітьми з затримкою
психічного розвитку*

- висловлюйтесь точно та лаконічно. Якщо вам потрібно пояснити щось складне, розподіліть інформацію на частини.
- уникайте словесних штампів і образних висловів, якщо ви не впевнені у тому, що дитина їх знає. Не використовуйте сарказм і натяки.
- викладаючи новий матеріал, розповідайте все крок за кроком. Надайте дитині можливість усвідомити кожен крок після пояснення. Якщо необхідно, використовуйте ілюстрації. Будьте готовими повторити кілька разів. Не зневірюйтесь, якщо вас з першого разу не зрозуміли.
- ставтеся до дітей із затримкою у розвитку так само, як і до їхніх однолітків, обговорюйте з ними ті ж самі теми
- зосередьте увагу на сильних сторонах учня, його здібностях
- будьте готовими до того, що прийдеться заповнювати прогалини у знаннях, вміннях і навичках учня
- заохочуйте учня, підтримуйте його позитивну мотивацію до навчання
- дещо сповільніть темп навчання, зважаючи на знижені психічну витривалість і розумову працездатність дитини
- будьте терплячими, уважними, толерантними у спілкуванні та наданні допомоги дитині
- знайдіть свій оптимальний варіант взаємодії з учнем
- розчленовуйте завдання на окремі частини (в разі необхідності складайте письмовий алгоритм поетапного виконання завдання). Завдання мають відповідати можливостям учня та виключати відчуття стійких невдач у навчанні
- інструкуйте учня по частково, доки він не навчиться утримувати в пам'яті одразу кілька настанов
- практикуйте прикладне застосування набутих знань учнем
- урізноманітнюйте навчальну діяльність, проте пам'ятайте про поступовість переходу від одного виду діяльності до іншого
- не перекладайте подолання проблем у навчанні виключно на батьків дитини. Допомагайте їм усвідомлювати найменші успіхи учня та закріплювати їх
- пам'ятайте: подолання труднощів у навчанні – процес довготривалий. Це результат спільної копіткої роботи педагогів з батьками, іншими фахівцями

Методичні вказівки щодо роботи з неконтактними дітьми

- не говоріть надто голосно
- не робіть різких рухів
- не дивіться дитині-аутисту пильно у вічі
- не звертайтеся прямо до дитини
- не будьте надто активними та нав'язливими
- забезпечте дитині любов, увагу, почуття безпеки
- привчайте учня до доторкувань, самостійності
- організуйте ігри з яскравими емоційними враженнями (складання віршів, пазлів; слухання музики тощо)
- підтримуйте елементарні, не відповідні віку, прояви і дії дитини посередництвом гри
- в разі невиконання завдання, переключайте увагу учня на більш легке
- радійте разом з дитиною її успіху
- намагайтеся нейтралізувати страхи дитини (до тварин, однолітків)
- займайтеся разом з учнем тим, що він любить, урахувавши її уподобання
- дозуйте похвалу
- зберігайте постійність у обстановці, в якій знаходиться дитина, слідуйте усталеному порядку (в навчанні, грі, інших видах діяльності дитини)
- встановіть позитивний емоційний контакт
- навчайте дитину мові почуттів, поведінковій етиці на емоційній основі
- не використовуйте слів, які здатні травмувати психіку учня («ти злякався», «не вийшло» тощо)

ГЛОСАРІЙ

Адаптація – пристосування дитини до існуючих в суспільстві вимог і критерій оцінки за рахунок присвоєння норм і цінностей даного суспільства. Зміни в середовищі та організації роботи, завдяки яким дитина з особливими потребами має змогу брати активну й повноцінну участь у заняттях та інших видах діяльності.

Алалія (від грец. α — заперечення, lalia — мовлення) — брак або стійке недорозвинення мовлення внаслідок органічного ураження мовленнєвих зон кори головного мозку у внутрішньоутробному або ранньому періоді розвитку дитини.

Аутизм – важкий психічний розлад, крайня форма самоізоляції, занурення в себе. Психічне захворювання, що характеризується нездатністю хворого до взаємодії із зовнішнім світом і виникаючими з цього факту порушеннями в соціалізації. Хворий типово уникає спілкування: усяке порушення повсякденного розпорядку й стереотипів виявляється йому трагедією; проте інтелект аутиста понижений далеко не завжди, часто виявляються так звані «острівці знання» — області, в яких здібності хворого досягають нормального або навіть геніального рівня.

Аутоагресія – навмисна (усвідомлювана чи несвідома) активність, спрямована на заподіяння собі шкоди у фізичній і психічній сферах. Відноситься до механізмів психологічного захисту. Аутоагресія проявляється в самозвинуваченні, самоприниженні, нанесенні собі тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості аж до самогубства.

Афазія – повна або часткова втрата мовлення внаслідок локального ураження головного мозку різної етіології: судинної, травматичної, пухлинної.

Афонія (від лат. a — заперечувальна частка, грец. phone — звук, голос), дисфонія — брак або порушення фонації внаслідок патологічних змін голосового апарату.

Безбар'єрне середовище – середовище, яке пристосоване для вільного пересування людей з функціональними обмеженнями через медичні, вікові, інші причини.

Брадилалія (від грец. bradys — повільний, lalia — мовлення) — патологічно уповільнений темп мовлення.

Вміння – готовність людини ефективно виконувати дії (або діяльність) відповідно до мети і умов, за яких необхідно діяти; основою вмінь

є знання; розрізняють розумові, практичні, часкові, загальні та узагальнені вміння.

Внутрішня форма мовлення (імпресивне, мовлення "про себе") — беззвучне мовлення, яке виникає, коли людина про що-небудь думає, подумки складає план висловлювання; відрізняється структурою, предикативністю, згорнутістю, браком другорядних членів речення, тобто має синтаксичну і есемантичну будову за відсутності фонетичного оформлення.

Гармонічний психофізичний інфантилізм – затримка темпу фізичного і психічного розвитку в межах незрілості емоційно-вольової сфери особистості, відображена на поведінці дитини та її можливості соціальної адаптації.

Гіперактивні діти – діти, поведінка яких характеризується неухважністю, надмірною активністю та імпульсивністю, які проявляються в різних ситуаціях і зумовлюють стійку соціальну чи шкільну дезадаптацію.

Гіперактивність – стан, при якому активність і збудливість людини перевищує норму. У випадку, якщо подібна поведінка є проблемою для інших, гіперактивність трактується як психічний розлад.

Гіперактивність або гіперкінетичний синдром – нейропсихіатричний розлад, «вбудований» у темперамент дитини. Його причина - в особливостях будови та функціонування кори головного мозку. Ці розлади дають про себе знати у перші п'ять років життя. Основні симптоми: недостатня наполегливість у навчанні, схильність швидко переходити від одного заняття до іншого, погана організованість, нерегульована надмірна активність.

Групи ризику – категорії дітей, чий соціальний стан за тими або іншими ознаками не має стабільності, які практично не можуть поодиноці перебороти труднощі, що виникли в їхньому житті; все це в результаті може призвести до втрати ними соціальної значущості, духовності, морального образу, біологічної загибелі.

Дефектолог – спеціаліст з повною вищою освітою за спеціальністю «дефектологія» (за напрямками: олігофренопедагогіка, тифлопедагогіка, сурдопедагогіка, логопедія), який надає допомогу дітям з особливими потребами.

Дизартрія – порушення звуковимови та мелодико-інтонаційної сторони мовлення, зумовлені недостатністю іннервації м'язів артикуляційного апарату.

Дисгармонійний інфантилізм – формування особливостей психіки дитини під впливом ендокринних захворювань або слабкості нервової системи.

Дисграфія – порушення опанування письма: спотворення чи заміна букв, викривлення звуко-складової структури слова, порушення злитого написання слів і речень, аграматизми.

Дислалія – порушення не тільки фонетичного, а й вимовного аспектів мовлення, тобто це порушення звуковимови за умови нормального слуху та збереженої інервації мовленнєвого апарату.

Дислексія – порушення норм читання.

Дитячий церебральний параліч – узагальнюючий термін для групи захворювань, які проявляються в першу чергу порушеннями рухів, рівноваги та положення тіла. Причинами виникнення церебрального паралічу є порушення розвитку мозку або пошкодженням однієї чи декількох його частин, які контролюють м'язовий тонус та моторну активність (рухи). Перші прояви ураження нервової системи можуть бути видимими відразу після народження, а ознаки формування ДЦП можуть виявлятися ще в грудному віці. Для всіх людей з церебральними паралічами є однаково важкими складнощі контролю над власними рухами та координування роботи м'язів. Через це навіть простий рух є складним для виконання при ДЦП.

Діалогічне мовлення – психологічно найбільш проста і природна форма мовлення, що виникає під час безпосереднього спілкування двох або декількох співбесідників і складається в основному з обміну репліками. Форма та ступінь участі дитини у діалозі — один з показників її мовленнєвого розвитку.

Діти з мінімальною мозковою дисфункцією (ММД) – діти, які мають відхилення у функціонуванні центральної нервової системи. Здебільшого відхилення у роботі мозку, отримані внутріутробно. Прояви: стерта неврологічна симптоматика, специфічні відхилення у поведінці та ін.

Діти з особливими освітніми потребами – поняття, яке широко охоплює всіх учнів, чий освітні потреби виходять за межі загальноприйнятої норми. Воно стосується дітей з особливостями психофізичного розвитку, обдарованих дітей та дітей із соціально-вразливих груп (наприклад, вихованців дитячих будинків).

Діти з особливостями (порушеннями) психофізичного розвитку – мають відхилення від нормального фізичного чи психічного розвитку, зумовлені вродженими чи набутими розладами.

Емоційна зрілість – розвиток довільної поведінки, вміння зосереджуватись на виконанні певних завдань.

Емпатія (співпереживання) – розуміння емоційних станів іншої людини, здатність емоційно відгукуватися на переживання інших людей.

Ехолоалія – неконтрольоване автоматичне повторення слів, почутих у чужій мові. Спостерігається у дітей та дорослих за різних психічних захворювань (шизофренії, аутизмі, синдромі Ретта, синдромі Туретта, ураженні лобових часток мозку та ін.). Іноді зустрічається у дітей без відхилень розвитку як один з ранніх етапів розвитку та становлення мови.

Загальні здібності – особливості індивідуальності, що зумовлюють діапазон можливостей людини та її здатність до освоєння культур і навчання, різних видів діяльності.

Загальний недорозвиток мовлення (ЗНМ) – різні мовленнєві розлади, при яких у дітей порушене формування всіх компонентів системи мовлення, що відносяться до звукової і змістовної сторони.

Заїкання – вада мовлення, що виявляється у мимовільному повторенні окремих звуків, складів або цілих фраз, неприродному розтягуванні звуків або блоках мовчання, протягом яких людина, що заїкається, не може вимовити звук.

Затримка психічного розвитку – порушення нормального темпу психічного розвитку, в результаті чого дитина шкільного віку залишається в колі дошкільних ігрових інтересів.

Зворотна інтеграція. Про такий тип можна говорити тоді, коли здорові діти відвідують спеціальну школу.

Здібності – індивідуально-психологічні особливості як суб'єктивна умова успішного виконання визначеного типу діяльності. Здібності не зводяться до знань, умінь та навичок індивіда, їх проявами є швидкість, глибина, легкість і міцність оволодіння засобами та прийомами діяльності, формуються на основі задатків.

Знання – відображення дійсності, сукупність відомостей про неї, форма духовного оволодіння дійсністю, інформація.

Інвалід – особа зі стійким розладом функцій організму, зумовленим захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими розладами

розумового чи фізичного розвитку, що призводять до обмеження життєдіяльності.

Інвалідність – передбачає втрату або дефіцит фізичної чи розумової спроможності.

Індивідуальна програма реабілітації – комплекс оптимальних видів, форм, обсягів, термінів реабілітаційних заходів з визначенням порядку і місця їх проведення, спрямованих на відновлення та компенсацію порушених або втрачених функцій організму і здібностей конкретної особи до виконання видів діяльності, визначених у рекомендаціях медико-соціальної експертної комісії.

Індивідуальний навчальний план (ІНП) – формальний документ, що містить детальну інформацію про дитину і послуги, які вона повинна отримувати. Розробляється командою педагогів і містить короткотермінові та довготермінові цілі, що відображають і враховують попередньо оцінені потреби і здібності дитини.

Інклюзивна освіта – система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами, зокрема дитини з особливостями психофізичного розвитку, в умовах загальноосвітнього закладу.

Інклюзивна школа – модель закладу освіти, який забезпечує інклюзивну освіту як систему освітніх послуг, зокрема: адаптує навчальні програми та плани, фізичне середовище, методи та форми навчання, використовує існуючі в громаді ресурси, залучає батьків, співпрацює з фахівцями для надання спеціальних послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей, створює позитивний клімату шкільному середовищі.

Інклюзивний підхід – створення таких умов, за яких усі учні мають однаковий доступ до освіти, у тому числі діти з особливими освітніми потребами, що навчаються у загальноосвітніх школах; водночас, усі учні мають можливість отримати досвід, знання, які сприяють подоланню упереджень й дискримінації та сприяють формуванню позитивного ставлення до тих, хто «відрізняється».

Інклюзія – політика й процес, який передбачає отримання більших можливостей в навчанні та соціальному житті для всіх дітей (з особливими потребами та інших дітей).

Інтеграція – зусилля, спрямовані на введення дітей з особливими освітніми потребами в загальний освітній простір. Розрізняють часткову та

вичерпну соціальну інтеграцію. За *часткової інтеграції* діти з особливими потребами навчаються в окремому спецкласі або відділені школи та відвідують лише окремі загальноосвітні заходи. За *абсолютної інтеграції* такі діти проводять весь час у загальноосвітніх класах.

Інтелектуальна зрілість – певний обсяг знань, уявлень, понять, встановлення зв'язків між явищами і подіями здатність до логічного мислення.

Кабінет психологічного розвантаження – вдосконалений варіант кімнати відпочинку, в якій створені оптимальні умови для швидкого і ефективного зняття емоційного перенапруження, відновлення працездатності, проведення психотерапевтичних та психогігієнічних заходів.

Компенсація – відновлення недорозвинутих чи порушених психофізичних функцій шляхом використання збережених чи перебудови частково порушених функцій.

Корекційна освіта – освіта у спеціальних закладах (школи, класи, реабілітаційні центри), яка надається фахівцями і містить навчальний, виховний і корекційний компоненти.

Корекційна робота – діяльність, спрямована на поліпшення процесів розвитку і соціалізації дитини, послаблення або подолання її психофізичних вад у процесі навчання і виховання з метою максимально можливого розвитку її особистості та підготовки до самостійного життя.

Корекція – система педагогічних і медичних заходів, спрямованих на послаблення і (або) подолання вад психофізичного розвитку у дітей в процесі навчання та виховання з метою максимально можливого розвитку їхньої особистості. У вузькому розумінні цей термін означає поліпшення, виправлення вади (від лат. correction).

Курикулум – загальна концепція навчання дітей з особливими потребами, що визначає знання, вміння та установки, методи їх формування.

Лінгвістична здатність (здібність) – сукупність мовленнєвих навичок та умінь, що сформувалися на основі повноцінних передумов їх розвитку.

Логопед – спеціаліст, який має повну вищу освіту за спеціальністю «Логопедія» і здійснює навчально-корекційну, компенсаторну, реабілітаційну роботу з дітьми, які мають мовленнєві порушення.

Мейнстрімінг – передбачає розширення соціальних контактів між дітьми з обмеженими можливостями здоров'я та їхніми ровесниками. Здебільшого це позаурочна форма спілкування: участь у спільних масових заходах, перебування у літніх таборах, відвідування клубів за інтересами, яка характеризується нетривалістю та обмеженістю.

Методи навчання – спосіб досягнення навчальної мети, зокрема, послідовних взаємопов'язаних дій вчителя й учнів, які забезпечують засвоєння змісту освіти, що формує світогляд учня, розвиваючи його здібності.

Механічна дислалія - порушення звуковимови, зумовлене анатомічними дефектами периферичного мовного апарату (органів артикуляції).

Мова – система об'єктивно наявних, суспільно зумовлених знаків, що співвідносять понятійний зміст і типове звучання, а також система правил їх використання і поєднання. Будь-яка особа оволодіває мовою, її фонетикою, словниковим фондом, граматичною будовою, навчається говорити, писати тощо. Процес оволодіння мовою впливає на всі аспекти психіки людини, є умовою формування її свідомості.

Мовлення – мова в дії, тобто мовлення — психофізіологічний процес реалізації мови. Емоційність – прояв в мовленні почуттів настрою мовця по відношенню до діяльності, іншими словами, суб'єктивним відношенням до дійсності.

Монологічне мовлення – послідовно зв'язне викладення однією особою певної системи знань або подій.

Мотивація – система мотивів або стимулів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки. Мотивами можуть виступати уявлення й ідеї, почуття й переживання, що виражають матеріальні й духовні потреби людини. Одна й та сама діяльність може здійснюватись за різних мотивів.

Мультидисциплінарна команда – співпраця фахівців різних спеціальностей з метою обміну інформацією і досвідом для створення нових і вдосконалених методів вирішення проблем та планування навчальної діяльності учнів з особливими потребами.

Навички – дії, складові частини яких у процесі багаторазового повторення стають автоматичними. Навички характеризуються високим ступенем засвоєння і відсутністю по елементної свідомої регуляції та контролю.

Навчальний результат – загальне твердження, яке визначає, що учень зможе виконувати (видима діяльність або поведінка) наприкінці навчання. Формування навчального результату називають «компетенціями» і «навичками».

Навчання – взаємодія вчителя та учнів, у процесі якої відбувається засвоєння знань, умінь і навичок для певного виду діяльності організованим способом.

Неблагополучна сім'я – мікросоціум, всередині стосунків якого є несумісність поглядів, принципів організації сім'ї; прагнення досягти цілей за рахунок використання чужої праці; бажання підкорити собі волю іншого. Характерними рисами таких сімей є неблагополучна емоційна атмосфера, де батьки не тільки байдужі, а й грубо ставляться до дітей.

Нормальне заїкання – мовний розлад виникає в ранньому дитячому віці під час швидкого розвитку мови, проходить без лікування до пубертатного періоду.

Обдарована дитина – дитина, яка володіє комплексом задатків і здібностей, які, за сприятливих умов, дозволяють потенційно досягти значних успіхів у певному виді діяльності. обдаровані діти.

Органічний психічний і психофізичний інфантилізм – варіант часткового резидуального - органічного дизонтогенезу.

Особливі потреби – потреби, що стосуються усіх дітей та молодих людей, які залежать від різної фізичної чи розумової недостатності або труднощів, пов'язаних з навчанням.

Писемне мовлення – універсальний засіб спілкування людей, за допомогою якої думки і почуття передаються від покоління до покоління.

Порушення мовлення – термін для позначення відхилень від мовленнєвої норми, прийнятої в мовному середовищі, що частково або повністю перешкоджають мовленнєвому спілкуванню, обмежують можливості пізнавального розвитку та соціокультурної адаптації.

Порушення слуху – широкий діапазон розладів, пов'язаних зі зниженням слуху, що включає і глухоту. Серед основних причин: пологові травми, інфекційні захворювання, отити, запалення, наслідки вживання певних медичних препаратів тощо.

Правовий інфантилізм – низький рівень правової свідомості, почуття відповідальності щодо поведінки в рамках права, несформованість, недостатність правових знань та настанов, але високого рівня бажання отримати результат.

Психічний інфантилізм – форма психологічної незрілості особи, яка приводить при неправильному вихованні до затримки вікової соціалізації та поведінки дитини, що не відповідають віковим вимогам до неї.

Психолого-педагогічний супровід – діяльність практичного психолога та спеціального педагога, спрямована на створення комплексної системи клініко-психологічних, психолого-педагогічних і психотерапевтичних умов, що сприяють засвоєнню знань, умінь і навичок, адаптації, реабілітації,

особистісному становленню особи, нормалізації сімейних стосунків та її інтеграції в соціум.

Реабілітація – система медичних, психологічних, педагогічних, фізичних, професійних, трудових заходів, спрямованих на надання особам допомоги у відновленні та компенсації порушених або втрачених функцій організму, усуненні обмежень їх життєдіяльності для досягнення і підтримання соціальної і матеріальної незалежності, трудової адаптації та інтеграції в суспільство.

Реабілітаційна установа – заклад чи відділення, структурні підрозділи, незалежно від форм власності, що здійснюють реабілітацію інвалідів і дітей-інвалідів відповідно до державних соціальних нормативів у сфері реабілітації.

Реабілітаційні послуги – послуги, спрямовані на відновлення оптимального фізичного, інтелектуального, психічного і соціального рівня життєдіяльності особи з метою сприяння її інтеграції в суспільство. реабілітаційну роботу з дітьми, які мають мовленнєві порушення.

Ринофонія (від грец. rhinos — ніс) — фонаційне порушення, що характеризується носовим тембром голосу (гугнявістю).

Ринолалія — порушення тембру голосу та звуковимови, зумовлене анатомо-фізіологічними дефектами мовного апарату.

Розумово відсталі діти – діти, у яких в результаті органічних уражень головного мозку спостерігається порушення нормального розвитку психічних, особливо вищих пізнавальних процесів, труднощі формування інтересів і соціальної мотивації діяльності, а також порушення у фізичному розвитку: дисплазії, деформації форми черепа і розмірів кінцівок, порушення загальної, дрібної і артикуляційної моторики, труднощі формування рухових автоматизмів.

Саламанкська декларація – документ, що базується на принципі включення шляхом визнання необхідності діяти в напрямі створення «школи для всіх», прийнятий на Всесвітній конференції з освіти осіб з особливими потребами 1994 року.

Синдром дефіциту уваги і гіперактивності (СДУГ) — неврологічно-поведінковий розлад розвитку, який починається в дитячому віці. Проявляється через такі симптоми, як труднощі концентрації уваги, гіперактивність і погано керована імпульсивність.

Сліпі особи – ті, у яких повністю відсутні зорові відчуття або ті особи, котрі мають лише незначну частку світловідчуттів (гострота зору до 0,004).

Слабозорі діти – діти, які мають значне зниження зору (в межах від 0,05 до 0,2 при використанні коригуючи окулярів).

Соціалізація — процес становлення особистості, поступове засвоєння нею вимог суспільства, придбання соціально значущих характеристик свідомості і поведінки, які регулюють її взаємини із суспільством.

Соціальна зрілість – потреба у спілкуванні з однолітками та вміння підпорядковувати свою поведінку правилам, уміння слухати та виконувати вказівки.

Соціальна інтеграція – участь дітей з особливими потребами у позакласній діяльності (харчування, ігри, екскурсії тощо), як у дошкільних навчальних закладах, так і в загальноосвітніх навчальних закладах, яка не передбачає спільного навчання.

Спеціальний навчальний заклад – навчальний заклад, створений для навчання осіб з особливостями психофізичного розвитку (школа, школа-інтернат, спеціальний навчально-виховний комплекс, об'єднання, навчально-реабілітаційний центр).

Спеціальний навчальний підрозділ – структурний підрозділ загальноосвітнього навчального закладу, створений для навчання осіб з фізичними та/або розумовими порушеннями, з метою надання спеціальних освітніх послуг у закладах за місцем проживання осіб.

Спеціальні умови для отримання освіти – умови навчання, в тому числі спеціальні програми та методи освіти, індивідуальні технічні навчальні засоби, підручники, навчальні посібники, а також педагогічні, медичні, соціальні та інші послуги, без яких неможливо або ускладнено засвоєння загальноосвітніх та професійних навчальних програм особам з особливостями психофізичного розвитку.

Спеціальні здібності – особливості індивідуальності, які забезпечують успішність виконання певної діяльності. Для їхнього розвитку потрібні систематичні й наполегливі вправи, а також ставлення індивіда до них як засобу вирішення життєво важливих завдань.

Спеціальна освіта – дошкільна, загальна середня, професійно-технічна та вища освіта, для отримання якої дітям з особливостями психофізичного розвитку створюють спеціальні умови.

Спонтанна (неконтрольована) інтеграція. Діти з особливими потребами відвідують загальноосвітні класи без отримання додаткової спеціальної підтримки.

Тахілалія (від грец. tachus — швидкий, lalia — мовлення) — патологічно прискорений темп мовлення.

Усне мовлення – слухове сприймання певної інформації.

Фізіологічний інфантилізм – відставання у фізичному розвитку, що проявляється в деяких людей як наслідок охолодження, отруєння або інфікування плоду в період вагітності, кисневого голодування при пологах, важких захворювань в перші місяці життя, порушення обміну речовин, порушень у діяльності деяких залоз внутрішньої секреції.

Формування вимовного аспекту мовлення – надзвичайно складний процес, в якому дитина навчається сприймати звернене до неї мовлення і керувати своїми мовними органами з метою його відтворення.

1) **фонетичні** — неправильна вимова одного чи групи звуків (сонорних, шиплячих, свистячих; порушення за твердістю-м'якістю, глухістю-дзвінкістю приголосних звуків тощо);

2) **лексико-граматичні**, що характеризуються обмеженим словниковим запасом, неправильним узгодженням слів у фразі, не договорюванням, перестановкою, неправильним використанням прийменників, відмінків, збідненою фразою тощо);

3) **мелодико-інтонаційні**, які спостерігаються у процесі неправильного використання наголосів (логічний — у фразі, граматичний — у слові), а також порушення, пов'язані з силою, висотою, тембром голосу (тихий, здавлений, хрипкий, невиразний, писклявий, глухий, не модульований, неприродний);

4) **темпо-ритмічні**, для яких властиві прискорений, уповільнений, переривчастий темпи (необґрунтовані паузи, спотикання, скандування звуків і слів, запинки несудомного (фізіологічні ітерації, полтерн) та судомного характеру (різні форми заїкання);

5) порушення писемного мовлення:

Функціональна інтеграція – процес навчання дітей з особливими потребами і їх одноліток в одному класі двох типів: часткова і повна інтеграція. При частковій інтеграції діти з особливими потребами навчаються в окремому спеціальному класі або відділенні школи і відвідують тільки окремі загальноосвітні заходи – тоді як при повній інтеграції такі діти проводять увесь час у загальноосвітніх класах. Саме останній тип інтеграції можна розглядати як справжню освітню інтеграцію.

